

VIGILIA

2019/4

PATSCH FERENC: **A feltámadás bizonyítékai**

A fiatalok és az egyház

GÁJER LÁSZLÓ: **A fiataloknak meghirdetett üzenet ereje**

ROSTA GERGELY – GÁBOR MIKLÓS: **Fiatalok és egyházkép**

MOHAY RÉKA: **Webmisszió**

Lelkiségi mozgalmak, közösségek az ifjúsági missziójukról

Dobai Lili, Gergely Ágnes és Keresztesi József versei

ÁMOSZ OZ: **Beszéd a Sion-hegy Díj átadásán**

Beszélgetés Pákozdi Istvánnal

84. évfolyam	VIGILIA	Április
LUKÁCS LÁSZLÓ:	Mindig fiatal	241
PATSCH FERENC:	A feltámadás bizonyítékai	242
A FIATALOK ÉS AZ EGYHÁZ		
GÁJER LÁSZLÓ:	A fiataloknak meghirdetett üzenet ereje	249
ROSTA GERGELY – GÁBOR MIKLÓS:	Fiatalok és egyházkép	257
MOHAY RÉKA:	Webmisszió, avagy az újmédia evangelizációs szerepe a fiatalok körében	265
SZÉPÍRÁS		
GERGELY ÁGNES:	Amerre elment (<i>vers</i>)	274
DOBAI LILI:	Kőangyal; Éppen most (<i>versek</i>)	274
MÉHES KÁROLY:	Szünidőben (<i>novella</i>)	276
KERESZTESI JÓZSEF:	Kínai vihardal (<i>vers</i>)	284
A VIGILIA BESZÉLGETÉSE		
BODNÁR DÁNIEL:	Pákozdi Istvánnal	285
MAI MEDITÁCIÓK		
TRINGER LÁSZLÓ:	Az identitás	291
EGYHÁZ A VILÁGBAN		
■	Lelkiségi mozgalmak, közösségek az ifjúsági missziójukról (Antióchia ifjúsági közösség, Chemin Neuf Közösség, Emmánuel Közösség, Magyar Schönstatt Mozgalom, Regnum Marianum, Szentjánosbogár Közösség)	297
NAPJAINK		
GERARD O'CONNELL:	Az ifjúsági színódus fejleményei	304
ANTAL ZSOLT – RADNAI KINGA:	Az Ifjúsági Világtalálkozón jártunk	305
ROBERT BARRON:	Stephen Hawking: nagy tudós, csapnivaló teológus (Szabó Kármén Ráhel fordítása)	307
DOKUMENTUM		
GÖRFÖL TIBOR:	Ámosz Oz jeruzsálemi beszéde elé	309
ÁMOSZ OZ:	Beszéd a Sion-hegy Díj átadásán (Görföl Tibor fordítása)	310
SZEMLE		
	(részletes tartalom a hátsó borítón)	316

Mindig fiatal

Az egyik legősibb keresztény irat szerint a Pásztor látomásban pillantja meg az egyházat. Először ráncos öregasszonyként jelenik meg előtte, harmadszorra azonban már gyönyörű fiatalasszonyt lát, hófehér hajjal. A látomás magyarázata: az egyház már ott szerepel Isten teremtő tervében, ezért idős. De csupa ránc és elgyöngült azért is, mert tagjai elpuhultak és elfordultak tőle. A harmadik látomásban viszont szépséges és vidám, mert tagjai megtértek; ezért megfiatalodtak, a jóban megerősödtek, szellemük megújul a kapott örömtől. Már az első keresztény nemzedékben élt ez a tudat, hogy az egyház Isten örök üdvözítő tervének része, és mindenkor tőle kapja fiatalságát. Krisztus feltámadása által mindnyájan új teremtménnyé váltunk. „Mindaz, aki Krisztusban van, új teremtmény. A régi tovatűnt, lám, valami új valósult meg” (2Kor 5,17).

A „régí” és „új” jelző nemcsak időbeli különbséget jelent: a „régí” az emberi gyöngeségekre, az „új” az Istentől kapott kegyelemre utal. Az egyház arra hív meg mindenkit, hogy „vesse le a régi embert, és öltse föl az újat, aki teremtőjének képmására állandóan megújul” (Kol 3,9). „Újuljatok meg”: az egyház a kezdetek óta ennek a dinamikus mozgásnak részese, hiszen Krisztus feltámadása óta húsvéti időben él, az egyetlen, isteni és örök „Új” beteljesedésének reményében. Keveredik benne az esékeny, bűnöknek kitett emberi elem, és a bűnt meg a halált legyőző isteni kegyelem. Történetében ezért bűnök és hibák, másfelől viszont megújulások és megtisztulások követik egymást. Minden megújulás két irányba tekint: visszamegy a forrásokhoz, az apostoli eredethez, és előretekint, igazodva a korhoz, az idők jelihez.

Ez a kettős folyamat nyilvánult meg a II. Vatikáni zsinaton, amely korszerűsítésre törekedett (*aggiornamento*), de úgy, hogy visszanyúlt az eredetekhez, „a forrásokhoz”, és annak távlatából tisztította meg az egyház életére a századok során ráakódott, fölösleges vagy hiteltelenné vált szokásokat. Mára nyilvánvalóvá lett, hogy a zsinat nem maradt egyszeri esemény, hanem egy folyamatot indított el. Felgyorsult időnkben már nem elégséges az egyszeri kiigazítás: két-három évtizedenként új nemzedékek jelennek meg, új elvárásokat támasztva az egyházzal szemben is. Hozzájuk fordul ma az egyház, amikor e zsinati folyamatban gondos megkülönböztetéssel állandóan mérlegeli: mi az, ami a változtatás, korszerűsítés jogos igénye, és mi az, ami a hit valamely lényegi tartalmát meghamisító kívánság, ezért elfogadhatatlan. Az egyházban a feltámadott Krisztus cselekszik Szentlelke által: az isteni Vőlegény folytonosan megtisztítja és megfiatalítja szeretett Jegyesét. A szüntelenül megújuló egyház ma különös erővel hívja és várja a fiatalokat, a jövő nemzedékeket, hogy váljanak ők is tevékeny részeseivé az Istentől kapott örök fiatalság életének.

A feltámadás bizonyítékai

PATSCH FERENC

Klasszikus apologetikai érvelés a történelem, a Szentírás és a józan ész alapján

1969-ben született Miskolcon. Jezsuita szerzetes, teológus és filozófus, a római Pápai Gergely Egyetem oktatója. Legutóbbi írását 2019. 1. számunkban közzöltük.

¹A „bizonyíték”, „bizonyítás” szavak itt természetesen nem a fogalom matematikai, logikai vagy természettudományos értelmében szerepelnek – ahogy „kényszerítő bizonyossággal” képesek vagyunk bizonyítani a Thales-tételt vagy Newton törvényeit –, hanem úgy, hogy meghagyják a befogadó szabadságát, illetve az ő aktív döntését követelik. Vö. Turay Alfréd: *Istent kereső filozófusok. Teodicea*. Szent István Társulat, Budapest, 2002, 10–11.

²William Lane Craig: *Assessing the New Testament Evidence for the Historicity of the Resurrection of Jesus*. The Edwin Mellen Press, Lewiston, 1989; Uő: *The Historical Argument for the Resurrection of Jesus During the Deist Controversy*.

Húsvét misztériuma hitünk központi titka. Ám vajon milyen érvekre támaszkodhat a történetisége? A kérdéssel áttekinthetetlen mennyiségű irodalom foglalkozik, a széles paletta a legszélsőségsőbb liberalizmustól a legmateriálisabb elképzelésekig terjed. Sokak számára ezért talán meglepően hangzik, hogy az Újszövetséggel foglalkozó mai biblikus szakemberek többsége — tehát nem csupán az evangéliumi vagy más konzervatív teológiai áramlatok követői, hanem a szentírástudósok általában, beleértve a történeti-kritikai módszer alkalmazóit is — nagyrészt egyetértenek négy történelmi adat hitelreméltóságában, amelyek súlyos érvként jönnek számításba a feltámadás keresztény hittitkának bizonyítékaként.¹ Az alábbiakban — elsősorban a protestáns apologeta William Lane Craig gondolatait felhasználva² — arra vállalkozom, hogy előterjesszem ezeket az érveket, és mintegy a történelemre, a Szentírásra, valamint a józan észre támaszkodva érveljek Jézus Krisztus halálból való feltámadása mellett.

Az első érv: a Názáreti Jézus méltó temetésben részesült

A kanonikus evangéliumok egyhangúlag beszámolnak arról, hogy a Názáreti Jézus testét kereszthalála után egy Arimateából származó, József nevű férfi elkérte Pilátustól és egy sziklasírba helyezte (Mt 27,57–60; Mk 15,42–47; Lk 23,50–55; Jn 19,38–42).³ Az esemény az apologeták számára azért fontos, mert nehéz elképzelni egy olyan mozgalom elterjedését és virágzását, amely Jézus feltámadását hirdeti Jeruzsálemben, ahol a keresztények és zsidók közül sokan pontosan ismerhették sírjának eredeti helyét. Nagy jelentősége van tehát annak, hogy a Jézus temetéséről szóló elbeszélés az üres sírról szóló történettel folytatódik (Mt 28,1–7; Mk 16,1–7; Lk 24,1–12; Jn 20,1–10).⁴ Erre aligha kerülhetett volna sor egy olyan sír közelében, amely továbbra is Jézus testét őrzi.

Jézus sziklasírba helyezését számos korai, egymástól független történeti forrás tanúsítja, márpedig történészi körökben ez számít leginkább elfogadott kritériumnak, ha valamely esemény történetiségének bizonyítéka a kérdés. Ha ilyenek rendelkezésre állnak, nagy a valószínűsége annak, hogy nem a fantázia termékéről, hanem történelmi tényről van szó. Ilyen bizonyítéknak tekinthető

The Edwin Mellen Press,
Lewiston, 1985; Uő et al.:
Five Views on Apologetics.
Grand Rapids (MI),
Zondervan, 2000.

³József Máté változatában Arimateából származó „gazdag ember”, aki „maga is Jézus tanítványa” (Mt 27,57); Márk szerint „előkelő tanácsos, aki maga is várta Isten országát” (Mk 15,43), akiről Lukács azt is tudja, hogy „nem értett egyet [a főtanács tagjainak] határozatával és eljárásával” (Lk 23,51) – kérte el Pilátustól Jézus testét, majd „tisztan felpelebe takarta és sziklába vajt új sírboltba helyezte” (Mt 27, 60). Lukács szerint az eseménynek Galileából jött asszonyok is tanúi voltak; János még a fűszerek (mirha- és áloékeverék) mennyiségéről is értesíti az olvasót: száz font (Jn 19,39).

⁴Máténál földrengés jelzi és villámló tekintetű, fehér ruhás, az elhengerített kővön ülő angyal adja hírül az eseményt (Mt 28,2–4); Márknál „fehér ruhás ifjú” a sírban (Mk 16,6); Lukácsnál „két férfi” „ragyogó öltözetben” (Lk 24,4); Jánosnál az „otthagyt gyoicsok és a kendő”, melyeket látva „a másik tanítvány” „hitt” (Jn 20,7–8).

⁵Vö. John P. Meier: *A Marginal Jew: Rethinking the*

például a Márk evangéliumot megelőző szenvedéstörténet-elbeszélés, amelyet a kutatók többsége ősi jeruzsálemi mondásanyag-nak tart. Ez a szöveg szolgálhatott már a legkorábbi Márk-evangélium alapjául is, amely pedig valószínűleg csak néhány évtizeddel a jeruzsálemi események után (és minden bizonnyal szemtanúk bizonyoságtétele nyomán) íródott.

Egy második fontos forrás az a hagyomány, amelyet Pál apostol adott tovább, a Korintusi híveknek írt első levelében. Itt Pál olyan üzenetre hivatkozik, amelyet saját bevallása szerint ő maga is kapott: „Elsősorban azt hagytam rátok, amit magam is kaptam: Krisztus meghalt a bűneinkért, eltemették és harmadnapra feltámadt az írások szerint, aztán megjelent Kefásnak, majd a tizenkettőnek” (1Kor 15,3–5). Ennek a szövegnek a második sora Jézus temetésére vonatkozik, és keletkezését illetően talán valóban csak néhány év választja el Jézus halálának és feltámadásának időpontjától. Mivel Jézus eltemetéséről e két nagyon korai hagyomány is tud, jó okunk van feltételezni, hogy történeti tényről van szó, amint azt a Márk előtti hagyomány tanúsítja.

Talán egyesek számára furcsának tűnik, hogy az evangéliumok írói és Pál apostol is forrásokat használt. Pedig nincs ebben semmi meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy már az ókori emberek is végeztek kutatásokat annak érdekében, hogy minél hűségesebben adják tovább azt, ami valójában történt. Lukács maga is utal erre evangéliuma legelején (vö. Lk 1,1–3). Nagyon is valószínűsíthető tehát, hogy a szentírók nagyrészt szemtanúk elbeszélésein alapuló beszámolókat hagytak hátra (*mutatis mutandis*, valahogy úgy, ahogy egy főiskolai vagy egyetemi hallgató is valamely beadandó dolgozat elkészítésekor források megjelölésére van utalva, ha el akarja kerülni, hogy tévedésen, vagy alkalmasint becstelenségén kapják).

A temetéssel kapcsolatosan egy további bizonyíték az elbeszélés szavahihetősége mellett az, amit a kutatók Edward Schillebeeckx nyomán általában a „zavar” kritériumának” (*criterion of embarrassment*) neveznek.⁵ Ez arra a belátására épül, hogy ha egy esemény úgymond kínosan, furcsán vagy zavarba ejtően hatott a korai egyház tagjai számára, akkor nagy valószínűséggel történetinek tekinthető, hiszen máskülönben az illető mozzanatot az ősegyházban jó okkal elhallgatták volna, s nem igyekeznek kitalálni, még kevésbé terjeszteni. A temetés kétségkívül ilyen mozzanatot. Jézust ugyanis az elbeszélés szerint nem a családtagjai temették el — amint az logikusnak tűnne —, de még csak nem is a tanítványok legbelső köréből származó emberek, akik kétségkívül nagy tisztelettel vették körül életében, hanem a Jézussal általában ellenséges zsidó főtanács (*Szanhedrin*) egyik tagja.⁶ Figyelemre méltó, hogy még a nevéől is értesülünk: Nikodémus. Ugyan mi értelme lett volna egy ilyen valószínűtlen részletet kitalálni, ami csökkentette az esemény szavahihetőségét? Sokkal inkább megalapozott azt gondolnunk — mint azt a kutatók többsége is véli —, hogy a sírba té-

Historical Jesus, 1. kötet.
Yale University Press, London – New York, 1991,
168–171. Az érv persze eredetileg annak megállapítására szolgált, hogy mely kijelentések eredhetnek közvetlenül Jézustól.

⁶Jézus keresztye alatt a „járókelőkhöz” hasonlóan „gúnyolódtak az írástudókkal együtt a főpapak is” (vö. Mk 15,29–31). Megjegyzendő azonban, hogy Nikodémus egyben Jézus titkos tanítványa is volt (vö. Jn 3; 7,50), ami arra utal, hogy a *Szanhedrin* nem volt egységes Jézus ügyével kapcsolatban.

Arimateai József feltételezhetően szintén Jézus tanítványa volt (vö. Jn 19,38).

⁷Vö. Jerome Treacy: *The Christology of John*. A. T. Robinson, Róma, 2004.

⁸A „harmadik napon” kifejezés (vö. Oz 6,2; Mt 27,62–64) használatának legkézenfekvőbb magyarázata, hogy a (zsidó számolás szerinti) harmadik napon találták az asszonyok üresen a sírt, vagyis az ősegház a feltámadás időpontját is arra a napra tette.

⁹Vö. Josephus Flavius: *Antiquities* 4.8.15.

telről szóló elbeszélés egyike a legkorábbi és legjobban dokumentált történelmi tényeknek Jézus életével kapcsolatosan.⁷

A második érv: Jézus sírját az asszonyok üresen találták

A bizonyítékok között erős — és a történeti-kritikai módszer képviselői által is széles körben elfogadott — ténynek számít, hogy Jézus női követőinek egy csoportja a feltámadást követő vasárnap reggelen üresen találta a sírt. Itt is egymástól független és igen korai források bizonyágtételéről van szó. Közülük az első a már említett Márkot megelőző hagyományban foglalt szenvedéstörténet. Ennek léte az utal, hogy — mint láttuk — az elbeszélés egyik evangélium esetében sem ér véget a temetés-elbeszéléssel, hanem az üres sírról szóló történettel folytatódik, s a kettő összefüggése nyelvészeti szempontból is kimutatható. A sír üresen találása végső soron része a szenvedéstörténetnek, valójában egyetlen elbeszélést alkotnak. Másodszor, a Pált megelőző hagyomány is ismeri az üres sír hagyományát, amint azt a már fentebb idézett első Korintusi levélben olvassuk: „eltemették és harmadnap feltámadt az írások szerint” (1Kor 15,4). Ha összehasonlítjuk a Pál által idézett ősi hitvallást/himnuszt az evangéliumi elbeszéléssel, valamint az Apostolok Cselekedeteiben olvasható őskeresztyén prédikációkkal (ApCsel 3,12b–26; 4,8–12; 10,37–41 stb.), akkor ismét csak egybehangzó adatokat találunk: a szöveg első eleme („Krisztus meghalt a bűneinkért az Írások szerint”) a keresztre feszítésnek felel meg; a második mozzanat („eltemették”) a temetési elbeszélésnek; a harmadik elem („és harmadnap feltámadt az írások szerint”⁸) az üres sírről szóló történetnek; végül a negyedik mozzanat („megjelent Péternek/Kefásnak, majd a tizenkettőnek”) a jelenések párhuzama. Pál tehát egyfajta prédikáció-vázlattal szolgál, amelynek a harmadik eleme az üres sír történet.

E helyt érdemes röviden kitérni arra a mozzanatra is, hogy az elbeszélésben asszonyok szerepelnek. Hiszen egyfajta kiegészítő bizonyítékról van szó. Egyáltalán nem közömbös, hogy Jézus női tanítványainak egy csoportja talált rá az üres sírra. Amint azt az apologetikus irodalomban joggal szokás hangsúlyozni, ez is nagyban emeli a történet hitelreméltóságát. Itt is a fentebb említett „kínosság” kritériumával találkozunk. Köztudott ugyanis, hogy az első századi zsidó társadalomban a nők tanúságtételét nem tartották hitelt érdemlőnek. Josephus Flavius zsidó történetíró mai szemmel legalábbis udvariatlan, amikor kijelenti, hogy a bíróságon a nők tanúságtételét azért nem szabad elfogadni, mivel nemük „állhatatlan” és „részrehajló”.⁹ Ha tehát a bibliai elbeszélésekben bármiféle későbbi legendaképződésre gyanakodnánk, a józan ész alapján azt kellene várnunk, hogy az elbeszélés szavahihetősége érdekében Pétert vagy Jánost tegyék meg az üres sír felfedezőivé, ne pedig asszonyokat, akiknek tanúságtétele a korabeli személet szerint nem

¹⁰H.S. Reimarus (1694–1768) és a történeti-kritikai módszer első képviselői racionalista interpretációkkal álltak elő (ellopott test, tetszhalál, a tanítványok szubjektív víziói): vö. D.Fr. Strauss (1081–1874), R. Bultmann (1884–1976) és iskolájának követői (M. Dibelius, Campenhausen, Grass stb.), akik „mitoszta-lanítani” igyekeznek a szöveget, általában nem fogadják el a jelenések személyes igazságát, inkább valamely általános tapasztalat vagy értelmes folytatás megjelenéseként tekintenek rájuk; ahogy W. Marxen fogalmazott: „Jézus ügye tovább megy”. Käsemann nyomán újra rehabilitálni kezdték a jelenések objektív tartalmát (P. de Haes, C.M. Maritini, X. Léon-Dufour, I. Berten, J.I. González Gil, stb.), bár például az úgynevezett *Jesus Seminar* amerikai kutatói a tartalmat illetően ismét szkeptikusok.

¹¹Egyéb racionalista magyarázatok: az üres sír „legendás” elem, a látomásos „szubjektívek”, valójában csak a tanítványok „vallásos lelkesedése” volt a húsvéti hit oka. Ez volt az álláspontja a felvilágosodás első bibliakritikusainak (H.S. Reimarus, G.E. Lessing), mások szerint Jézus esetleg csak tetszhalott volt (H.E.G. Paulus), ami sokak egyetértésével

hitelre méltó. Az a tény tehát, hogy éppen asszonyok fedezik fel az üres sírt, a legmeggyőzőbben azzal magyarázható, hogy — akár tetszik, akár nem — valóban ők voltak azok, akik először szembesültek a történetekkel, bármilyen furcsa és zavarba ejtő volt is ez a korabeli keresztények számára.

A történelmi szavahihetőséget szavatoló (vagy legalábbis annak hitelreméltóságát emelő) érvek közé tartozik az is, hogy a Máté-evangélium tanúsága szerint az első tanítványok ellenségei is tudtak az üres sírről (Mt 28,11–15). Ezért az eseményekre adott első hitetlenkedő és racionalizáló magyarázatot éppen a Szentírás lapjain találjuk! Mivel a sír valóban üres volt, a zsidó főpapok nem mondhatták a tanítványok hírére — miszerint feltámadt a halálból —, hogy „de hiszen a teste még mindig ott van a sírkertben!” Új magyarázattal kellett előállniuk. Azt javasolták tehát a katonáknak — miután „sok pénzt adtak nekik” (Mt 28,12) —: „Mondjátok: Éjnek idején, amíg mi aludtunk, eljöttek tanítványai és ellopták” (Mt 28,13). Tehát a feltámadás hírére a legkorábbi válasz maga is egy arra való kísérlet, hogy megmagyarázzák, miért nincs Jézus teste a sírban. Eltekintve attól, hogy ez (tekintettel az őrségre) elég abszurd magyarázatnak tűnik, az üres sírra nézve azonban perdöntő bizonyítéknak tekinthető, hiszen nagyon is valószínűsíthető, hogy csakugyan nem a korai keresztény mozgalomból származik, és ezáltal — indirekt módon — maguk a keresztények ellenségei is tanúsítják, hogy Jézus teste eltűnt.

Összefoglalásképpen elmondható tehát, hogy számos független korai forrás tanúskodik az üres sírról: a bibliai elbeszélésekben talált bizonyítékok közül a legkorábbiakat Pál apostol írásában találjuk; a Lukács-evangélium mögött további, ettől független források állnak, sőt minden valószínűség szerint a legősibb Márk-evangélium szövege mögött is, amint azt az Apostolok Cselekedeteiben foglalt prédikációk is valószínűsítik. Érdemes megjegyezni, hogy az ókortörténészek már akkor is messzemenően elégedettek, ha sikerül két független forrásra találniuk ugyanarra a tényre vonatkozóan — itt pedig sokkal több ilyen áll rendelkezésünkre! Az üres sírról szóló elbeszélés tehát minden valószínűség szerint történetileg hiteles.

A harmadik érv: a feltámadott Jézus megjelenései

A bizonyítékok sorában továbbá nagy súllyal esik latba, hogy számos elbeszélést ismerünk, melyek szerint bizonyos egyének és csoportok (egymástól nagyban különböző körülmények között) úgy tapasztalták, hogy Jézus halála után is él, és többen is találkoztak vele. A poszt-mortem jelenéseket a biblikus szakemberek túlnyomó többsége elfogadja, bár a jelenség magyarázatára a teológiatörténet során a legkülönbözőbb elméletekkel álltak elő.

A jelenésekkel kapcsolatban az ősegyházban általánosan elfogadott közmegegyezés uralkodott. Ezt elsősorban onnan tudjuk, hogy

találkozik a liberális protestáns teológusok közül (F.D.E. Schleiermacher és mások) mindmáig (vö. Salvador Pié-Ninot: *La teologia fondamentale*. Queriniana, Brescia, 2010, 394).

¹²Vö. Charles Harold Dodd: *About the Gospels*. Cambridge University Press, 1952.

¹³Arra a feltételezésre, hogy Jézust családtagjai egyértelműen elutasították volna, túl kevés alapot szolgáltat Jézus mondása a próféta sorsáról „házájában, rokonsága körében és saját házában” (Mk 6,4). A jelenet kontextusából és a názáretiek kérdéséből ugyanis az derül ki, hogy a Jézusban megbotránkozó názáretiek éppen nem Jézus „testvérei” (azaz rokonai), hiszen a kérdésben pontosan ők szerepelnek. Amikor Mk 3,21-ben azt olvassuk: „azt mondták róla, hogy megzavarodott” (*exesté*), nem világos, hogy ki az alanya a kijelentésnek. Lehetnének az „övéi” (*hoi par autou*) is, akik azért jönnek, hogy magukkal vigyék, de valószínűbb az általános alany. Ez utóbbi mellett az szól, hogy a folytatásból (Mk 3,31–35) megtudjuk, Jézus anyja is ott van „övéi” között, márpedig Mária-ról nem feltételezhetjük, hogy ne hitt volna Jézusban. Így inkább arra

Pál apostol hátrahagyta a szemtanúk listáját is. A korintusiakhoz írt első levelében találunk egy akkurátus felsorolást ezzel kapcsolatban: „Megjelent Kefásnak [ez Péter, a főapostol arám nevel], majd a tizenkettőnek [azaz az apostoloknak]” (1Kor 15,5). Pál azonban nem áll meg itt, hanem kiegészíti a listát olyan nevek felsorolásával, akikről akkoriban is talán csak kevesen tudtak: „Később egyszerre több mint ötszáz testvérnek jelent meg, ezek közül a legtöbben még élnek, néhányan azonban már meghaltak” (1Kor 15,6). „Aztán Jakabnak jelent meg [aki Jézus fiatalabb családtagja és egyházi vezető Jeruzsálemben], majd az összes apostolnak” (1Kor 15,7). „Utánuk pedig, mint egy elvetéltnek, megjelent nekem is” (1Kor 15,8) — zárja Pál a felsorolást. Tehát mind a legkorábbi, Pál írását megelőző őskeresztény hagyomány, mind pedig olyan jól ismert személyek, mint Péter és Jakab, mintegy „tetemre hívhatók” voltak az eseményekkel kapcsolatban. Így aztán jóformán minden újszövetségi szakember elismeri, hogy bizonyos korai egyének és csoportok valamilyen formában élve tapasztalták meg Jézust halála után.¹⁰

Persze a történeti bibliakritika kezdetei óta sokan próbálták racionális alapon, például hallucinációval magyarázni ezeket a jelenségeket,¹¹ ám felelősséggel ők sem tagadták a tanítványokból radikális változást kiváltó események megtörténtét. Apológiai szempontból pedig legalábbis figyelemre méltó — amint azt Charles H. Dodd kiemeli¹² —, hogy Pál nem elégszik meg azzal, hogy egyszerűen felsorolja a feltámadás tanúit, hanem azt is hozzáteszi, hogy „ezek közül a legtöbben még élnek, néhányan azonban már meghaltak” (1Kor 15,6). Az ókori történetírás egyik jellegzetessége, hogy igyekeztek felsorolni a szemtanúkat, akiket a kortársak felkereshettek és kifaggathattak az átélt eseményekkel kapcsolatosan. Felsorolásával tehát Pál mintha azt mondaná: íme, a tanúk rendelkezésre állnak, meg lehet őket kérdezni! Kétségkívül tisztában volt vele, hogy a felsoroltak közül sokan még mindig ott éltek az első keresztények körében, tehát megcáfolhatják vagy megerősíthetik a mondandóját. Nem csupán spekuláció volt a részéről, hiszen nyilvánvalóan arról is tudott, hogy néhányan már nincsenek az élők sorában.

Ugyanígy figyelemreméltó Jézus fiatalabb családtagja, Jakab jelenléte is a listában. Hitvédelmi szempontból ez is sokat mondhat, bár talán némi értelmezésbeli elfogultságot feltételez. Tény ugyanis, hogy nem mondhatunk biztosat arról, hogyan viszonyultak Jézus rokonai őhöz életében. (A Szentírás lapjain arról olvassunk ugyan, hogy „azt mondták róla, hogy megzavarodott [*exesté*] [Mk 3,21], a szöveg értelmezése azonban vitatott.¹³) Az azonban valószínűsíthető, hogy nem tartották egyértelműen messiásnak vagy prófétának. Meglepő tehát, hogy Jézus családtagjait úgy látjuk viszont az Apostolok Cselekedeteinek lapjain, mint akik „egy szívvel-lélekkel, állhatatosan imádkoznak” az Úrhoz, a többi kereszténnyel együtt, az emeleti teremben (ApCsel 1,14). Köztük ott van Jakab is, egyike az ősegyház vezetőinek (a jeruzsálemi egyház egyik

gondolhatunk, hogy „övéi” (Mária és testvérei), azért akarták magukkal vinni Jézust, mert féltették őt a róla terjedő rossz hírek miatt. Ezt az értelmezést – az „azt mondták, megzavarodott” alanya általános alany – az is alátámasztja, hogy a Mk 3,30-ban szereplő kijelentésnek – „Mert ezt mondták róla (h^oti elegon): ‘Tisztátalan lélek van benne’” (Mk 3,30) – az alanya egyértelműen általános alany.

¹⁴Biztonsággal nem tudjuk megállapítani, hogy melyik Jakabról van szó a három közül. Az is lehet, hogy a két apostol Jakab közül (Zebedeus, illetve Alfeus fia) valamelyik, nem pedig a Jakab nevet viselő „testvére” Jézusnak. Megjegyzendő, hogy míg az ortodox keresztény hagyomány megkülönbözteti az apostolnévsorban szereplő Jakabot (Alfeus fiát, az Úr testvérét: Mk 6,3; ApCsel 1,14), a katolicizmus általában nem.

¹⁵Vö. Flavio Giuseppe: *Antichità giudaiche*, XX, 200.

¹⁶Lásd fenti 11. lábjegyzetünket.

¹⁷Hacsak nem vesszük komolyan az amerikai rabbi Daniel Boyarin provokatív (és általában elutasított) javaslatát, miszerint mind

presbitere).¹⁴ Az Újszövetségből többet nem tudunk meg róla. A zsidó történetíró Josephus Flavius azonban arról számol be, hogy az első század 60-as éveinek közepén Jakabot hitéért kivégezték (a *Szanhedrin* törvényellenesen halálra köveztette).¹⁵ Magától adódik tehát a kérdés: vajon mi készítette Jakabot arra a feltételezhető fordulatra, hogy képes legyen meghalni a Jézusba mint Krisztusba és Messiásba vetett hitéért? A dolog legalábbis nem magától értetődő! Az is valószínűsíthető, hogy a kereszthalál csak megerősíthette a családtagokat — minden más zsidóhoz hasonlóan — zavarukban. Vajon van-e valószínűbb magyarázata egy ilyen feltételezhető pálfordulásnak annál, mint amit Pál mond: Jézus „megjelent Jakabnak” (1Kor 15,7)?

A negyedik érvo: Jézus első tanítványai hittek a feltámadásban

Ez elvezet bennünket a negyedik történelmi tényhez, amelyet a feltámadással szemben szkeptikus kutatóknak meg kell tudniuk magyarázni: vajon mi az eredete az első tanítványok nyilvánvaló hitének, miszerint Jézus Krisztust Isten feltámasztotta a halálból és felvette örök dicsőségébe (vö. Ef 1,20)?

Az első tanítványok feltámadásba vetett hite kétségbevonhatatlan történelmi tény. A Golgotán történt események ellenére Jézus korai követői egy adott ponton — a szó szoros értelmében szinte egyik napról a másikra — hinni kezdtek abban, hogy Mesterük él. Nehéz magyarázni ezt a fordulatot.¹⁶ A fő probléma abból ered, hogy a feltámadásba vetett hit keresztény formája, főleg a Messiás szenvedése, majd utána látható alakban való megjelenése a zsidó hittel jórészt összeegyeztethetetlen:¹⁷ a klasszikus zsidó elképzelések szerint lehetetlen, hogy a Messiást kivégezzék, hiszen az ő feladata, hogy Jeruzsálemben dicsőségesen helyreállítsa Dávid trónját. Nem véletlen tehát, hogy az első keresztények számára a keresztre feszítés katasztrófának tűnt, mivel lehetetlenné tette, hogy Jézust továbbra is felkent Messiáskirálynak (gör. *khrisztosz*) tartsák. A zsidók halál utáni elképzelései kizárták azt, hogy valaki már az általános feltámadást megelőzően feltámadjon a halálból. Az lett volna várható, hogy Jézus halála és sírba tétele után a tanítványai egyfajta zarándokhelynek tekintsék a sírját, ahová imádkozni járnak, miközben továbbra is várják a világ végén bekövetkező *eszkhatot*, amikor Isten országában végre újra találkozhatnak mesterükkel. Bár ellene mond minden előzetes elvárásnak, komolyan mégsem vonható kétségbe, hogy a feltámadásba vetett hit egy adott ponton megjelent. Nem jogosulatlan tehát — sőt valójában nagyon is valószínűsíthető — a feltételezés, miszerint a tanítványok hitének fentebb taglalt váratlan átalakulására adható legjobb magyarázat éppen az, amit ők maguk adtak: Isten (az Atya) az ő Lelke által „feltámasztotta Jézus a halálból” (vö. Róm 8,11). Ő volt a Messiás, akinek feltámadásában az első keresztények a saját feltámadásuk elő-

a megtestesülésnek, mind a Szentháromság- és feltámadás-hitnek végső soron zsidó gyökerei vannak. Vö. Daniel Boyarin: *The Jewish Gospels: The Story of the Jewish Christ*. The New Press, New York, 2012.

képét látták, amelyre azonban még várni kell, hiszen az általános feltámadásra majd csak a világ végén kerül sor.

✱

A fentiekben — nagyrészt William Lane Craig alapján — számba vettük a négy erős történelmi érvet Jézus Krisztus feltámadása mellett. Vajon ezzel nem maradt többé helye semmiféle kétségnek — amint azt a leglelkesebb apologeták szeretnék? Nos, a történelmi tények természeténél fogva nem erről van szó: azok sohasem mintegy „pőrén” állnak velünk szemben, hanem mindig magyarázatra szorulnak, sőt már maga a kérdésfeltevés is tartalmaz bizonyos implicit feltételezéseket velük kapcsolatosan. Tehát a szkeptikusok számára is adódnak lehetséges további ellenvetések, ellentétes interpretációs sémák (kezdve a fent idézett magyarázattal, miszerint a tanítványok lopták el Jézus testét; esetleg csupán tetszhalott volt, ami, tegyük hozzá, rendkívül valószínűtlen, ha tekintetbe vesszük, hogy a megostorozás után kivérezve, órákon át étlen-szomjan agonizált a kereszten, majd egy katona szíven szúrta, eltemették, s mégis túlélte a történeteket). A helyesen felfogott apologetika (vagyis a fundamentális teológia) nem is kíván mást tenni, mint hogy pusztán *valószínűsíti* az eseményeket, továbbra is meghagyva a hitnek az azt megillető helyet. Ám a keresztény ember nincs vakhítre utalva, még egy olyan meglepő állítás esetében sem, mint Jézus feltámadása! Bátran — és értelmi érvekkel megtámogatva — hihet abban, hogy e názáreti rabbi nem volt bolond vagy csaló, ahogy ellenségei közül sokan állították az elmúlt 2000 év során, hanem valóban az, akinek mondta magát.

Jézus Krisztus elítélésének és kereszthalálának oka, hogy „Isten fiaként”, illetve (utalás Dán 7,13-ra) „emberfiaként” lépett fel, ami az izraelita vallás szerint főbenjáró véteknek, valóságos istenkáromlásnak számított. Ha azonban a feltámadás valóban bekövetkezett, akkor hihetünk abban, hogy *maga Isten* hagyta jóvá ezt a látszólag istenkáromló kijelentést, éspedig kinyilvánított és végérvényes formában: Jézus feltámadása az isteni pecsét azon, akinek az egyház hirdeti. Egy perszonalisztikusabb perspektívában pedig ezt is hozzátehetnénk: ha Jézus feltámadt és ma is él, akkor az ő tette és ajándéka, a tőle kapott Lélek által, ha teljes szívvel hiszünk benne.

A fiataloknak meghirdetett üzenet ereje

GÁJER LÁSZLÓ

1983-ban született Szombathelyen. Katolikus pap, a PPKE HTK II. sz. Keresztény Bölcséleti Tanszék megbízott tanszékvezető tanára.

1. A fiatalok viszonya a kereszténységhez Európában és Magyarországon

¹Vö. Stephen Bullivant: *Europe's Young Adults and Religion. Finding from the European Social Survey (2014–16) to inform the 2018 Synod of Bishops*, <https://www.stmarys.ac.uk/research/centres/benedict-xvi/europes-young-adults-and-religion.aspx>

²Vö. *Documento preparatorio I.*, http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_docs_20170113_documento-preparatorio-xv_it.html

Az alábbiakban a fiatalok sorsát és érzékenységét olyan elemzés tárgyává szeretném tenni, amely az egyház jövőjére vonatkozik. A hit iránti érdektelenség korának jellegét ugyanis leginkább a tiszta és még tapasztalattal alig rendelkező fiatalság jelzi a leghitelesebben.

A fiatalok és a katolikus egyház viszonyát szerte a világon számtalan szempont szerint meg lehetne közelíteni. Ilyen látószöveget kínálhatnak a világon térben elkülönülő régiók fiatal keresztényeinek problémái, az egyes korosztályokat érintő kérdések, a hit és a modern világ találkozásából és a szekularizációból fakadó kihívások, vagy éppen a fiataloknak a nagy teológiai igazságokhoz, illetve a legfontosabb erkölcsi alapelvekhez való viszonyának kérdései. A 2018. október 3-tól 28-ig Rómában tartott ifjúsági szinódus szándéka az volt, hogy átfogó képet vázoljon fel a fiatalok és az egyház kapcsolatáról, a fiatalok és a katolikus hit viszonyáról, amennyire ebben a kérdésben átfogóan érvényes kijelentéseket egyáltalán tehetünk. A szinódus előkészületeként látott napvilágot, többek között, az a tanulmány, amely a londoni katolikus egyetem, a St Mary's Universityhez tartozó Benedict XVI Centre for Religion and Society intézet munkájaként, a párizsi Institut Catholique támogatásával született.¹ Ez a kutatás 22 európai országban, köztük Magyarországon is, a fiatalok katolikus hithez és vallásgyakorláshoz való viszonyát közvélemény-kutatások segítségével vizsgálta. A szinódus előkészítő dokumentuma a 16 és 29 év közötti kort jelölte meg a fiatalok életkorának,² így ez a kutatás is ezt az életszakaszt vette figyelembe. A vizsgálódás nem terjedt ki az egyes országok sajátos kulturális hátterére (például Izrael esetében), illetve nem elemezte az egyes társadalmakban végbemenő folyamatokat sem (például Csehország és Írország esetében). A tanulmány készítői 2014-es és 2016-os adatokkal dolgoztak, jóllehet éppen Magyarországról csak 2016-os adat állt a rendelkezésükre.

A vizsgálatból kiderül például, hogy Európában a fiatalok a legtöbben Csehországban, Észtországban és Svédországban, 91, 81 és 75 százalékos arányban gondolják úgy, hogy egyetlen valláshoz sem kötődnek, míg ez a szám Lengyelországban, Litvániában és Ausztriában a legkisebb: 17, 25 és 37 százalék. Magyarországon e felmérés alapján a fiatalok 67 százaléka nem tartja magát egyetlen felekezethez tartozónak sem. Érdekes lehet itt megjegyezni, hogy egy ugyancsak 2016-ban a Társadalomkutató Kft. által a Magyar Ifjúság kutatásosorozat keretében elvégzett mérés alapján, melynek során 8000 magyar

³Az adatot a Társadalomkutató Kft. bocsátotta Rosta Gergely rendelkezésére.

fiatalok kérdeztek meg ugyanebben a korosztályban arról, hogy milyen felekezethez tartozónak vallják magukat, a fiatalok 48 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nem tartozik egyetlen felekezethez sem.³ Az eltérő adatok fényében is elmondhatjuk, hogy Magyarország a középmezőnyben foglal helyet. A londoni tanulmány szerint a templomba járás gyakoriságára vonatkozó kérdésre a lengyel fiatalok 39, az izraeliek 26, a portugálok 20, míg az írek 15 százaléka válaszolta azt, hogy hetente jár valamilyen templomba. Ezzel együtt a lengyelek 12, az izraeliek 32, a portugálok 35, míg az írek 26 százaléka azt válaszolta, hogy soha nem jár semmilyen istentiszteletre. Ez azért is érdekes, mert az utóbbi három országban a templomba nem járók százalékos aránya magasabb, mint a heti templomba járóké. A magyarok ebben a vizsgálatban a sor végén kullognak a csehekkel és az észtekkel együtt. Míg a magyar fiatalok 3 százaléka jár hetente valamilyen istentiszteletre, addig a megkérdezettek 51 százaléka úgy nyilatkozott, hogy egyáltalán nem jár templomba. A vizsgált életkorban Lengyelországban vallották magukat a fiatalok legnagyobb, 82 százalékos arányban katolikusnak. A litvánok 71, a szlovének 55, míg az írek 54 százaléka vallotta meg a katolikus hitét a vizsgált időszakban. A magyar fiatalok 26 százaléka nyilatkozott úgy a feltett kérdésre, hogy katolikus, és ezzel Magyarország a sor közepén foglalt helyet. Érdekes volt még a templomi istentiszteleten kívüli imádságra, imádságos alkalmakra vonatkozó vizsgálódás, ahol a lengyel fiatalok 60, a csehek 48, míg az írek 43 százaléka beszélt arról, hogy az istentiszteleteken kívül más alkalmakat is találnak az imádságra. A magyarok 33 százaléka imádkozik így, és ezzel ebben a táblázatban szintén valahol középen vagyunk.

A tényleges mérési eredményeken gondolkodva nem szabad elfelejtenünk, hogy a statisztikák esetében „a szellem elsődleges az anyaggal szemben”,⁴ mert az összegyűjtött adatok nem önmagukban, hanem mindig az azokat rendező személy szempontjai szerint válnak beszédessé. Ezen adatokat vizsgálva ezért eleve feltehetjük magunknak a kérdést, hogy vajon általában a statisztikák megbízhatók-e egyáltalán. A megkérdezetteket ugyanis legtöbbször eleve befolyásolja a kérdező vizsgálati szempontja. A hitre és a vallásgyakorlásra vonatkozó kérdések kapcsán pedig el kell ismernünk, hogy nem szívesen valljuk meg egy közvélemény-kutatói kérdésre a szívünk e legbelsőbb viszonyulását. Ha figyelembe vesszük, hogy gyakran még a jóindulatú kérdezőknek sem válaszolunk olyan kérdésekre, amelyek a személyes szféránkra vonatkoznak, akkor a statisztikák eredményei máris dinamikusabb kiértékelésre adnak lehetőséget. Be kell látnunk, hogy ezek a számadatok végső soron nem is olyan lehangolóak, ha arra gondolunk, hogy Európában is nagy teljesítmény egy olyan szervezet tevékenysége, amely közérdekű és nem nyereségközpontú eseményre képes meghívni és megmozdítani hétről hétre ennyi embert. Ennek tudatában lehet elgondolkodtató az előbb ismertetett néhány adat is, amely történelmi távlatokban mégis a katolikus hit bizonyos visszahúzódását mutatja. Kellő távolságtartással tekintve tehát a fiatalok vallásgyakorlási preferenciáira vonatkozó

⁴John Lukacs:
Egy nagy korszak végén.
Európa, Budapest,
2005, 141.

mérések eredményeire, de felismerve azokban az idők tanúját, szeretnék most az egyház jövőjéről gondolkodni.

2. A változások eredete

Erdő Péter bíboros a 2014-es és 2015-ös családszinódusok kapcsán gyakran emlegette az intézményességtől való elidegenedés általános problémáját, amely a házasság intézményével szembeni bizalomvesztés oka is lehet. „Az intézmények a mai világban nagyon törekenyek, és az emberek félnek a végleges elköteleződéstől egy olyan világban, ahol a személyes vágyak azonnali, valódi és igazi joggá válnak” — olvashatjuk a bíboros 2015-ös nyitóbeszédében.⁵ Ez az észrevétel éppen a fiatalokkal kapcsolatban került bele a családról szóló 2015-ös rendes püspöki szinódus záródokumentumába (29. pont). A mai fiatalok intézményességtől való idegenkedése oka lehet a kereszténységtől, és különösen a nagy kiterjedése miatt karakteresebb intézményes jelleggel rendelkező katolikus egyháztól való elfordulásnak is. Ezzel a jelleggel találkozhatnak például a szentségki szolgáltatás kapcsán, vagy akkor, amikor katolikus oktatási vagy szociális intézménnyel kerülnek kapcsolatba. Az imádkozó és szentmisére járó hívő gyakorlatát azonban legtöbbször mégsem érinti meg az intézményes egyház. Egy templomba be lehet térni, egy szentmisén vagy egy imádságos alkalmon jelen lehet lenni anélkül, hogy a résztvevő az intézmény általa vélt keménységével vagy belőle félelmet provokáló feltételezett ridegségével szembesülne. A fiatalok hit iránti érdeklődésének megcsappanásáért tehát csak részben okolhatjuk az intézményességtől való elidegenedés folyamatát. A bizalomvesztés jelenségét kutatva nem felejtkezhetünk el a világban újra és újra kirobbanó visszaélésekkel kapcsolatos egyházi botrányok hatásairól, vagy a fiatalok elkötelezettségétől való ódzkodásáról sem.

Úgy vélem azonban, hogy e megragadható okok — az intézményességtől való félelem, a botrányok miatti bizalomvesztés vagy az elköteleződéstől való tartózkodás — mögött a hit visszahúzódása sokkal inkább egy olyan makrofolyamat következménye, amelynek részben nem is vagyunk urai, amelyet nem tudunk megváltoztatni. A történelem iránya ez, amely már-már felettünk zajlik — miközben arról sem feledkezhetünk meg, hogy tévednénk, ha konkrétan a keresztény hit és általában a vallás térvesztését valamiféle elkerülhetetlen természeti katasztrófának tekintenénk. Vannak ugyanis kézzelfogható és pontosan azonosítható okai a folyamatnak, amelyek nem feltétlenül függetlenek a vallási szereplők cselekvésétől. Ennek a folyamatnak olyan az iránya, olyan a kultúra jellegének és a civilizáció sorsának alakulása, amely jelenleg — és nem tudjuk, meddig — nem kedvez a vallási gondolat, legalábbis a nagy vallási eszmék terjedésének, jóllehet egyúttal a vallás és a vallásosság egészen újfajta formáit alakítja ki. Ez a nagy folyamat, ez a történelmi és szellemi mozgás nehezebben írható körül, és inkább csak a jelenség szintjén megragadható. Ez a tapasztalatunk: egy kevésbé vallásos és sokkal inkább gyakorlatias korban élünk. Ez a kor iránya, melynek leghi-telesebb megtapasztalói és legérzékenyebb előhírnökei a fiatalok.

⁵Erdő Péter bíboros főrelátori megnyitó jelentése a szinódus első közgyűlésén, <https://www.magyarKurir.hu/hirek/erdo-peter-biboros-forelatori-megnyito-jelentese-szinodus-elso-kozgyulesen>

3. A kereszténység kezdeti önértelmezése

A kereszténység az ókorban — megjelenésekor és elterjedésekor — a vallási jelenség minőségét tekintve felette állt a népszerű misztériumvallásoknak. A tiszta gondolat ilyen ereje miatt a keresztények hite hamar elterjedt. A keresztény önértelmezés szerint a régi kultuszok helyére az új, egyetlen igaz kultusz lépett. Kaiszareiai Euszebiosz a történelem irányát szemlélve nagy erővel hirdette meg a keresztény hit diadalát, annak biztos tudatában, hogy „a szántóföldek megérték az aratásra”, mert elérkezett annak az ideje, hogy a régi bálványok helyét elfoglalja a legtisztább hit ereje. Így fogalmazott: „De régen, amikor az egész emberi nem a bűnös démonok csele és az Istent gyűlölő szellemek meszterkedései következtében fekete éjszakában és mély sötétségben merült el, Ő csak megjelent, és egyszer s mindenkorra úgy feloldotta istentelenségeink sokszoros bilincseit, mint ahogy a viasz elolvad a fénysugarak hatására”.⁶ Euszebiosz egy új kor, a szabad keresztény vallásgyakorlás korának hajnalán történeti érvekkel mutatta be Krisztus győzelmét, hangsúlyozva, hogy a belé vetett hit győzedelmeskedik a régi istenek vallásain. Szent Ágoston majd’ egy évszázaddal később, már a Birodalom hanyatlásának árnyékában írt arról, hogy Krisztus hite túléli a birodalmak bukását is, meghaladja a „rossz lelkek” uralmát. Ágoston büszkén jelentette ki, hogy a történelem minden viszontagsága ellenére, aki az Úrban hisz, annak élete a Vesta-tűzhely és a tajpeji szikla helyett az egy és igaz Isten hitében nyer értelmet.⁷ A kereszténység kezdeti évszázadaiban tehát az új hit lendületesen terjedt, az egyház tagjai pedig erős belső bizonyossággal képviselték a hitet.

A Krisztust körülölelő évezred egyébként is a nagy világvallások megszületésének a kora volt. A Krisztus előtti 5. században Buddha, míg a Krisztus utáni 7. században Mohamed tevékenykedett. Krisztust a vallásos hit ezen évezredének kellős közepén találjuk. Teljesen eltérő körülmények között alakultak ki, a vallásfejlődésnek mégis összetett és érett formáját mutatják ezek a nagy vallási rendszerek, amelyek a vallási jelenség jellegét tekintve letisztultak és átfogók voltak. A nagy világvallásokban a vallás mint kulturális jelenség bizonyos értelemben elérte a műfaj határait. A vallás által kifejezhető lelki gazdagság nagyon magas szinten bontakozott ki az említett évezredben. A következő évszázadokban a vallás ezekben az alapformákban létezett tovább, ezekben éltünk, ezeket magyaráltuk, tökéletesítettük. Valami ilyesmire gondolt Karl Jaspers is, amikor a Kr. e. első évezredet (800–200-ig) „tengelykornak”⁸ nevezte, mivel ekkor szilárdultak meg azok a nagy civilizációk, melyek egy-egy vallás áttörését is meghozták, amelyek utána tartósan meghatározták az emberiség sorsát. Az ókori és a középkori ember önmagát és a civilizációt a világmindenség és a természeti erők összefüggésébe helyezte,⁹ és ennek a szerves világnézetnek a tengelyében, a kultúra rendező elveként ott állt egy vallás.

A kereszténység kezdeti lendülete, magabiztos terjedése tehát a keresztény öntudat erejéből fakadt. A keresztény identitás megin-gathatatlan világnézeti és erkölcsi bizonyossággal nézett szembe a kor uralkodó önértelmezéseivel, amelyektől — ahogyan legkésőbb John Henry Newman óta tudjuk — nagyon sok mindent át is vett.

⁶Euszebiosz: *Egyháztörténet*, X.4.13.

Ókeresztény Írók 4., Szent István Társulat, Budapest, 1983, 409.

⁷Vö. Szent Ágoston: *Isten városáról*. Második könyv, XXIX. fejezet. Kairoz, Budapest, 2005, 185.

⁸Vö. Karl Jaspers: *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte*, Artemis, Zürich, 1949, 40–42, 76–79.

⁹Vö. Erdő Péter: *Vallás és egyház a világi államban*. Iustum Aequum Salutare XIV (2018/1) 6.

Ugyanakkor maga a kor gondolkodása, a történelem iránya is kedvezett annak a világmagyarázatnak, amely a vallásos hit fényében magyarázta a valóságot.

4. Az önértelmezés újkori kihívásai

¹⁰Martin Buber:
Istenfogyatkozás.
Typotex, Budapest,
2017.

¹¹Martin Heidegger:
*Platón tanítása az
igazságról.* In uő:
*„...költőien lakozik az
ember...” Válogatott
írások.* T-Twins –
Pompeji, Budapest –
Szeged, 1994, 84skk.

A világkép ilyen szerves egysége az újkor hajnalán billent meg, és a nyugati civilizációban a racionalizmus, a felvilágosodás és a kapitalista gazdasági modell hatására, ha nem is végérvényesen, de az ismert formájában visszafordíthatatlanul elveszni látszik. Martin Buber egy helyen Heideggert idézve arról beszélt, hogy szűkös korban, „az elmenekült Istenek és az eljövendő Istenek”¹⁰ idejében élünk. Ez a már nem és a még nem állapota. A miénk ugyanis egy olyan nagy korszak, amelyből Isten hiányzik. Itt volt, tudunk róla, ismerjük őt a múltból és sóvárgunk utána a jövőben is, de most nincs itt. Ez az „istenfogyatkozás”, a kor jellemző léttapasztalata, Isten elvesztésének alapélménye. Heidegger szerint nem szabad áthidalnunk ezt a hiányt azzal, hogy magunk emelünk hamis isteneket, de a múltbéli sem kelthetjük életre, mert az már nem elegendő. Beszélhetnénk talán elrejtettségről is Istennel kapcsolatban, valahogy úgy, ahogy Heidegger beszélt az elrejtettségeről.¹¹ Az *alétheia*, a lét igazsága ugyanis éppen azért mutatkozik meg, mert el van rejtve, és ebből az állapotából kell előlépnie, megmutatkoznia. Azonban, ha tovább megyünk, mindenképpen érzékeljük azt is, hogy Istent ma sokkal inkább egyfajta érdektelenség veszi körül. Nem a tagadás, hanem az érdektelenség űzi el őt a valóságunkból.

Ez az érdektelenség — a Vatikán Ferenc pápa korában dinamikus megújuló kommunikációja ellenére — ma talán még inkább igaz, mint száz évvel ezelőtt, Buber és Heidegger korában. Isten elrejtőzött, hiszen Istenre nem vagyunk többé kíváncsiak. Legalábbis jelenleg nem. Az ókor és a középkor egységes világképe, és ebben a világképben a vallás kulturális szerepe végleg elveszett. A kultúra azon meghatározása, melynek tengelyében egy vallás áll, mára megbillenni látszik. Visszahozni többé ugyanazt nem lehet, a régen megvolt egység érvényét veszítette. Aki rekonstruálja, múzeumot hoz létre, nem többet. Ez persze nem jelenti azt, hogy — ahogy Buber helyesen megjegyezte — nem állhat valaha valamilyen formában helyre ez az egység. De ha egyszer helyreáll, ez abban a formájában, ahogy régen volt, már nem lesz lehetséges. Ha egyáltalán beszélhetünk az egységről, akkor azt már csak valami új szintézis eredményeként tehetjük majd meg. Egy nyájas, optimista politikai filozófia — Oakeshott szavaival — racionalizmusnak nevezte a modern világ ezen alaptapasztalatát, melyet „pörlekedő” magatartás jellemez: vita a tekintéllyel, az előítélettel, a hagyománnyal és a megszokottal. E kor bizonyossága legfeljebb az egész emberiségnek tulajdonított racionális megfontolás általános ereje marad, a racionalista azonban „elszigetelte magát társadalmi tradíciójától”.¹² Egy borús, radikálisan szembenéző gondolkodás azonban már egyenesen azt mondhatja velünk: „Isten halott! Mi öltük meg.”¹³ Ezt Nietzsche hírül adja. De tudjuk, hogy Isten halálát nem ő okozta. Ő csak megfogalmazta azt, csak szembesített azzal, ami már valóság, ami történik.

¹²Michael Oakeshott:
A politikai racionalizmus.
Új Mandátum, Budapest,
2001, 124.

¹³Friedrich Nietzsche:
Vidám tudomány.
Harmadik könyv. 125.
Világirodalom-könyvkiadó
Vállalat, Budapest,
1926, 142.

A jelen kor tehát nem kedvez a vallási gondolatnak. Sem a kialakulásának, sem a fejlődésének, sem a terjedésének. És erre megint csak a fiatalok reagálnak a legérzékenyebben. Egy technokrata és fogyasztásközpontú korban a vallási gondolat idegenné vált. Mindenképpen igaz ez az elmúlt két évszázadra. És hogy ez a jelenség, ez a közérzet meddig tart, még nem tudjuk. Ez a jelenség már nem a nyugati civilizáció terhe csupán. Hiszen egyre inkább egy globalizálódó kapitalista civilizációban élünk, amellyel minden embernek szembe kell néznie, és amely valami módon minden ország minden polgárát befolyásolja. Ez a globalizálódó és gazdaságorientált civilizáció pedig egy ideje már anélkül létezik sikeresen, hogy tudomást venne a valóság természetfeletti tengelyének, megalapozottságának létéről. Megfogalmazódik ugyan az igény e rendszer korrekciójára — például a klímaváltozás vagy a szegények kizsákmányolása okán —, de egyelőre ebben a korrekciós folyamatban sincs komolyabb érdeklődés a természetfeletti iránt. Amikor hitelesen akarjuk a fiatalok elé tárni a hit üzenetét, ezzel a bennünket meghaladó autonóm folyamattal mindenképpen számolnunk kell.

5. A magabiztosság hiányában

Ennek érzetében és tévesztésük tudatában a keresztényeket — leginkább az európai keresztényeket — egy kényszeres önreflexió, sokszor önfeladó, lesütött szemű szembenézés jellemzi. Meg nem nyugvó szembenézés a múlt bűneivel és hibáival — jóllehet tudjuk, hogy minden, a történelem valóságában és nem egy ideális világban élő közösség követ el hibákat —, egymást követő bocsánatkérések, a napvilágra kerülő visszaélések okozta bizonytalanság, Európában pedig a történelmi hatalmi pozíciókhoz való ambivalens viszonyból fakadó zavarodottság. Tudjuk, hogy bűnösök vagyunk, és Dosztojevszkij emlékeztetett bennünket arra is: nagy inkvizítorok vagyunk, akik ma is elítélnék Krisztust. A fentiek tudatában a katolikus egyház sem mer — vagy talán nem is tud? — fellépni az egyetemes igazságból fakadó átfogó világnézet ígéretével. Legalábbis biztosan nem olyan erővel, mint tette azt a korábbi évszázadokban. Kínálni akarja azonban az imádság és a segítő szeretet útját. Ez utóbbit a társadalom is elvárja tőle, sokszor sokkal nagyobb arányban, mint ahogy az az egyház küldetéséből következne. A szegények és a szenvedők figyelmeztetnek, a megtisztulás útján tartanak minket.¹⁴

Ahogy Athenagorasz pátriárka már évtizedekkel ezelőtt meglátta: Jézus elmenekült a szegények közé, mert a keresztények uralom- és bírvágya oda számúzta őt.¹⁵ A szegényeket tekinthetjük ilyen értelemben *locus theologicus*nak, méghozzá a puszta szeretetszolgálatnál gazdagabb értelemben. Ha csak szeretetszolgálatról merünk beszélni, anélkül, hogy felmutatnánk az Üdvözítő nevét, anélkül, hogy éppen az Ő nevének felemeléséért és elsősorban azért cselekednénk, akkor elveszítenénk az egyház lényegét. A hit erénye nélkül a szeretet erénye már nem isteni erény. Jézus hite más összefüggésekbe helyezi az értékek rangsorát, és ebben a vonatkozásban a szegények szolgálata sem puszta humanizmus többé, hanem a Megfeszítettel való

¹⁴Vö. Marco Gnavi: *Elogio dei poveri. I libri di Sant' Egidio*, Francesco Mondadori, Milano, 2015, 59–62.

¹⁵Vö. Olivier Clément: *Dialogues avec le Patriarche Athenagoras*. Fayard, Paris, 1976, 12. pont.

¹⁶Vö. Jonathan Sacks: *Has Europe Lost Its Soul*. Lecture at the Pontifical Gregoriana University Rome, <http://rabbisacks.org/has-europe-lost-its-soul-transcript-of-lecture-delivered-at-the-pontifical-gregoriana-university-rome/>

egységből fakad. Jonathan Sacks, a United Hebrew Congregations of the Commonwealth főabbija 2011. december 12-én arról beszélt a római Gregoriana Egyetemen, hogy a II. Vatikáni zsinat után a zsidók és keresztények szembenéztek egymással („*face to face*”), de mára eljött az ideje annak, hogy végre vállvetve küzdjenek („*side by side*”), irányt mutatva a világnak.¹⁶ Ez az irány pedig mindkét vallás tekintetében több, mint pusztán szeretetszolgálat vagy mint üres spiritualitás. Sacks értelmezésében keresztények és zsidók közös küldetése az, hogy az élő Isten arcát mutassák fel ma.

A fiataloknak szóló igehirdetés magjához, lényegéhez érkezünk akkor, amikor a hit lényegét és Jézus személyét állítjuk a középpontba. Ha mi, katolikusok nem beszélünk Jézus Krisztusról, akkor levehetjük a cégért a diplomainkról, az intézményeinkről. Egy csendes hely, meditációs szoba vagy egy jótékonyági program önmagában már nem fejezi ki Krisztus üzenetét. Az üzenet kézzelfogható: Jézus Krisztusban Isten emberré lett, meghalt és feltámadt, és általa megajándékozott bennünket az örök élettel. Minden más csak erre épülhet, ebből táplálkozhat. Ilyen összefüggésben a szolidaritás keresztény üzenete, melynek teológiai alapja az eucharisztikus Jézus velünk való szolidaritása, illetve a törődés keresztény gyakorlata magával ragadó és személyes erővel hozhat életet egy elgépiesedő civilizációba.

Amikor gimnazista voltam, a plébániánkon kézről kézre járt egy könyv, melyet még a rendszerváltás előtt adhattak ki titokban. Rossz minőségű papírra volt nyomtatva, és nem is katolikusokról szólt. A *Kés és kereszt*¹⁷ című, valós történetet feldolgozó könyv cselekménye, melyből később film is készült, az '50-es években játszódott Bronxban. David Wilkerson, a püünkösi keresztény prédikátor, akinek már apja és nagyapja is Isten szolgálatában prédikált, élte nyugodt kis életét egy kényelmes pennsylvaniai gyülekezetben, amikor egyszer Isten hívását érezve New Yorkba ment, hogy az ottani bandák apostola legyen. A kötet második felében egy bandavezér, Nicky Cruz írta meg a történetet a másik szempontból, beszámolva a saját megtéréséről. Wilkerson lelkész több évtizedes sikeres missziót végzett a kábítószerek, prostituáltak és elkallódott fiatalok között, és fiatalok tízezreit mentette meg. Történetét nem kell kiértékelnünk vagy részletes vizsgálatnak alávetnünk. Mindössze arról tanúskodik számunkra, hogy Wilkerson azért tudott sikeres missziót végezni, mert Jézus arcát mutatta fel, Jézusért végezte a feladatát. Ha csupán a szociális munka lett volna fontos a számára, ha csak valamifajta humanizmus vezette volna a kitalálások közé, akkor is nagy értéke lett volna annak a szolgálatnak, amelyet végzett, de a hit kérdésében semmi újat nem adhatott volna nekünk. Számunkra azonban az ő története éppen a hit szempontjából érdekes: ő Jézus Krisztusért ment a szegények közé, Jézus Krisztus miatt hallotta meg a szegények kiáltását. És ilyen értelemben válik felhívássá Athenagorasz pátriárka említett meglátása is. Ha el akarjuk érni a fiatalokat, az csak úgy lesz lehetséges, hogy „a megfeszített Krisztust” (vö. 1Kor 1,23) hirdetjük nekik. Ők megérik, hogy hiteles-e az igehirdetés. Ha pedig az, akkor mindegy, hogy

¹⁷David Wilkerson – Nicky Cruz: *Kés és kereszt*. Magyarországi Szabadkeresztény Gyülekezet, Budapest, 1985.

hányan hallgatnak a szavára, mert a statisztikánál sokkal fontosabb a hit tisztasága.

6. Átmenteni a hitet

Úgy vélem, hogy az előttünk álló évek és évtizedek nem fognak jelentős változást hozni, és a keresztény — és általában a vallásos — gondolat nem tud egy egységes világfelfogás vezetőjévé, de világméretben még a részévé sem válni. Ezért a legfontosabb feladatunknak tartom a jövőre nézve, hogy átmentsük a hitet. Ez nem pesszimista, defenzív törekvés, nem a Rod Dreher-féle benedeki opció,¹⁸ amely a keresztények barbarizmustól való „fényes elszigetelődése”, de még csak nem is MacIntyre javaslata az erkölcsi közösségeinkbe való visszahúzódról,¹⁹ hanem az egyház küldetésének a lényege. A katolikus hitet, a maga teljes egészében, sértetlenül átmenteni a jövő nemzedékek számára kellően ambiciózus és méltó küldetés számunkra, akik az egyházban, a hit teljes igazságával megajándékozottan szemléljük Jézus arcát. A templomainknak és a közösségeinknek nyitva kell állniuk minden jóakarátú ember számára, de ha ott nem Jézussal találkoznak, hanem „pusztán” figyelemmel és megértéssel, akkor kár volt kinyitnunk ezeket az ajtókat. Átmenteni a hitet a jövő nemzedék számára a legnemesebb feladat. Ez nem nyughatatlan aktivizmus, szervezkedés, nem program- vagy cselekvékényszer. Az Evangélium birtokában ugyanis soha nem vagyunk lépéshátrányban.

A fiatalokról szóló színódus megszervezésétől senki sem várta azt, hogy ez a rendezvény egyszerre csak bevonzza a fiatalokat a templomokba. Nem is ez volt a célja. Bármilyen alapos elemzést végeztek vagy bármilyen hiteles képet próbáltak rajzolni a fiatalok egyházáról, a színódusi atyák tisztában voltak az érdektelenség jelenségével, amely megmarad a színódus, a szembenézés után is. A kisebbségi lét azonban talán nem is olyan lehangoló, ha a keresztény üzenet hiteles terjedésének lehetőségeit tartjuk szem előtt. A Diognétoszhoz írt levélben például a keresztények egy kisebbségben élő kontraszttársadalomként jelennek meg, ez adja önértelmezésük lényegét. És éppen ebben a megközelítésben válik igazzá: „ami a testben a lélek, azok a keresztények a világban”. „Szegények és sokakat gazdagítanak, mindenben szűkölködnek, mégis mindenben bővelkednek. Gyalázzák őket és a gyaláztatban megdicsőülnek, káromolják őket és megigazulnak.”²⁰ Ezt az élethelyzetet világítja meg Johann Baptist Metz megállapítása, aki már-már a felhívás erejével szól egy új politikai teológia szemszögéből: „Az egyház pedig nem e társadalmi valóság ‘mellett’ vagy ‘felett’ él, hanem társadalomkritikai intézményként ebben a valóságban létezik. Az egyháznak mint intézménynek kritikai-felszabadító feladata van a társadalmi világban, a társadalmi világ szolgálatában.”²¹ Ha a kényszerességtől mentes magabiztossággal emeljük fel Jézus nevét a többségi társadalom számára, akkor hitelesen kínálhatjuk ezt a kritikai felszabadító identitást, a gépies világ lelkeként való életformát az annak lelketlenségét legpontosabban érző fiatalok számára. Ebben az összefüggésben pedig a hit teljességét őrző katolikus egyház számára már egyáltalán nem végzetesek az esetleges lehangoló statisztikák.

¹⁸Vö. Rod Dreher:

The Benedict Option: A Strategy for Christians in a Post-Christian Nation. Penguin Random House, New York, 2017.

¹⁹Vö. Alasdair MacIntyre:

Az erény nyomában. Osiris, Budapest, 1999, 350–351.

²⁰Levél Diognétoszhoz,

V.13–14. VI.1. In Vanyó László (szerk.): *Apostoli atyák.* Ókeresztény Írók 3., Szent István Társulat, Budapest, 1980, 372.

²¹Johann Baptist Metz:

Az új politikai teológia alapkérdései. L'Harmattan, Budapest, 2004, 15.

Fiatalok és egyházkép

Rosta Gergely (1973) vallásszociológus, a PPKÉ BTK Szociológiai Intézetének docense. Legutóbbi írását 2018. 4. számunkban közzöltük. – Gábor Miklós (1962) mérnök-közgazdász, az MKPK Ifjúsági Bizottságának irodavezetője.

A közelmúltban több olyan szociológiai felmérés is készült Magyarországon, melyek a fiatalok valláshoz, egyházhöz fűződő viszonyát vizsgálták. Ezek a vizsgálatok célcsoportjukban és részben a felmérés módszertanában is különböztek egymástól. Az alábbiakban ezekből a kutatásokból származó eredmények segítségével próbálunk választ adni arra a kérdésre, hogy mit gondolnak a mai magyar fiatalok az egyházzal. Ez a kép nyilvánvalóan nem lehet teljes, hiszen korlátokat állít a kutatások módszertana (kérdőíves vizsgálatok, ahol a válaszadók általában előre megadott válaszlehetőségek közül választanak) éppúgy, mint a lehetséges kérdések száma. Ezzel együtt érdekes és fontos látni, milyen körvonalak rajzolódnak ki a válaszokból.

A magyarországi fiatalok megismerésének egyik legfontosabb forrása a Magyar Ifjúság kutatássorozat, melynek során 15–29 éves fiatalok 8000 fős reprezentatív mintáját kérdezik meg négyévente kérdőívek segítségével számos témakörben, köztük a vallás vonatkozásában is. Az adatok segítségével a teljes magyar ifjúság véleményeiről, gondolkodásáról kaphatunk egyedülálló képet. A legutolsó ilyen felmérés 2016-ban készült.¹ Mivel a vallás ennél a kutatásnál csak egy kérdéskör sok egyéb mellett, így a feltett kérdések száma erősen korlátozott, s ezek is inkább az egyéni vallásosságra fókuszáltak az egyházzal alkotott kép helyett. Egyetlen olyan kérdés volt a kérdőívben, melynek révén mégis általános benyomást nyerhetünk a fiatalok egyházhöz fűződő viszonyáról. Ez a kérdés arra vonatkozott, hogy a megkérdezettek mennyire bíznak egyes társadalmi intézményekben. A felsorolásban egyebek mellett az egyházak is szerepeltek. Ezt a kérdést 2004 óta minden alkalommal feltették, és úgy tűnik, átmeneti csökkenés után növekedni látszik az egyházakba vetett bizalom. (1. ábra) A válaszadók közül többen feleltek úgy, hogy teljes mértékben, vagy inkább bíznak bennük, mint ahányan a bizalom hiányáról tanúskodó választ adtak. Ugyanakkor az érem másik oldala, hogy a kutatásban felsorolt tizenkét intézmény közül csupán négy esetében volt alacsonyabb a bizalom általános szintje a fiatalok körében, melyek közül három a hagyományosan elutasított politika területét képviseli: a politikusok (39 pont), a kormány (49 pont) és az országgyűlés (51 pont). Emellett a bankok, biztosítók általános bizalmi szintje maradt még el az egyházakétól (47 pont). Érdekes, hogy a fiatalok összességében a honvédségben (65 pont) és a rendőrségben (63 pont) bíznak a leginkább.

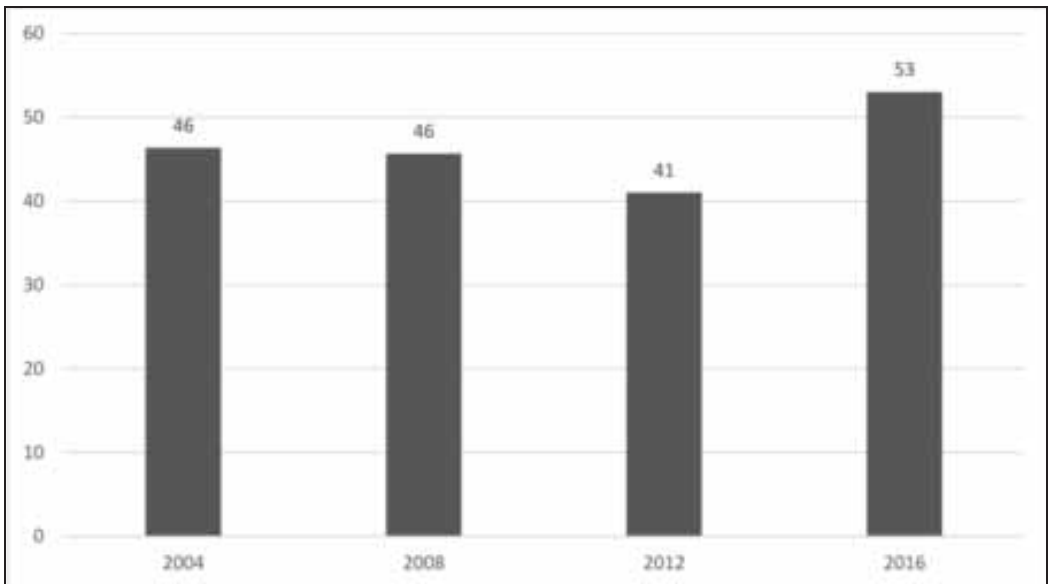
Az egyházba vetett bizalom 2008-hoz² és 2012-höz viszonyított emelkedése már csak azért is érdekes, mert a vallásosság esetében nem tapasztalni hasonló erősödést. A magukat az egyház tanítása szerint vallásosnak tartók (5 százalék) és a legalább hetente, illetve legalább havonta templomba járók (4, illetve 9 százalék) aránya is

¹A kutatást a Társadalomkutató Kft. végezte, és az adatokat is ők bocsátották rendelkezésre, amit ezúton is köszönünk.

²Fontos megemlíteni, hogy míg a 2004-es, a 2008-as és a 2016-os kutatásban 5–11 százalék között mozgott a választ adni nem tudók vagy nem kívánók aránya, addig 2012-ben jóval magasabb, 28 százalék volt. Ez felveti az adatok összehasonlíthatóságának a kérdését, illetve azt, hogy a 2012-es csökkenés legalább részben nem erre a jelenségre vezethető-e vissza.

igen alacsony a teljes ifjúságon belül, és ezek a számok megegyeznek, vagy valamivel alacsonyabbak is a korábbi felmérésekben mért adatoknál. Az egyházakba vetett bizalom általános emelkedése mögött feltehetőleg inkább a vallásosság változásától független tényezők a meghatározók, mivel 2008-hoz viszonyítva szinte mindegyik intézmény esetében nőtt a bizalom átlagos szintje. Az egyházak esetében ez a hétpontos erősödés átlagosnak mondható. Jóval jelentősebben (+11–15 pont) emelkedett a bizalom szintje a kormány, a rendőrség vagy az országgyűlés esetében, míg enyhébb az emelkedés a bíróságok, a köztársasági elnök, vagy épp a bankok, biztosítók esetében. Az alkotmánybíróság volt az egyetlen olyan intézmény, amelynél nem történt szignifikáns elmozdulás.

1. ábra: Átlagos bizalom az egyházakban (0–100 fokú skálára vetítve)

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2004–2016

**Kutatások az MKPK
Ifjúsági Bizottsága
koordinálásával**

Átfogóbb képet tudunk alkotni a fiatalok egyházképéről azon kutatások alapján, amelyekre a 2018 őszén megtartott ifjúsági szinódus előkészítése során került sor az MKPK Ifjúsági Bizottsága koordinálásával. Három kutatásról van szó, melyek más-más módszerrel készültek. Az egyik a Püspöki Szinódus Főtitkársága által 2017 júniusában indított online kérdőíves felmérés volt. A felmérés célja a 16–29 év közötti katolikus fiatalok élethelyzetének, várakozásainak, vallásosságának pontosabb megismerése volt. A kérdőív világnyelveken — angolul, franciául, németül, olaszul, spanyolul és portugálul — volt elérhető. Annak érdekében, hogy a magyar fiataloknak is lehetőségük legyen nagy számban megválaszolni a kérdéseket, az MKPK Ifjúsági Bizottsága lefordította és önálló weboldalon magyarul is elérhetővé

³Az egyszerűség kedvéért a továbbiakban „SZIA-kutatás”-ként (szinódus a fiatalokért) hivatkozunk erre a felmérésre.

⁴Az alábbiakban közölt eredmények a 16–29 éves korosztályra vonatkoznak.

⁵Az első lépcső klasszikus személyes megkérdezésen alapuló vizsgálat volt, melynek során a válaszadók kiválasztása többlépcsős rétegzett mintavétellel történt. A kutatás második pillére online kérdőíves megkérdezés volt, melynek során véletlenszerűen kiválasztott, a kiválasztásról előre értesített plébániák vasárnapi szentmisei után kérték el az ott megjelent fiatalok e-mail címeit a kutatók. Ezekre a címekre azután személyre szabott linket küldtek a kérdőív kitöltéséhez. Ez azt jelenti, hogy a kérdőívet csak azok a személyek tölthették ki, akiket a felmérést végzők a vasárnapi szentmise után erre felkértek. A továbbiakban a Katolikus Ifjúságkutatás két pillérére a mintanagyságuk alapján „KIK 1000” és „KIK 500” kutatásként fogunk hivatkozni.

⁶Ez utóbbi értékek magasabbak az Ifjúság 2016 kutatásban mértnél.

tette a vatikáni kérdőívet, amelyet bárki kitölthetett 2017. november 14. és 2018. január 23. között.³ Ebben az időszakban összesen 3.337-en vállalkoztak a kérdések megválaszolására. Bár a többség a megcélzott korosztályból került ki, a válaszadók 4 százaléka 16 évesnél fiatalabb, 15 százaléka pedig 29 évesnél idősebb volt.⁴

A másik két kutatást a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia (MKPK) Ifjúsági Bizottságának megbízásából végezte a Forsense közvéleménykutató cég két lépcsőben, 2017 júniusa és novembere között. Az első lépcsőben a katolikusnak keresztelt 15–29 esztendőes magyarországi fiatalok közül választott 1.015 fős reprezentatív minta megkérdezése történt, a második lépcsőben pedig a vallásukat gyakorló katolikus fiatalok 521 fős mintája került lekérdezésre.⁵

Az alábbiakban ezekben a kutatásokban feltett kérdésekre adott válaszok alapján elemezzük a katolikus fiatalok különböző csoportjainak az egyházzal kapcsolatos nézeteit. Előrebocsájtjuk, hogy a katolikusnak keresztelt fiatalok mintája a Magyar Ifjúság 2016 kutatás szerint az összes 15–29 éves magyarországi fiatal 52 százalékát, körülbelül 875 ezer főt reprezentál. Ezzel szemben ugyanezen kutatás alapján a gyakorló, hetente templomba járó katolikusok a 15–29 éves korosztály alig 3 százalékát teszik ki (körülbelül 45 ezer főnek megfelelő), és ha a rendszeres vallásgyakorlat kritériumának a havi templomba járást tekintjük, akkor körülbelül kétszer ennyi fiatal (6 százalék, körülbelül 95.000 fő) reprezentál a minta. Utóbbiak 85 százaléka kötődik saját állítása szerint nagyon vagy meglehetősen erősen a katolikus egyházhoz, előbbieket esetében mindössze 20 százalék ez az arány, míg 45 százalékuk a keresztségen túl nem érzi magát az egyházhoz tartozónak.

A SZIA-kutatás mintájáról nehezebb megállapítani, hogy pontosan kiket is képvisel, hiszen elvileg bárki kitölthette. Ugyanakkor a vallásosság egyes mutatói alapján úgy tűnik, összetételét tekintve ez a csoport erősen hasonlít a KIK 500 kutatás gyakorló katolikus fiataljainak a mintájához. Egy példán szemléltetve: 72 százalékuk jár legalább hetente egyszer, és 84 százalékuk legalább havonta egyszer templomba. A KIK 500 kutatásban megkérdezettek esetében 83 és 96 százalék ugyanez az arány. Ezzel szemben a katolikusnak keresztelt mintájának mindössze 12 százaléka jár saját állítása szerint hetente, és 29 százalék havonta templomba.⁶

A KIK 1000 kutatás mintája tehát a legtágabb értelemben vett katolikus fiatalságot, a másik két minta pedig egy vallását rendszeresen gyakorló, és több más szempont alapján is elkötelezetten hívő katolikus ifjúságot reprezentál.

Mielőtt az egyházzal alkotott kép részleteit kibontanánk, érdemes távolabbról indulni, és megvizsgálni, egyáltalán milyen kritériumok alapján tekint valakit katolikusnak egy, a keresztségen túl az egyházzal nem feltétlenül szorosabb kapcsolatot ápoló, valamint egy, a vallását rendszeresen gyakorló katolikus fiatal. Ennek érdekében egy hosszú listát kaptak a válaszadók, melyekről a katolikusnak ke-

Ez arra utal, hogy a kutatás sajátos vallási tematikája vagy eleve olyanokat vonzott nagyobb arányban a válaszadásra, akik összességében valamelyest érdeklődőbbek a téma iránt, vagy a válaszadók egy része megpróbált megfelelni valamilyen vélt elvárásnak, amikor a valósnál nagyobb gyakiságot adott meg.

A bizalomra vonatkozó kérdés

resztelt fiatalok többsége csak három esetben mondta azt, hogy ezek mindenképp szükségesek ahhoz, hogy valaki katolikusnak mondhasssa magát. Ezek közül kettő erkölcsi jellegű (törekvés arra, hogy az illető jó ember legyen, és arra, hogy másoknak jót tegyen, valamint a keresztség). Ezzel szemben a templomba járó fiatalok további három kritériumról is így gondolkodnak: a rendszeres ima, a tízparancsolat megtartása, valamint a heti templomba járás. A háromból kettő tehát a vallás rendszeres gyakorlására vonatkozik, épp arra a szempontra, amelyben a két csoport jelentősen különbözik egymástól. Bár erre a szűkebb csoportra is igaz, hogy a legtöbben elsődlegesen erkölcsi kritériumokat támasztanak a katolikusussággal kapcsolatban, de ezek itt vallási megalapozottságúak (tízparancsolat), és emellett számukra a hitélettel kapcsolatos elvárások is fontosak. Ezzel együtt érdekes látni, hogy maguknak a rendszeresen templomba járó katolikus fiataloknak is alig több mint fele (52 százalék) gondolja úgy, hogy a katolikususság elengedhetetlen feltétele a heti templomba járás, míg a rendszeres gyónásról 41 százalék, az aktív plébániai részvételről mindössze 12 százalék, az egyház anyagi támogatásáról pedig csupán 10 százalék gondolkodik így.

Az intézményekbe vetett bizalomra vonatkozó kérdés a SZIA-kutatásban is szerepelt. Noha az itt felsorolt lista csak részben egyezett a Magyar Ifjúság kutatássorozatával, az eredmények mégis egybevetethetők. A válaszok átlagértékei alapján a katolikus egyház élvezi a legmagasabb fokú bizalmat (73 pont), a második helyen a tudományos kutatások (67 pont), a harmadikon pedig az egyetemek, iskolák (62 pont) szerepelnek. Ezzel szemben az elkötelezett fiatalok körében is alacsony a kormányba (40 pont) és a bankokba (38 pont) vetett bizalom átlagos szintje.

Szintén a SZIA-kutatásban szerepelt az a kérdés is, amely az egyház egyes feladatainak fontosságát vizsgálta. A válaszadók nagy többsége a kérdőív által felsorolt különféle feladatok mindegyikét kifejezetten fontosnak tartja a katolikus egyházra nézve. A szociális és jótékonyági tevékenységeken túl épp azok a feladatok kapták a legtöbb említést, amelyek a kutatás célcsoportjához, a fiatalokhoz kapcsolódnak. (2. ábra)

A Katolikus Ifjúságkutatásban megkérdezett fiatalok szerint a magyar katolikus egyház nem minden területen ad megfelelő választ a jelentkező kihívásokra. Az elkötelezett hívő katolikus fiatalok általában véve nagyobb arányban gondolják úgy, hogy a magyar katolikus egyház megfelelő választ ad az élet egyes területein felmerülő kérdésekre, mint a katolikusnak keresztelt fiatalok jóval tágabb köre. Ezzel együtt csupán négy olyan téma van, melyek esetében ennek a szűkebb körnek a többsége szerint az egyház adekvát választ ad: az emberek lelki szükségleteire (75 százalék szerint), az élet értelmével kapcsolatos kérdésekre (67 százalék), a családi élet problémáira (64 százalék), valamint az egyéni erkölcsi problémákra és szükségletekre (60 százalék). Ez az a négy témakör, mellyel kapcsolatban a katolikusnak keresztelteteknek is legalább 50 százaléka úgy gondolja, hogy az egyház megfelelő választ ad a kihívásokra.

2. ábra: Mennyire tartod fontosnak a katolikus egyház itt felsorolt tevékenységeit? (öt fokú skála, a „nagyon nagymértékben”, illetve „jelentősen” választ adók együttes aránya)

Forrás: SZIA-kutatás

A kihívásokra adott válaszok értékelése

Ezzel szemben három olyan terület is volt a felsoroltak között, ahol erősen megoszlottak a vélemények. Ezek közé tartozik az a téma is, amely az egész kutatás egyik fő fókuszja: a gyakorló katolikus fiataloknak mindössze 44 százaléka véli úgy, hogy az egyház megfelelő választ ad a fiatalok előtt álló kihívásokra, míg 40 százalék ellentétes véleményen van (16 százalék pedig nem tudott vagy nem akart válaszolni a kérdésre). Emellett a modern világ kihívásaira, valamint országunk társadalmi problémáira is csak a gyakorló katolikusok kevesebb mint fele (43, illetve 41 százalék) szerint van az egyháznak megfelelő válasza. A katolikus holdudvart is magába foglaló katolikusnak keresztelteknek pedig az egyértelmű többsége (68–72 százalék) mindhárom kérdés esetében azon a nézeten van, hogy az egyház nem ad adekvát válaszokat. Röviden tehát: az egyház legfőbb kompetenciáját az egyén és a család előtt álló kihívásokra adott válaszokban látják a katolikus fiatalok, de épp maguknak a fiataloknak, valamint a modern világnak és a társadalomnak a problémáira a többség szerint nincsenek jó válaszai.

Jelentős eltérések mutatkoznak a tekintetben, hogy a gyakorló katolikus fiatalok bizonyos területeken mennyire látják kívánatosnak az egyház jelenlétét. A KIK 500 felmérés szerint a legnagyobb többség a fiatalok életre történő felkészítésében (76 százalék), az evangélizáció terén (63 százalék), a szegények, elesettek támogatása (58 százalék), valamint az oktatás-nevelés terén (56 százalék) látna szívesen

az eddiginél nagyobb egyházi jelenlétet. Érdekes módon a második és a negyedik téma a katolikusnak keresztelt fiatalok körében kisebbségi álláspont volt; mindkét esetben a leggyakoribb nézet az, hogy a jelenlegi jelenlét megfelelő. Amiben viszont mindkét csoport nagy többsége egyetért: a katolikusnak keresztelték 85 százaléka, míg a vallásukat rendszeresen gyakorló fiatalok 65 százaléka szeretne a jelenleginél kevesebb egyházi megnyilvánulást a politikai kérdésekben történő állásfoglalások terén.

A vallásukat gyakorló katolikus fiatalok néhány olyan állítás kapcsán is véleményt nyilváníthattak a KIK 500 felmérésben, melyek időnként megjelennek az egyház szerepével kapcsolatos diskurzusokban. Messze a legtöbben (78 százalék) azzal a kijelentéssel azonosultak inkább vagy teljesen, mely szerint a krisztusi tanítás örök, de ezt mindig az aktuális kor számára alkalmas módon kell az egyháznak bemutatnia. Emellett a következő három kijelentéssel a kérdezettek többsége, de legfeljebb kétharmada ért egyet (zárójelben az egyetértők aránya):

— a katolikus egyháznak a jelenleginél többet kellene foglalkoznia a fiatalok problémáival (66 százalék);

— az egyháznak kötelessége, hogy felemelje szavát világi ügyekben is (55 százalék);

— úgy érzem, az egyházon belül lehetőségem van arra, hogy megtaláljam és megvalósítsam önmagam (54 százalék).

Tehát itt is megjelenik az az elvárás, hogy a fiatalok, és általában véve a világ dolgaiban az egyház legyen jelen, legyen aktívabb, legyenek hiteles válaszaik.

Az alábbi állítás osztotta meg leginkább a fiatalokat, azaz itt volt a legkisebb a támogatók és az ellenzők aránya közti különbség (miközben viszonylag sokan nem foglaltak állást sem mellette, sem ellene):

— a szexualitással kapcsolatos egyházi tanítások elavultak, nem illenek a mai korba (34 százalék egyetért, 32 százalék nem ért egyet, 26 százalék egyet is ért meg nem is).

A kötelező papi nőtlenség eltörlését a megkérdezett gyakorló katolikus fiatalok relatív többsége ellenzi (40 százalék), de egy nem elhanyagolható kisebbség támogatja (33 százalék). Az alábbi két állítással ugyanakkor a kérdezettek legalább kétharmada nem ért egyet:

— az egyháznak nem szabad igazodnia semmiben sem az aktuális korszellemhez (66 százalék);

— az egyház életidegen, saját maga által kreált problémákkal foglalkozik (69 százalék).

Az állítások megítéléséből egy, a mai világtól korántsem idegen, a fiatalok többségéhez közel álló, de a problémáikra mégsem megfelelő módon reflektáló egyház képe rajzolódik ki. Valamint az az elvárás, hogy az egyház kerüljön közelebb a modern világhoz, foglaljon állást a problémáival kapcsolatban, és ennek a világnak a nyelvén, stílusában (is) képviselje az örök krisztusi tanítást.

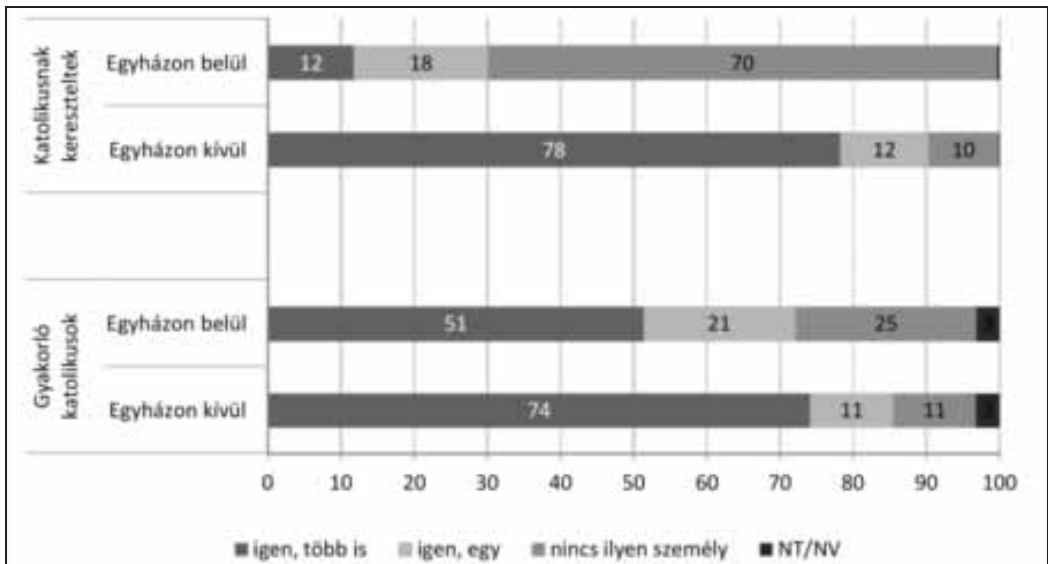

Az egyház leginkább a személyes kapcsolatokon keresztül válik megélt valósággá. Ebben mutatkozik az egyik legnagyobb különbség is a katolikusnak keresztelt fiatalok széles tábora és az elkötelezett vallásgyakorlók kisebb csoportja között. Míg előbbiek kevesebb mint ötöde kötődik plébániához és ismer ott személyesen legalább egy papot, addig utóbbiak 85 százaléka kötődik plébániához, és gyakorlatilag mindegyikük ismer személyesen legalább egy papot. És az is az egyházképhez tartozik, hogy a személyesen is ismert papokat többnyire rokonszenvesnek is tartják a fiatalok. Egy ötfokú szimpátiaskálán osztályozva a KIK 500 kutatás válaszadóinak 58 százaléka 5-öst, 28 százaléka pedig 4-est adott arra a kérdésre, hogy mennyire tartja rokonszenvesnek plébániája papját (vagy ha több pap is van, akkor azt, akivel a leggyakrabban van személyes kapcsolata). Érdekes módon e tekintetben gyakorlatilag nincs eltérés a katolikusnak keresztelt fiatalok mintájához képest, utóbbiak többsége számára is inkább rokonszenves a személyesen is ismert pap. A „nagyon ellenszenves” választ jelentő 1-es osztályzatot mindkét felmérésben mindössze egyetlenegy megkérdezett adott.

A fiatalok személyes tapasztalatai egyházi személyekkel

A személyes kapcsolatok gyakran bizalmi kapcsolatok is egyben. Bár a Katolikus Ifjúságkutatás mindkét célcsoportjának van kihez fordulnia, ha személyes ügyben szeretne tanácsot kérni, de a katolikusnak keresztelték körében ez csak viszonylag ritkán egyházi, az egyházhoz kötődő személy. Ezzel szemben a vallásukat rendszeresen gyakorló katolikus fiatalok közel háromnegyedének van ilyen bizalmi kapcsolata az egyházon belül (is). (3. ábra)

3. ábra: Van-e olyan személy az egyházon belül/kívül, akihez bizalommal tudsz fordulni személyes ügyben, életedet érintő kérdésekkel?

Forrás: Katolikus Ifjúságkutatás

Egy másik, közvetett eredmény is arra mutat, hogy az egyes papokkal, egyházi személyekkel szerzett személyes tapasztalatok általában nem negatívan befolyásolják az egyházképet. A KIK 1000 kutatás esetében megkérdezték azokat a katolikusnak keresztelt fiatalokat, akik a saját állításuk szerint nem kötődnek semmilyen módon a katolikus egyházhoz, sem más felekezethez, hogy ennek mi az oka. A leggyakoribb válaszok az egyházzal szembeni közbűbösségre, illetve annak feleslegességére utaltak az egyéni hit számára. Ugyanakkor a tizenegy felsorolt lehetséges válasz közül messze a legkevesebben azonosultak azzal a kijelentéssel, hogy a távolságtartás oka valamilyen rossz tapasztalat volna papi személyekkel vagy az egyház képviselőivel.

✱

Összefoglalás

A három idézett kutatás összetett képet rajzolt a magyarországi fiatalok egyházképeiről. Az egyház a többség számára, akár a teljes magyar ifjúságról, akár a katolikusnak keresztelt fiatalokról beszélünk, egy távoli intézmény, melyről kevés a személyes tapasztalat. Ugyanakkor, ha van személyes megtapasztalás, az általában pozitív élmény. A távolságtartás oka többnyire nem a szerzett rossz élményekben keresendő elsődlegesen, hanem feltehetőleg a kezdetektől fogva hiányzó kapcsolatban. Akik belülről szemlélik az egyházat, azok számára is fontos a személyesség, a kapcsolatokban megélt bizalom.

Az egyház mint intézmény megítélésében keverednek a pozitív vélemények és az egyelőre nem teljesült elvárások. Utóbbiak közt talán a legfontosabb, hogy a fiatalok jelentős része, legyen szó akár holdudvarról, akár a belső körről, úgy érzi, hogy az egyház nem foglalkozik megfelelően az őt érintő kérdésekkel, nem ad rájuk választ adekvát módon és a mai világ nyelvén. Ezek a kérdések pedig általában a jövőképpel, a munkavállalással és a családalapítással állnak összefüggésben. A személyes csatornák, legalábbis az elkötelezett katolikus fiatalok felé, megvannak. A kérdés az, milyen módon tudja jobban használni ezeket az egyház a kérdések megválaszolására.

Webmisszió

avagy az újmédia evangelizációs szerepe a fiatalok körében

„Öt talentumot adtál, nézd, másik ötöt nyertem rajta.”

1993-ban született Pécsen, ahol 2015-ben közgazdaságtudományi, 2018-ban teológiai végzettséget szerzett. A Pécsi Egyházmegye pasztorális irodájának munkatársa, a Pápai Aquinói Szent Tamás Egyetem Társadalomtudományi Karának hallgatója.

Bizonyára legtöbbször találkozott már az okostelefonok bűjésének negatív hatásaival — sokunk saját magunkon is, mások csak környezetükben tapasztalhatták meg, milyen, amikor egy-egy applikáció, weboldal vagy online folytatott kommunikáció a szó szoros értelmében beszippant, s érzékszerveink tompultán adják meg magukat a modern technika vívmányai előtt. Ám fontos meghallanunk az Evangélium szavait, melyek arra intenek, okosak legyünk, „mint a kígyók”, s ne zárkózzunk el a világ dolgaitól, hanem használjuk és kamatoztassuk bölcsen, jó célok szolgálatába állítva őket (Mt 10,16). „Vizsgáljatok meg mindent, a jót tartsátok meg” — fogalmazta meg Pál tömör bölcsességgel a legelső újszövetségi iratban (1Tessz 5,20). Az újmédia eszközeiben rejlő lehetőségek olyan talentumok, melyeket nemhogy érdemes, hanem szükséges is kiaknázunk, megvizsgálva, melyeket és milyen módon lehet a misszió érdekében felhasználni — ha ezt elmulasztjuk, olyanokká válunk, mint az a szolga, aki föld alá ásta kapott kincsét. Ennek szükségességére több pápa és teológus felhívta már a figyelmet. A modern kommunikációs felületek használata pedig nagyon is beleillik egyházunk evangelizációs feladatát illető önmeghatározásába: az elmúlt száz év számos új impulzust, illetve a minket körülvevő világra való határozott nyitást hozott magával — ezért érdemes röviden áttekintenünk az egyház missziós gondolkodásának közelmúltbeli alakulását; ezután tér rá az újmédia-misszió jelentőségére és legkiemelkedőbb példáira.

1. A missziófelfogás alakulása a II. Vatikáni zsinat óta az egyházi dokumentumokban

¹Vö. James Kroeger: *Papal mission wisdom: Five mission encyclicals 1919–1959*. In Stephen Bevans (szerk.): *A Century of Catholic Mission: Roman Catholic Missiology, 1910 to Present*. Regnum Books International, Oxford,

A misszió modern felfogása sok szempontból új megközelítést tükröz a korábbi évszázadokhoz képest, azonban a II. Vatikáni zsinat, majd az azt követő pápák megközelítése nem jöhetett volna létre a megelőző évek teológiai gondolkodása, különösképp a 20. század missziós enciklikái nélkül, ahogyan erre James Kroeger is felhívja a figyelmet.¹ A 20. század eleje óta azonban vitathatatlanul frissült és tágult a misszióról alkotott kép. Az egyik legfőbb változás az *Ad Gentes*ben, a II. Vatikáni zsinat missziós dekrétumában jelenik meg. E szöveg immár egyértelmű kiindulási alapként tekint a misszió szerepére az egyházban. Itt hangzanak el azok a sokat idézett szavak, miszerint a „zarándok egyház, mivel az Atyaisten terve szerint a Fiú és a Szentlélek küldetéséből származik, missziós természetű” (AG 2). Ez a legalapvetőbb gondolat, melynek okán több szakértő paradigmaváltástól beszél a II. Vatikáni zsinat missziófelfogását illetően. Az egyház küldetését nem másból, mint a Szent-

2013, 93. A 20. századi missziós enciklikák a zsinat előtt a következők: *Maximum Illud* (XV. Benedek, 1919), *Rerum Ecclesiae* (XI. Piusz, 1926), *Evangelii Praecones* (XII. Piusz, 1951), *Fidei Donum* (XII. Piusz, 1957) és *Princeps Pastorum* (XXIII. János, 1959).

háromságból eredezteti, ezzel a *missio Dei* folyamatába kapcsolva azt. VI. Pál pedig 1975-ben az *Evangelii Nuntiandi*-ban már úgy fogalmaz, hogy „az egyház létjogosultságát az evangelizáció adja” (14).

Megfigyelhető az is, hogy míg korábban csupán a távoli, idegen országokba történő, döntően klerikusok és szerzetesek által végzett, kifejezetten az egyház struktúráinak meghonosítását célzó törekvéseket nevezték misszióknak, evangelizáción pedig elsődlegesen az igehirdetést értették, VI. Pál az *Evangelii Nuntiandi*-ban Isten egész népének küldetésére alkalmazza az evangelizáció kifejezést, s tulajdonképpen ezzel rokonértelemben a missziót is. Ő kísérelte meg az evangelizáció komplex és tág fogalmának meghatározását: evangelizálni annyit tesz, mint a Jó Hírt elvinni „az emberiség minden csoportjához”, és az Evangélium „benső erejével” átalakítani őket, hogy Krisztusban új emberekké legyenek (EN 18). További jelentős előrelépés a világiak fontos szerepének felismerése: az evangelizáció minden megkeresztelt ember feladata. Ez a feladat pedig nem jöhet létre sem a megszólítani kívántak konkrét körülményeinek, adott helyzetének figyelembe vétele, sem pedig új utak folytonos keresése nélkül. Az *Evangelii Nuntiandi* rávilágít: „korunk embere szomjazza a hitelességet. Főleg a fiatalság irtózik attól, ami mesterkélt és hamis. Leginkább az igazságosságot és a becsületes cselekvési módot értékeli”, ezért az egyháznak ehhez méltó módon kell élnie (76).

Szent II. János Pál pápa *Redemptoris Missio* kezdetű enciklikájában három missziós szituációt különít el: az első a *missio ad gentes*, mely az egyház korábbi felfogása nyomán „azokra a népekre, népcsoportokra, szociális-kulturális összefüggésekre irányul, amelyekben Krisztus és az Ő Evangéliuma ismeretlen, vagy ahol hiányoznak a beérett keresztény közösségek”. A második szituáció a lelkipásztori szolgálat, mely a hitet buzgón megélő keresztények és közösségeik lelki növekedésének segítségét jelenti. A harmadik pedig egy „közbülső helyzet”, mely a hitüktől eltávolodottak csoportját célozza — ebben az esetben „új evangelizációra”, vagy „ismételt evangelizációra” van szükség. Hozzáteszi, e három helyzet között nem húzhatóak éles határok, illetve, hogy a befelé és a kifelé irányuló misszió folyamatosan ösztönzik egymást (34).

Korunkban a misszióról a legfrissebb színeket Ferenc pápa festette fel az egyház palettájára. 2013-ban napvilágot látott az *Evangelii Gaudium*, a Szentatya első apostoli buzdítása, amely már nyelvezetében is különbözik a korábbi dokumentumoktól: közvetlen stílusban, érzékletes képekkel, találó hasonlatokkal és retorikai kérdésekkel tarkított szövegben buzdít az önmagunkból való kilépésre és az „üdvös decentralizációra”. Hangsúlyozza, hogy kreativitás, új utak és módszerek keresése nélkül nem lehet sikeres az evangelizációs küldetés. Bátorságra biztat, mely legyőzi az önmagába zárkózás kísértését, kilép a komfortzónából. Megjegyzi, szívesebben lát olyan egyházat, mely „megsebesült és bepiszkolódott, miközben ki-

ment az utcákra”, mint olyat, mely belebetegszik „a zártságba és a kényelembe, mert a saját biztonságához ragaszkodott” (49). Új kifejezésként jelenik meg nála a „megtérő lelkipásztorkodás”, mely az egyház struktúráit egészében helyezi a misszió szolgálatába. A dokumentum kezdő szavainak üzenete is végigvonul a szövegen: az Evangélium megtapasztalásának öröme kell, hogy a továbbadásra sarkalljon. Arra biztat a pápa, óvakodjunk a „temetői lelkiállapottól”, amely apránként „múzeumi múmiákká” alakítja át a keresztényeket (83). A pápa hangsúlyozza a Szentlélek fontosságát, a világiak, a nők missziós szerepét, az inkulturáció jelentőségét, valamint a szegényekről való gondoskodást és a társadalmi béke, illetve a közös érdekében végzett munkálkodást.

2. Újmédia a misszióban

Az egyháznak fel kell használnia az adott kor kommunikációs és médiaeszközeit — beleértve a közösségi médiát —, hogy minden lehetséges csatornán jelen legyen, hirdetni tudja az Evangéliumot, és kapcsolatokat teremtsen.

A tömegkommunikációban rejlő lehetőség kiaknázása tulajdonképpen nem napjaink felfedezése, s jelentőségét a Szentszék sem hagyta figyelmen kívül. XII. Piusz pápa már 1948-ban létrehozta az ún. Oktató és Vallásos Filmzés Pápai Bizottságát, melynek feladatait később a rádió és televízió területére is kiterjesztette. A II. Vatikáni zsinat külön dokumentumban foglalkozott a tömegkommunikációs eszközökkel. Az *Inter Mirifica* kezdetű határozata vezette be a tömegtájékoztatási világnapot „annak érdekében, hogy az egyház sokféle apostolkodása a tömegtájékoztató eszközökkel kapcsolatban hatásosabb lehessen” (18). VI. Pál pápa 1964-ben a Pápai Bizottságot Tömegkommunikáció Pápai Tanácsa néven szervezte át. Ez a tanács a *Communio et progressio* kezdetű lelkipásztori határozatban (1971) a közösségi kommunikáció teológiai alapelveit fogalmazta meg. A húsz évvel később megjelent, *Aetatis novae* kezdetű lelkipásztori határozat az *Inter mirifica* és a *Communio et progressio* szempontjainak sajátos ötvöztetésével vállalkozik új helyzetfelmérésre a század végéhez közeledve. 2002-ben pedig a Tanács két dokumentumban is foglalkozik az internet felhasználásával. Ferenc pápa 2015. június 27-én kelt motu proprio-jával létrehozta a Kommunikációs Titkárságot, hogy valamennyi vatikáni kommunikációs szervet egyetlen dikasztériumba tömörítsen.² A pápa hangsúlyozta, újra kell gondolni a szentszéki információs rendszert, mivel a jelent a digitális eszközök jelenléte és fejlődése jellemzi. 2018 óta a Kommunikációs Dikasztérium nevet viseli az intézmény.

XXIII. János pápa már 1959-ben a *Princeps Pastorum*ban megemlítette, hogy a keresztény tanítás széles körben való ismertté tételéhez igénybe veendőek a modern kommunikáció eszközei (10). Az *Ad Gentes* még elsősorban a missziós hírek közvetítése kapcsán említi a tömegmédiákat (36), az *Evangelii Nuntiandi* azonban már egyértelműen rávilágít, a tömegkommunikációs eszközök használata nélkülözhetetlen, s ha őket „az Evangélium szolgálatába állítjuk,

²Az egyesítési folyamatban a következők érintettek: a Pápai Tömegkommunikációs Tanács, a Szentszék Sajtóterme, a Vatikáni Internet Szolgálat, a Vatikáni Rádió, a Vatikáni Televíziós Központ, az L'Osservatore Romano napilap, a Vatikáni Nyomda, a Vatikáni Fotószolgálat és a Vatikáni Könyvkiadó.

szinte a végtelenségig kitágíthatja az Isten szavának hallgatóságát” (45). Karakteres meglátást fogalmaz meg a *Redemptoris Missio* a „modern Areopagusok” kapcsán. Az ApCsel 17 alapján nevezi így azokat az új helyeket és csatornákat, melyeken a kor kultúrájában hirdetni kell az Evangéliumot — az első ilyen modern Areopagusként a tömegkommunikációt jelöli meg (37).

A média ágazatain belül speciális területet képvisel a New Media (új média), avagy magyarosított kifejezéssel „újmédia”, mely a 21. századi kommunikáció és információáramlás legmeghatározóbb esz-köze. Nehezen körülhatárolható valóságot értünk e kifejezésen. Az egyik meghatározási kísérlet szerint az újmédia „olyan tömegkommunikációs eszközök és szolgáltatások összessége, amelyek lehetővé teszik az interaktív hozzáférést és a médiatartalmak személyre szabását”.³ Egyfajta új digitális forradalomról beszélhetünk, hiszen az újmédia az internet segítségével ledönti a megjelenése előtt tapasztalt kommunikációs akadályokat, és minden korábbi elképzelést felülmúló interaktivitást tesz lehetővé. Az újmédia alapja kétségkívül az interaktív közösség.⁴ Itt említhetők többek között a weblapok, blogok, hírlevelek, különféle közösségi kommunikációs és tartalommegegyező médiafelületek, illetve mobilalkalmazások.

XVI. Benedek pápa több ízben beszélt a tömegkommunikáció, az újmédia és a közösségi hálózatok evangelizációs szerepéről a Tömegtájékoztató Világnapjára fogalmazott üzeneteiben. A Szentatyá nem egyszer említi, az új kommunikációs színterek az emberi élet integráns részeivé válnak, ezért természetes, sőt kifejezetten szükséges, hogy az egyház jelen legyen ezeken a felületeken. 2011-ben arra buzdította a fiatalságot, használják jó célra online jelenlétüket. Kiemelte, hogy az új technológiák mélyebb kapcsolódást tesznek lehetővé, áthidalva a távolságokat, ezért a papság új pasztorális kihívások előtt áll: úgy kell válaszolniuk az új jelenségekre, hogy az új médiát az Igének a korábinál is hatékonyabb szolgálatába állítsák. Az audiovizuális eszközök legújabb generációja ugyanis alkalmas az Evangélium hirdetésére, s új távlatokat nyithat a párbeszéd és a katekézis számára is, hangsúlyozta 2010-ben. A cybertérbe való belépés az igazi, személyes találkozások keresésének eredménye is lehet, ezért fontos a virtuális térben is a hitelesség, elkerülve bármilyen hamis illúziókeltést. A közösségi oldalak sok esetben az emberi szív hiteles igényeit tükrözik: a kapcsolatteremtést, szórakozást, intellektuális fejlődést, valamint ötletek és tudás megosztását. Segíthetik a párbeszédet és az építő vitákat, melyek, ha tisztelettel és felelősséggel történnek, képesek előmozdítani az emberek közti egységet és a harmonikus együttélést. Bizonyos weboldalak, alkalmazások és közösségi portálok kifejezetten ösztönzik felhasználóikat a reflexióra és kérdésfeltevésre, valamint teret adnak az imádságra, elcsendesedésre, elmélkedésre és Isten szavának megosztására — olvashatjuk 2012-es üzenetében. A közösségi hálók a tanúságtétel helyévé is válhatnak, a keresztyének ott tanúsított magatartásából fakadóan. Hoz-

³Gálik Mihál
– Urbán Ágnes:
Médiagazdaságtan.
Akadémia Kiadó,
Budapest, 2014, 217.

⁴Brandon Vogt:
*The Church and New
Media. Blogging converts,
online activists and bishops
who tweet. Our Sunday
Visitor,* 2011, 17.

zájáruhatnak az emberi fejlődéshez is, segítve például a földrajzilag elkülönült keresztények összetartozásának érzését — elősegíthetik a lelkeségi és liturgikus szövegek és források megosztását, ezzel támogatva az egymástól távol élő keresztények közös imádságát. Az online kezdeményezések során meghívhatjuk az érdeklődőket további, „offline” programokra is. Ferenc pápa szintén buzdít az online világban való keresztény tanúságtételre (például a 2014-es világnapra írt üzenetében), s hozzáteszi, ez a tanúságtétel az internetnek köszönhetően eljuthat az emberi lét perifériáira.

A pápai megnyilatkozásokból is egyértelműen kivehető, az egyháznak használnia, sőt, kifejezetten jól, kreatívan kell használnia az újmédia lehetőségeit, szem előtt tartva, hogy e felületek is az evangelizáció terepét jelentik. Mind a plébániák, az egyházmegyék, a klérus tagjai, mind a világi hívek esetében fontos, hogy tudatosítsák, az online világban is küldetésük van, s minden lehetséges eszközt meg kell ragadni az evangelizációra. Meredith Gould felhívja a figyelmet: „Jézusnak nincs más online jelenléte, csak a tiéd”, azaz hangsúlyozza minden keresztény felelősségét az online világban való evangelizációban.⁵ E terület szintén oly gazdag és annyi lehetőséget rejt, hogy e tanulmány csupán néhány hasznos, ötletes és figyelemreméltó gyakorlati példát mutathat be.

⁵Vö. Meredith Gould: *The Social Media Gospel, Sharing the Good News in New Ways*. Liturgical Press, Collegeville, 2015, 9.

2.1. Word on Fire⁶

⁶Szó szerint a kifejezés „lángoló szót”, „lángra lobbant szót” jelent, azonban bizonyára szójáték is az elnevezés, mely Szent Ignác gyakran idézett missziós buzdítására utal: „ite, inflamate omnia” – „go, set the world on fire”, azaz „menjetek és lobbantsátok lángra a világot”.

⁷Vö. Brandon Vogt: *The Church and New Media*, i. m. 29–30.

A *Word on Fire* nem hétköznapi weboldal — sokkal inkább egy globális „médiakésztség”, melynek központja Chicagóban található. Egyszerű, ám forradalmi célja nem más, mint evangelizálni a kultúrát. Egy közismert jezsuita püspök, Robert Barron vezeti, aki számos videót készít szinte hihetetlennek tűnő mennyiségű témában: kereszténységről, szentségekről, teológiáról, lelkeségről, filozófiáról, filmekről, irodalmi alkotásokról, társadalmi kérdésekről beszél YouTube csatornáján, melyek rövid, igényes, ismeretterjesztő és gondolatébresztő összefoglalásai az adott témáknak. Nem titkolt céljuk a nem hívők, szkeptikusok megszólítása is. Barron leírja, számos negatív kommenttel találkozott a videók kapcsán, elsősorban természetesen fiatalok részéről (nem véletlen, hogy a 2018-ban tartott ifjúsági szinóduson mondott beszédében szintén a videók kapcsán szerzett tapasztalatai nyomán fogalmazta meg a fiatalok evangelizációját érintő stratégiai elveit). Ugyanakkor, mivel az ilyen reakciókra válaszolni is tud, egyedülálló lehetőség nyílik meg előtte.⁷ Olyan emberekkel elegyedik párbeszédbe, akik soha be nem tették volna lábukat az egyház intézményeibe. Nem egy közülük valódi értéket kereső ember, akik talán saját legnagyobb meglepetésükre, az otthonuk kényelméből folytatnak eszmecsere-t egy katolikus pappal az élet és hit kérdéseiről. Így, Ferenc pápa buzdításával összhangban az aktuális helyzetekre épít Barron videó-missziója, ugyanis a látogatók az anonimitás és a képernyők nyújtotta biztonságérzetben ismerkedhetnek meg a katolikus egyház állásfoglalásaival. E videók mellett számos egyéb tartalom érhető el a honlapon: homíliák, kü-

lönféle blogbejegyzések, cikkek. Vásárolhatók továbbá plébániák számára evangelizációt segítő szakmai, ismeretterjesztő anyagok a katolikus hit legfőbb témaköreinek mentén. Ezek rendkívül igényes, magas minőségű tartalmakkal szolgálnak azok számára, akik például egy katekumen vagy plébániai felnőtt hittanos csoport számára kívánnak interaktív előadást tartani. A *Word on Fire* nem titkolt célja a pozitív egyházkép erősítése. Steve Grunow atya, egyik munkatársa, úgy fogalmaz, ha az egyház nem mutatja be magát hitelesen és bátran az újmédia kontextusában, mások fogják ezt megtenni helyette, s ezek közt bizonyára lesznek ellenséges és téves megközelítések is.

Fontos, hogy a *Word on Fire* nemcsak a weboldalon és a Youtube-on van jelen, hanem két népszerű közösségi hálón, a Facebookon és a Twitteren is, így még szélesebb körűvé és interaktívabbá téve tevékenységüket. Robert Barron pedig egyénileg is megtalálható a Youtube mellett a Facebookon, a Twitteren, sőt az Instagramon is, mely a fiatal generációk körében egyre népszerűbbé, a Facebooknál is kedveltebbé válik.

A *Word on Fire* tartalmi tehát egyfelől az „ad gentes”, azaz a kereszténységtől távol állók megszólítását célozzák, másfelől viszont ugyanannyira építők és hasznosak lehetnek a gyakorló hívők, vagy a megkeresztelt, de hitüktől eltávolodottak számára is. Ez utóbbi csoportot célozza kifejezetten a következő példa.

2.2. Catholics Come Home⁸

⁸Az elnevezés „Gyertek haza, katolikusok!”-nak fordítható.

A *Catholics Come Home* nevű kezdeményezés Tom Peterson katolikus médiaszakembertől ered, aki munkásságával a modern kommunikációs eszközökkel történő újra-evangelizációt tűzte ki célul: elsősorban olyan katolikusokat kíván megszólítani, akik távol kerültek az egyháztól és a hitüktől. Két alapvető eszközt használ: videoreklámokat és egy weblapot. A reklámok a honlapra hívják fel a figyelmet, a weboldalon pedig visszanezhető az összes videó. Időről időre új kisfilmeket tesznek közzé, 2016-ban például kifejezetten a milleniumi generációt szólították meg. Sokféle reklámfilm készült, melyek különféle szemszögből közelítik meg az üzenetet. Némelyek az egyházi élet szépségét mutatják be, mások a fiatal katolikusok életét helyezik a középpontba, megint másokban egy-egy fiatal szólal meg röviden, s hívja fel a figyelmet arra, hogy az élet többet tartogat a világi javaknál és az egyszerű hétköznapi rutinnál, ha meghalljuk Isten hívását. Bizonyos videók a megtérést emelik ki, hangsúlyozva, Istenhez mindig visszatérhetünk, bármilyen életút áll is mögöttünk. Találkozhatunk olyan reklámokkal is, melyben közéleti személyiségek beszélnek hitükről, megtérésükről. Számos videó középpontjában megtért egykori ateisták, agnosztikusok személyes történetét ismerhetjük meg. Ezek mellett számos kérdés és rájuk adott rövid, lényegre törő, az egyház álláspontját bemutató válasz olvasható, érthető, világos stílusban. Kiemelt helyen találunk segítséget a gyónáshoz, valamint egy másik weboldalra továbbirányítva megkereshetjük a hozzánk legközelebbi templomokat és a szentmisék rendjét. Egy

⁹Vö. Brandon Vogt:
*The Church and New
Media*, i. m. 38.

korábbi felmérés eredményei szerint az olyan nem gyakorló katolikusok közül, akik legalább egyet láttak az elkészített reklámok közül, több mint 53 százalék legalábbis elgondolkodott az egyházba való visszatérésen, a további információszerezésen.⁹

2.3. Busted Halo

¹⁰A cím szó szerint törött glóriát jelent. Arra kíván utalni, hogy mindannyian kisebb-nagyobb buktatókkal, törésekkel haladunk a szentté válás útján.

Az amerikai alapítású, Szent Pálról elnevezett papi missziós társaság által üzemeltetett *Busted Halo*¹⁰ weboldal átfogó online működéssel és közösségi médiajelenléttel kívánja elősegíteni az evangelizációt. A nézők és hallgatók felfedezhetik, mit jelent katolikusnak lenni a *Busted Halo* cikkei, videói, „podcastjai” (ismeretterjesztő hanganyagai), rádióadásai és közösségi médiatevékenysége által, melyekkel a hétköznapi emberek katolicizmussal kapcsolatos kérdéseire kíván választ adni — természetesen ismét elsősorban a fiatalokat megcélozva. Az egyházzal még csak ismerkedő érdeklődőket és a hitüket elmélyíteni vágyó katolikusokat egyaránt meg kívánja szólítani, de fő célcsoportját a szervezett keretek közti vallásgyakorlattól távol lévő, vagy az évek során távol került húszas-harmincas korosztály jelenti. Bemutatkozó videójukban hangsúlyozzák, az egyháztól egyre több ígéretes fiatal hívő távolodik el, mert úgy érzik, az egyház elvesztette aktualitását és relevanciáját korunkban. Ezzel szemben a *Busted Halo* célja, hogy felvegye a kapcsolatot a kereszténységtől eltávolodott fiatalokkal, segítve az egyházzal kialakított képük és hitüket illető meggyőződésük megújulását, valamint a közösségbe való visszatérésüket. A „What Works” című cikksorozatuk segít mélyebben megismerni olyan tevékenységek módját, mint a szemlélődő imádság vagy a Szentírás olvasása. A „Busted Halo Cast” hanganyagok a keresztény spiritualitást mutatják be fiatal felnőttek szemszögéből, a „Facts of Faith” pedig az egyház életének és tanításának kevésbé ismert érdekességeit vonultatja fel. A „Church Search” funkció segít kiemelten fiatal felnőtteket váró helyi plébániákat találni — ezzel ösztönözve az „offline” kapcsolatok kialakulását. A *Busted Halo* ezen kívül számos egyéb színes, érdekes videót kínál: virtuális zárandoklatokat, interjúkat és könyvajánlókat, alapvető hitbeli ismereteket bemutató összefoglalókat.¹¹ Weboldaluk mellett jelen vannak a Youtube-on, a Facebookon, az Instagramon, a Twitteren és a Tumblr-ön is, ezzel is segítve az online kommunikációt.

¹¹Ilyen például az „Advent 2 percben” című videó.

2.4. Pray as You Go¹²

¹²Szó szerint fordítva „imádkozz, ahogy mérsz”, azaz „imádkozz útközben”.

Elsősorban a vallásos, gyakorló hívők spirituális növekedését kívánja támogatni és gazdagítani a *Pray as You Go* nevű, nagy-britanniai jezsuiták által fejlesztett program, mely elérhető weboldalon, valamint mobilalkalmazás formájában. Célja nagyon egyszerű: segítségnyújtás a napi imádsághoz. A szerkesztők három fő törekvése, hogy hallgatóik egyre inkább észrevegyék Isten jelenlétét az életükben, hallgassák Isten ígését, és növekedjenek a vele való kapcsolatukban. Mind a weboldalon, mind az alkalmazásban minden nap új hanganyag érhető el, mely tartalmaz egy szentírási szövegrészt, néhány hozzá kapcsolódó gondolatot, imáindító, személyes

kérdéseket, valamint általában kétféle, szakrális vagy klasszikus zenei részletet, melyek segítenek a befelé fordulásban és a lelki ráhangolódásban. Nagybőjtben, adventben hasonló felépítésű online-lelkigyakorlatokat is feltöltöttek. Igényes és értékes kivitelezés, leisztult és kifinomult zenei világ jellemzi hanganyagaikat, melyek valódi spirituális tápanyagként szolgálnak, teljesen ingyenesen. Honlapjukon elérhető a szerkesztők e-mail címe is, melyre bárki írhat véleményt, hozzászólást, kérdést.

2.5.@Pontifex

A Twitter internetes információcserét és kapcsolódást lehetővé tevő közösségi médiafelület, melyen keresztül a felhasználók rövid, „tweet” („csiripelés”) elnevezésű üzenetek segítségével kommunikálhatnak. 2012 végén XVI. Benedek pápa is belépett a „csicsergők” közé, nem kevés sikerrel. Azóta Ferenc pápa is átvette elődjétől ezt a kommunikációs felületet, minden egyes nap új üzenettel szólva több millió követőjéhez. Itt érdemes megemlíteni a pápa videóüzenetét, melyet amerikai pünkösdi protestánsok 2014-es találkozója küldött. A felvétel a találkozón résztvevő barátja, Tony Palmer protestáns püspök segítségével készült, aki iPhone-jával rögzítette a Szentatya szavait. Ahogy Zsupan-Jerome is megállapítja, bár médium által közvetített az üzenet, ez a fajta megnyilatkozás mégis egészen személyes és közvetlen légkört teremt.¹³ A pápa nem úgy beszél, mint aki felette áll az üzenet címzettjeinek, hanem rendkívül testvéri, baráti hangnemben szól hallgatóihoz. Ez a videó is azt mutatja, végső soron az online kommunikáció a valódi, személyes emberi kapcsolatok irányába mutat.

¹³Daniella Zsupan-Jerome: *Connected Toward Communion. The Church and Social Communication in the Digital Age*. Liturgical Press, Collegeville, 2014, 126.

2.6. Evangelizáció az Instagram világában

Fontos megemlíteni az Instagram szerepét, már csak azért is, mert a fiatalok körében lassan nagyobb népszerűsége tesz szert, mint a Facebook. 2015-ben 300 millió aktív felhasználót számoltak, akik átlagosan 70 millió fényképet osztottak meg naponta.¹⁴ Az Instagram elsősorban okostelefonra letölthető alkalmazás — az összes funkció (tartalommegosztás és üzenetküldés) ugyanis csak így érhető el, de bizonyos tartalmak (mások tartalmainak követése és kommentírás) webes felületekről is megtekinthetők. Számos keresztény Instagram fiók található. Robert Barron (@bishopbarron), aki e felületen is jelen van, már szóba került, de említésre méltó példa a The Jesuit Post (@thejesuitpost), amelynek egyik fő Instagram-tevékenysége az „egyperces homília”. Ezt mindig más jezsuita atya tartja: rövid, de tartalmas videóban fogalmaznak meg gondolatokat az aznapi evangélium kapcsán. Szintén aktívak a ferences misszionáriusok (@franciscanmissionaries), akik adott ünnepekhez és szentírási szakaszokhoz kötődő tartalmak mellett az aktuális tevékenységükről is beszámolnak videók vagy fényképek formájában. Megosztott tartalmaikhoz bárki hozzászólhat, feltehet kérdést, vagy megfogalmazhat véleményt. Ezek mellett a lehetőségek tárháza rendkívül gazdag, számos „nem hivatalos” kezdeményezés is jelen van. Bárki

¹⁴Vö. Meredith Gould: *The Social Media Gospel*, i. m. 86.

létrehozhatja saját fiókját, s megoszthatja például a saját tapasztalatait egy-egy bibliai szakasz, társadalmi helyzet, szeretetszolgálati tevékenység kapcsán, vagy akár minden nap posztolhat egyet a kedvenc vallási témájú festményei és versei közül, így valóban mindenki részese lehet az online evangelizációnak — hasonló lehetőségeket rejt minden közösségi médiafelület.

Pontosan erre hívja fel a figyelmet Paul Tighe, a Kultúra Pápai Tanácsának elnöke is: az egyházi szubszidiaritás elve a webes jelenlét esetében is érvényes — minden megkeresztelt ember missziós feladata itt is meg kell, hogy mutatkozzon.¹⁵ Ahogyan már az *Ad Gentes* megfogalmazta, mindenki, aki az egyházhoz tartozik, felelős Krisztus örömhírének hirdetéséért — nincs ez másképp az online jelenlét esetében sem. A pápai megnyilatkozások mellett minden szervezett missziós célú kezdeményezés, keresztény ifjúsági Facebook csoport, hittapasztalatokat megosztó blogger és a Facebookon jelen lévő, adott társadalmi és hitbeli kérdésekben állást foglалó keresztény hívő hozzátartozik Isten népének a világhálón való tanúságtételéhez.

✱

Ahogyan Brandon Vogt is megállapította, egyre gyorsuló korunkban meg kell tanulnunk alkalmazkodnunk azok igényeihez, akikhez szólni kívánunk. Ez nem az egyházi tanítás megváltoztatását jelenti, hanem megoldási kísérletet a már Szent II. János Pál által megfogalmazott feladatra: a kereszténységtől eltávolodott tömegek újra-evangelizálását.¹⁶ Ha a 21. század Areopagoszában a fiatal felnőttek anyanyelvét az újmédia jelenti, akkor az egyháznak szükséges elsajátítania ezt a nyelvet annak érdekében, hogy érthetően és befogadhatóan tudja megfogalmazni az üzenetét. Claudio Maria Celli bíboros, a Tömegkommunikáció Pápai Tanácsának egykori elnöke ezt a munkát a vatikáni Szent Péter-tér tapasztalatához hasonlítja: az online misszióban gyakran úgy érezhetjük magunkat, mint a székesegyház fele hömpölygő soknyelvű, multikulturális sokaságban, mely egészen szédítően zsúfolt és nyüzsgő, már-már katotikusan sokszínű.¹⁷ Azonban a homlokzaton és az oszlopok tetején álló győzedelmes Krisztus, valamint az őt szegélyező apostolok és szentek szilárd nyugalmat tükröző letisztult szobrai arra emlékeztetnek bennünket, hogy ebben a forgalmas és sokrétű tömegben nem vagyunk magunkra hagyva. A kolonnádok ölelő karjai jelzik, az Úr az Evangéliumba eresztett gyökereink által egységbe fog minket, s felemel mennyei kommuniójába, tökéletlen és sokszor esetlen valóságunkban is. E misszióhoz pedig, ahogyan Ferenc pápa biztat, bátorságra van szükségünk, a félelmek és előítéletek levetkőzésére, valamint a Szentlélek őszinte szívvel való hívására, hogy ő segítsen kreativitásával az új utak felfedezésében, kapott talentumaink és lehetőségeink lehető leggyümölcsözőbb felhasználásában. Hogy amikor az aratás Úra elé állunk, elmondhassuk, ha töredékesen is, de legalábbis megkíséreltük kamatoztatni, amit ránk bízott.

¹⁵Vö. Daniella Zsupan-Jerome: *Connected Toward Communion*, i. m. 127.

¹⁶Vö. Brandon Vogt: *The Church and New Media*, i. m. 61.

¹⁷Vö. Daniella Zsupan-Jerome: *Connected Toward Communion*, i. m. 118–120.

GERGELY ÁGNES

Amerre elment

*Amerre elment, senki sem jár,
vadak járnak és szellemek.*

*Egy este majdnem utolértem,
de nem hagyott üzenetet.*

*Amerre elment, meghajolnak
tört árnyékuk fölött a fák.
Annyi mozgás maradt a térben,
amennyit elbír a világ.*

*Amerre elment, arra virrad
a szentek minden éjjele.
Nem riaszt el a végtelenség
s a sziürke ég ítélete.*

*Nem riaszt semmi. Összetörve
hurcolom az emlékeket.
Ha egyszer elment, arra járok,
ahol nincsenek útjelek.*

DOBAI LILI

Kőangyal

*térdel összetett kézzel.
Mintha mosolyogna fejét
lehajtva,
szemét félig vagy egészen
lehunyja.*

*Ruhája alól meztelen lába
kivillan. Mezítlábas
lányka-Angyal mészköbe
faragva.*

*Bizonyosság békéje
árad.*

*Bizalom, szelídség
járja át a követ.*

*Ráhagyatkozás. Az
alázat méltósága
megállítja
lépteidet.*

Éppen most

Ezerszer
látott víz felszínén a tó
sok ezredik színét mutatja.
A hullámok redői kisimulnak.
A kékség türkizzel színezi a
halványöröset.
Narancsos ég.
Ma nem megy le a nap.
Tündököl az ég közepén.

Fénycsillag
ereszkedik alá,
beborít a fény.
Lélegzünk, vagyunk egy
tiszta ég peremén.
A rejtőzködő hold feltűnik a
felhők függönyén.
Láthatatlan csillagok
elhagyott fényébe
merítkezünk.

Nap és hold vagyunk,
fényünk földre hull,
tengerek hullámába
erdők ölelik,
mezők aranyozzák,
hegycsúcsok csillogtatják,
madarak repítik
ragyogásunk.

Szünidőben

1965-ben született Pécsen.
Író, költő. Legutóbbi írását
2018. 7. számunkban kö-
zöltük.

Nem ismerem anyámat. Őt sem, akit amúgy a legjobban ismerek.

Nyaggattam, hogy mért nem próbálkozik. Fialat, meg minden. Erre megfogta a könyökén a bőrt, ott, ahol amúgy mindenkinek lóg egy kicsit.

Ez neked fiatal?

Aztán meg rám kente. Hogy nem hoz ide senkit a nyakamra. Mit akarsz, Babus, itt cigizzen egy kigyúrt, tetovált állat?

Rálestem a lecke fölül. Mért, ilyenre vágysz?

Kapsz egy nagy pofont!, fortyant fel rögtön.

Holott amit mondott, önmagában elég szép pofon volt. Annyit már én is tudtam a női lélekről, hogy néha kifut, mint a tej. És akkor ilyen szavak kerekednek belőle.

Anyám is megijedt, látszott. Legalább akkora pofon volt neki is. Főleg az, hogy állat.

Írtam tovább a leckét a képlet alapján behelyettesítve, a négyzet meg bé négyzet egyenlő cé négyzet. Ez mindig ennyi.

A viháncolós telefonálásokkal együtt jött a leejtegetés.

Nem kellett hozzá nagy ész, hogy rájöjjenek, mi történt. Illetve, sokkal inkább történik. Biztosra vetem, hogy se nem kopasz, se nem tetovált, se nem állat. Mondjuk, kopasz akár lehetne, de ahogy anyám a mai napig beletúr a hajamba, szinte kéjelegve, és hozzá azt búgja, Micsoda isteni lobonc, te lány!, Ezzel fogod levenni a lábukról a pasikat!, a kopasz is kizárhattam.

Ült anyám az asztal túloldalán, kint a teraszon, fogta a kávésbögréjét, alig kortyolt belőle, csak nézett előre, a diófa lombjai közé. A diófát születésemkor ültették, megnőttünk elég nagyra. Én meg elnéztem anyámat, milyen szép, sehol egy ránc, megereszkedés, holott semmit sem tesz a teste karbantartásáért, egyszerűen ilyen. Bekukkantottam az asztal alá, a lábát is meg akartam szemlélni, és azt láttam, azt hiszem, életemben először konstatálva, hogy a lába íve tökéletes, a bokája finom és a lábfeje, amiket most egymáson nyugtatott, pedig szimplán gyönyörű.

Na, mit bámulsz?, vette észre a tekintetem irányát, mire azt feleltem, Keresem a rádiromat. És a következő pillanatban már nem érdekelte, megint a diófa felé meredt, de azért, szinte ösztönösen még megismételte, mint akinek mesélhetek, átlát rajtam, ahogy a mocorgó levelek között a lombon is, A rádiromat, na persze.

Anyám névnapján, amikor Princip lelőtte Ferenc Ferdinándot, azt mondta, gyorsan köszöntsem meg, mert ma vacsorázni viszik.

Vacsorázni visznek!, sikkantotta, és csak úgy libbent ide-oda a szobák között.

Kik?, kérdeztem epésen.

Senkik, állt meg és rám meredt. Csak egy valaki.

Marcella, csóváltam a fejemet.

Butus vagy, Babus!, mondta hozzám lépve és mutatójával rákoppintott az orrom hegyére.

A főherceg autója megállt, és a helyzetet kihasználva lépett oda a tömegeből Gavrilo Princip, majd azonnal lőtt, hadartam. A hercegi pár több, egyenként is halálos lövést kapott.

Jól van, most nem kell végig felmondani a leckét.

És az a valaki engem meg sem hívott?

Anyám megállt röpdösésben, kicsit összevonta szemöldökét, felhúzta, majd leejtette a vállát.

Komolyan kérded?

Szerinted?

Babus, mondta halkan.

Moritz Schiller delikáteszboltja előtt, előrántotta és elsütötte a fegyverét. Az első lövés a trónörökös nyaki főütőerét, míg a második Zsófia hercegné hastájékát érte, aki ennek következtében azonnal életét veszítette.

Babus!, mondta most erőteljesebben.

De hát ezt mindig el szoktuk játszani!

Tényleg így volt, mert amióta nyolcadikban tanultam a szarajevói merényletet, és összeraktam, hogy az is ugyanúgy június 28-án volt, mint Marcella napja, afféle rituálévá nemesedett, hogy köszöntésképpen felmondtam Ferenc Ferdinánd, Csotek Zsófia és Gavrilo Princip tragédiába fordult találkozásának krónikáját. Anyám ezt mindig negédesen komoly mosollyal, félrebillentett fejjel hallgatta végig. A végén homlokon csókolt, és azt selypegte, mintegy meghatottan, Hát ilyen szép köszöntőt még sosem hallottam! Aztán oltári kacagásban törtünk ki, és eleinte kólát, majd egy-két éve pezsgőt ittunk.

Na, ezt kezdte elvenni tőlem az ismeretlen illető, vacsorameghívogató alak.

Anyám nem nevetett, nem csókolt homlokon.

Hanem telefonált. Átment a konyhába, de tompán kiszűrődött a hangja.

Persze... tudom... Mindig együtt névnapoztunk eddig... Jól venné ki magát... Megalapozhatná...

Szinte kiabálva folytattam a valaha betanult szöveget.

A főhercegi pár mozdulatlan maradt. A gépkocsi megindulásakor Zsófia férje, Ferenc Ferdinánd ölébe esett. A főherceg szájából ekkor vér buggyant ki. Harrach gróf, a kísérijük a meglőtt főherceg állapotát illető kérdésre ezt ismételte, Semmiség! Es ist nichts!

Anyám jelent meg az ajtóban, a mobiljára rácsattintotta a tok tetejét.

Kissé felhős homlokkal, de nagyon szélesre erőltetett mosollyal mondta, Együtt megyünk.

Akkor sok boldogságot, Marcella!, rikoltottam fel és a nyakába ugrottam.

Nem kopasz, nem dús hajú, nem kövér, nem sovány. Olyan... izé, nem-ember, hihettem volna első pillantásra. Aztán bemutatkozott.

Liszt Ferenc, mondta, majd elvigyorodott.

Ne ijedj meg! Nem az a! Ezekkel a praclikkal?

Valóban, anyám Liszt Ferencének lapátnyi kezét volt, akkorra ujjakkal, mint egy szafaládé. Holott, hiszen mondom, nem volt óriási, nem volt dagadt, csak az ujjai...

Szépen vagyunk, gondolod, mi!, folytatta a pasi. Mi sülni lehet ki egy Liszt Ferencből?, és felnyerített.

Anyám is vele kacagott, idegen viháncolással.

Olyan eszeveszetten nevettek, hogy a kerthelyiségben ücsörgők lassan mind felénk fordultak.

Amikor a pincér megállt az asztalunknál, Liszt Ferenc, csak nehezen véve erőt magán, hogy abbahagyja a hahotát, rendelkezett.

Mindenből a legjobbat akarjuk ma este! Ünneplünk!

A pincér arcán szélesre szaladt a mosoly.

És mi az ünneplés tárgya?, kérdezte fuvolázó hangon, kicsit előre hajolva.

Azonban mielőtt Liszt Ferenc megszólalhatott volna, élesen szigorúsággal a pincér képébe kiáltottam, A szarajevói merénylet! Ezt igazán tudhatná, barátom!

Különösen büszke voltam rá, hogy a „barátom”-at odaszúrtam a végére.

Összességében jól mulattunk, bár számomra az egésznek volt némi merénylet-íze, legalábbis úgy éreztem, hogy ezúttal Liszt Ferenc az, aki kilőtte mellőlem Marcellát. Magyar rapszódia, szódával elmegy.

Amikor anyám eltűnt a mellékhelyiségben, és kettesben maradtunk, egészen közel hajoltam a férfihoz, és összehúzott szemmel a képébe sziszegtem, Aztán ne merje bántani anyát, mert rútul megjárja! Pláne, ha megcsalja!

Liszt Ferenc csak egy pillanatra hökkent meg, de mivel dolgozott benne az ital és a boldogság, egy enyhe vállrándítással azt felelte, Ne félj, én is babusgatni fogom! Ami egyrészt valahogy tényleg jól esett, és még viccesnek is találtam. Picit.

Egykettőre felpörögtek az események, olyannyira, hogy júliusban Liszt Ferenc hozzánk költözött, majd rögtön utána elutaztak Horvátországba. Nem esett nehezemre belátni, hogy ezúttal nem kell velük tartak, illetve anyámmal, de azért búcsúzóul elrikkantottam magam, Remélem, tudsz magadra vigyázni, Marcella!, mire Liszt Ferenc kijelentette, nem kell vigyázzon magára, mert ő vigyáz rá, és ennél több vigyázás úgyszincs.

És jó, hogy maradtam, mert három nap múlva zokogva megjelent Eszti. Az apja egyik napról a másikra lelépett, természetesen valami húsz évvel fiatalabb csajszi miatt, és most a szíve szakad meg. Mert az apja volt a mindene, és most nem csak erről a trónusról vetette alá magát egy mozdulattal, de Eszti legalább annyira szenved az anyja

szenvedésétől, voltaképp ezért menekült ide, mert ezt nem bírta látni. Sem azt elviselni, hogy sajnálja az anyját, aki ellen folyton összefogott az apjával, szinte egész gyerekkorában és egészen mostanáig. Egy-szerre túl kusza, érthetetlen és elviselhetetlen lett minden.

Esztivel tavaly egy mobiltelefonos filmet forgattunk. Szintén történelmi tárgyú volt, de persze nem Principről és Ferenc Ferdinándról szólt. Hanem egy kitalált vidéki úrról. A skóciai származású Sir Horác (1785–1848) szinte még gyermek volt, amikor bozsoki herceggé emelték, és így már az ő uralkodása alatt kezdődött a bozsoki palota építése, 1801-ben. Bölcs és felvilágosult uralkodója lett Bozsoknak — Elvirával az oldalán támogatta a művészeteket. Udvarában tevékenykedett Anonymus, Ilosvai Selymes Péter, Tinódi Lantos Sebestyén, a HaydnMozartBeethoven, Ottlik Géza és Avicii is. De természetesen a tudományokat is istápolta, gyógynövények mellett gyógyállatokat is tartott. Receptkülönlegessége volt a hiénaszemből és agárvérből készült tinktúra, amivel az emberek fogsorát kellett bekenni, hogy minden bajuk (is) elmúljon.

Már a forgatókönyv írása alatt szétröhögtük az agyunkat Esztivel. Aztán a téli szünetben eljött a Molnár Bence és a Molnár Bence, a két ugyanolyan nevű fiú az osztályból. Az egyik Esztit fűzte egy ideje, a másik meg engem próbált. Ők lettek a Tinódi meg az összes többi férfi szereplő. Beküldtük az O.K. Diákkiltszemplére, de csak annyi jött vissza, hogy nem ment át az előzsűrin, bocsi. Anyám megnézte, közölte, Teljesen lököttek vagytok, édes magzatom, de ez biztató! A youtube-on viszont egy nap alatt 132 lájkot kapott.

Jobb híján most is azt javasoltam Esztinek, Gyere, megnézzük a Szórhórácot!, mire ő némán bólintott, aztán a laptop előtt csücsülve már majdnem elnevette magát, majd ugyanazzal a hangnak az ívével újból sírásba csapott át.

Anya közben folyton viber képeket küldözgetett a tengerpartról, elképesztően megrakott halas tálakról és egyet-egyét lőtt magáról is, ám feltűnt, hogy Liszt Ferenc sosem szerepelt a beszámolójában. Talán engem akart megkímélni. Így is elég volt, hogy ilyeneket kérdezett, Babus, remélem, jószág van otthon?, amit ezelőtt soha, szóval épp eléggé éreztem így is, hogy Liszt Ferenc, ez az idegen egyre inkább az anyám része, és nem azért, mert néha beléhatol, hanem egyszerűen elburjánzik benne, még a beszédében is.

A helyzetet kihasználva Eszti ide költözött. Anyukája teljesen készült, és hogy egy kis nyugalmat leljen, a nővéréhez távozott, aki valóban nővér a Sienai Szent Katalin Leányainál, valahol Stájerországban.

Felhívtam a két Molnár Bencét, hogy hurrá, itt a nyár, csináljunk egy új remekművet. Először belementek, bár kissé furcsállva az egészet, elvégre a nyár az nyár, amikor bármi, az iskolához köthető tevékenység gyanús. Aztán a gyanújuk odáig fokozódott, hogy másnap, a nagy akció napján öt perc eltéréssel üzenték, hogy mégsem jó. Az egyik Molnár Bencének állítólag gördeszkázás közben kifi-

camodott a bokája, a másíknak meg a kárpátaljai nagymamája kezdett haldokolni. Az élet, kezdtem kapizsgálni, aprócska tragédiák kiismerhetetlen láncolata.

Eszti, mint akinek a mardosó fájdalom ellenére is jólesik az apjáról beszélni, lassú cigarettafüst mellett elmesélte kettejük kapcsolatát, némi pityergésekkel megszakítva. Egyszer bedühödött, akkor egy mozdulattal lesöpört mindent az asztról, és azt üvöltötte, hogy A kurva anyját!. A következő pillanatban már teljesen nyugodtan vállat vont és csöndesen hozzátette, Sorry, nagyí, nem úgy értettem. Egyszer azt kérdezte, Padcsó (egy ideje valamiért Padcsónek hívtam, én meg őt valamiért Lapnak), hogy is volt a te apukáddal? Csak annyit mondtam, amennyit anyám is szokott e témakörben, Elment Kenyába. És mentegetőzsképp hozzátettem, Nem emlékszem rá, egyáltalán nem.

Ami ráadásul igaz volt.

Eszti már korábban is írt verseket, most azonban tényleg belehúzott. Amikor nem beszélt, verset írt. *Nem a minden lett semmis, hanem a semmi lett a minden.* Csupa ilyesmi, amit akkor is túlzásnak érzek, ha adott pillanatban igaznak tűnhet. A búskomorsága mellett viszont extravagáns melléktünetek is jelentkeztek nála. Két oldalt kiborotváltatta a haját, a maradékot zöldeskékre festette. A jobb alkarjára odatetováltatott valamit, amit nem lehetett látni, mert nájlonnal volt beborítva, azért, hogy ne fertőződjön el. Legalábbis ezt mondta, amikor faggatni kezdtem, mi baja a kezének. Teljesen elment az eszed, Lap?. Azt felelte, de nagyon komolyan, Jól látod, Padcsó. Teljesen.

És tudtam, mire, vagyis kire érti.

Aztán hazajött anya és Liszt Ferenc. Tartottam az egész helyzetől, mit szólnak majd Esztihez, Eszti mit szól hozzájuk, ám úgy tűnt, hogy az új felállás, miszerint immár négyen vagyunk, és ki tudja, meddig, mindenkinek elfogadható. Anya tűnt csak fáradtnak, mintha a nyaralás, a szerelemben való nagy mártózás többet vett volna ki belőle, mint amit adott.

Megálltam a fürdő ajtajában, amikor bent volt, és a tükörhöz közel hajolva vizsgálgatta az arcát.

Liszt Ferenc?, kérdeztem, és anya a tükörből visszanézve felelte, Á, hagyjuk. Ő is csak egy pasi. Hiába Liszt Ferenc, csak egy pasi.

És valóban, este már úgy gubbasztottunk a vacsoraasztalnál, mint egy mindennapjait élő, egymást felettébb megunt család. Liszt Ferenc sem harsánykodott, és amikor felvettem, hogy itt a remek alkalom, meséljenek valamit, milyen volt Horvátország, anya egészen szigorúan elejét vette minden további kérdezősködésnek. Milyen lett volna? Mindenki volt már Horvátországban. Hát olyan.

Liszt Ferenc homlokán mintha felhő futott volna át, megemeltette a szemöldökét, és ráhagyta. Olyan, pontosan olyan. Azért megy oda az ember, mert olyan. Nem igaz?

De a következő pillanatban Esztihez fordult.

Azt meséltem már, milyen káoszba fulladt az első esküvőm? Nem meséltem, még szép. Szerintem nektek sem, bogárkáim!

Anyám, aki két hete még dobálta magát egy-egy ilyen Liszt Ferenc-féle anekdota bűvöletében, most pontosan olyan grimaszt vágott, mint amikor belefogok valami hihetetlen magyarázatba, miért nem sikerült ez vagy az.

Ha nem kér többet senki, akkor leszedek, mondta, és valóban felállt, majd meglehetősen zajkeltéssel kezdett neki a rámoláshoz.

Liszt Ferenc egy futó, picit rosszalló pillantást vetett rá, majd a székét közelebb húzta Esztihez, és belefogott.

Összegyűlt a násznép, szegény Márti, ő volt az első feleségem, egész retyerutyája odabumlizott az Alföldről, és mentünk déli egy órára a Szent Kamillus templomhoz, ahová valaha hittanra jártam... Győrött, ezt elfelejtettem, szóval ott. Kiszállunk a perzselő melegben, június 30-án, hát a templomkapu zárva, sehol egy lélek. Nyargalok a paplakhoz, csöngetek. Semmi. Dörömbölök az ajtón, majd az utcára néző ablakokon. Semmi. Azt hittem, ott bolondulok meg. Márti az idegösszeomlás szélén, ami nála heveny hisztériás rohamot jelentett. Dörömbölök, csöngetek. Nagy sokára kinyílik az ajtó, és ott áll Tibor atya pizsama felsőben, alsógatyában és papucsban. Meglát, néz, egyre kerekesebb lesz a szeme, aztán az arcát két kezébe rejti, és úgy óbégat. Te Jóságos Isten! Elaludtam! Ferikém... Akkor gyorsan, gyorsan! És a kezembe nyomta a templomkulcsot, kiadta a parancsokat: kiteríteni a szőnyegetek, a sekrestyéből előhozni a gyertyatartókat, gyertyákat meggyújtani... Rohanok öltözni! Tibor atya délutáni szunyókálóból átvedlett esperessé, az izzadó násznép dolgozott serényen, egy röpké negyedóra múlva végül kezdődhetett az esküvő... De hogy minek? Végül is, ne legyenek igazságtalan. Három évig egész jól megvoltunk, ha visszagondolok...

Eszti elhúzta a száját, azt hittem, valami csúnyát fog mondani. Felém fordult, a szeme most úgy csillogott, mint az utóbbi napokban még egyszer sem. Padcső, ebből csináljuk meg a filmet, oksa?

Liszt Ferenc arcán különös dicsfény terült el. Filmet? Csajok, állok elébe! Magamat már nem játszhatom, az a huszonöt év csak elszaladt... De Tibor atya szívesen leszek! Aztán egy másodpernyi szünetet tartott. Ti most hülyét csináltok belőlem. Milyen filmről van szó?

Anya tért vissza a konyhából. Milyen film lenne? Csakis Liszt Ferenc élete. Világszenzáció!

Ahogy a férfi anyámra nézett, most gonoszul villant a tekintete. Eszembe jutott, mit mondtam neki az étteremben, hogy merje bántani anyát. Csak azóta olyan sok minden történt. Bántások, bánatok végtelen tárháza nyílt fel előttem is, ráadásul ezúttal anya nevette el magát, ha nem is ugyanazon a hangon, mint korábban. Istenem, hogy ebből mi sül majd ki!

Akár feleletnek is beillett, amit Eszti mondott, Tökjő lesz!

És ahogy az asztal végén ült, egy hirtelen mozdulattal fogta meg a kezemet és Liszt Ferenc kezét is.

Mintha egy közös áramkörre kapcsolt volna hármunkat. Meg is rándultam, mint áramütéskor. Kihúztam a kezem Esztiéből, anyámra néztem, és elindultam a konyhába. Segítek elmosogatni, mormogtam, ő pedig azt felelte, Az jó lesz.

A következő két, ájulásszerű hőséget hozó nap is így telt el. Anya már hajnalban a konyhában motozott, és azt sóhajtozta, Ezt nem lehet kibírni. Babus, örülj, míg fiatal vagy, utána minden csak elromlik. Hogy szerettem a nyarakat, a meleget. De ez...? Nem embernek való. Kefires szódát kevert, sok sóval, és nagy poharakkal hajtott fel belőle. Amikor Liszt Ferenc is felkelt, anya visszahúzdott a hálószobába. Liszt Ferenc ugyan kissé halkabba vette a mondanóját, mégis, attól fogva, hogy kitette a lábát a szobából, elképesztő történeteket adott elő — Esztinek. Ezek között szerepelt olyan, amiben ő és haverjai csigapörköltet főznek rezsón egy kollégiumi szobában, de nem sokkal később már arról mesélt, hogy Ella Fitzgerald jazz-énekesnőnek előadás közben egy madár kivájta szemét, mert azt hitte valami ehető bogyó. Leginkább Esztit figyeltem, akit mintha megnyugtatót volna ez a folyamatosan duruzsoló mesemondás. Talán nem is nagyon figyelt, elég volt, hogy neki, kifejezetten neki meséli Liszt Ferenc kusza és meglehetősen hihetetlen történeteit. Onnan gondolom, hogy nem mindig értette, hol tart a férfi, mert megesett, hogy hirtelen felnevetett, viszont máskor a jelek szerint épp akkor nem kacagott, amikor kellett volna. Ilyenkor Liszt Ferenc megállt, és ismételt, Érted, Lap (simán átvette a mi „titkos” megszólításunkat, bár engem nem mert Padcsőnek titulálni), bejött és... És Liszt Ferenc újból elmondta az előbb nem eléggé honorált poént.

Két nappal később, mire hazajöttünk a moziból, Liszt Ferenc már nem lakott nálunk. Anyám egészen kisimult arccal fogadott, és aprókat bólogatva csak annyit mondott többször is, Majd..., majd... Mindenkinék legjobb otthon.

Eszti arca színtelenné vált, szó nélkül bevonult a szobánkba.

Pár pillanatig némán néztük egymást, aztán anyám picit felvonta a vállát. Látod, Babus. Most láthatod. Ilyen az élet.

Erre a végtelen bölcsességre nem jutott eszembe semmiféle válasz, holott máskor nem kegyelmeztem volna.

Aztán mondd, váltott témát anyám, mit kérsz a születésnapodra?

Teljesen kiment a fejemből. Július 12-én születtem, amikor semmi olyan horderejű esemény nem történt, mint a szarajevói merénylet, de ezért kerestünk egyet. Kiderült, hogy 1260-ban ezen a napon szenvedtek vereséget IV. Béla és István herceg csapatai II. Ottokár cseh király hadaitól a kroissenbrunni csatában. Úgyhogy ennek részleteivel szoktuk traktálni egymást. Kívülről fújtuk mindketten, mint valami mise szövegét, például, hogy a felvonult két hadseregben kun, halicsi, krakkói, mazóviai segédhadak, va-

lamint székely, besenyő, bosnyák, bolgár, szerb és vlach csapatok voltak jelen.

Igazából mindig az volt a születésnap ajándékom, hogy így telt a nap. Szoktam gondolni rá, milyen lesz, ha majd egyszer nem így lesz. Mert ezt egyetlen torta sem képes helyettesíteni.

Úgyhogy nem is felelhettem volna mást anyám kérdésére, mint hogy IV. Bélát kérek. Nem ötödiket?, vágott vissza, és végre huncutabban villant a szeme. Nem, elég lesz a negyedik. Szerénységem végtelen, tettem hozzá.

Szti elegánsan intézte a távozását. Arra hivatkozott, hogy el kell mennie az anyukájáért a stájerországi kolostorba. A nájlon eltűnt a karjáról, illetve nem tudom, eltűnt-e, mert az utóbbi napokban a kánikula ellenére hosszú ujjú blúzt hordott.

Július 12-ére, a kroissenbrunni csata hétszázötvennyolcadik évfordulójára harminchat fokot ígértek.

Ittuk a behűtött kefires szódát, hintáztunk a széken az alapjáratra állított légkondi zizegése mellett. Az egész olyan volt, mint egy gyarmatokon játszódó angol filmben egy hosszú, elnyújtott expozíció, aminek a végén történnie kell valami drámainak.

Anyám szólalt meg előbb, nagyon hosszú idő múltán.

Szerintem lecsap rá.

Azonnal tudtam, miről van szó. Hogy ki csap le kire. Azért próbáltam menteni a helyzetet. Á, Lap nem olyan.

De a Liszt Ferenc meg olyan.

Kizárt!, erősködtem, és egyszerre összeszorult a szívem.

A horvátoknál sem bírt magával, mondta anyám szigorúan.

Akkor hát ezt is megtudtam. Így persze más. A leányzó fekvése, vagy hogy mondják. Mégis tovább fűztem. Ott hagyta őket az apja. Ki van készülve.

Anyám sajnálkozóan elmosolyodott. Akkor meg pláne. Jézusom! Elapátlanodva...!

Felugrott a székről, erősen csóválta a fejét. Szegény Lap, mondta még.

Az a baj, hogy én is csak erre tudtam gondolni ettől a pillanattól fogva. Nagyon jó menekülési útvonal volt, hogy halkan, mint aki zsolozsmázik, elkezdtem darálni... A magyar hadrend felbomlott, a sereg pánikszerű menekülésbe kezdett...

Jaj, hagyd most ezt, Babus!, sóhajtott anyám.

Ám makacsul, vagy inkább, mint aki képtelen másképp cselekedni, folytattam.

Az egyébként is hátrányban lévő nehézlovasság a folyó túloldalán rekedt, a csata nélkülük zajlott le. A harc végére Béla 10 ezer embert vesztett.

Anyám erre kicsit megemelte a székét, majd éles koppanással visszaengedte a konyhakőre.

Szegény Béla, mondta aztán.

Kínai vihardal

*Felhő kavarog
Jönnek a viharok
Csúsznak a sziklák
Taraján lefelé
Sárból patakok
Zúdul a nagy eső
Ömlik a sok víz
Lezuhog a hegy elé*

*Jönnek a viharok
Elfedik a napot
Pattog a cserepeken
Jég veri kertünk
Hullik a szilva
Reccsen a fa dereka
Fuss haza, menekülj
A világ eltűnt*

*Felhősárkány
Ébred a hegyek ura
Vágtat, lovagol a
Szúrós szeleken
Bőgnek a sárban
Óriás bivalyok:
„Jaj, hideg a dagonya,
Így nem szeretem!”*

*Felhő kavarog
Elfedí a napot
    Reccsen a fa dereka
    Jég veri kertünk
Hullik a szilva
Bőgnek a bivalyok
    Zúdul a nagy eső
    A világ eltűnt*

Nyitódal a Balogh Máté zeneszerzővel közösen írt, *A bölcs, a bolond és a hegy* című gyerekoperából. A mű Lie Zi *Hogyan hordta el a bolond a hegyeket?* című tanmeséje alapján készült.

BODNÁR DÁNIEL

Pákozdi Istvánnal

*Pákozdi István (1955) esztergom-budapesti egyházmegyei pap. Budapesten született, 1955-ben, 1978-ban szentelték pappá, Rómában teológiából szerzett doktorátust. Jelenleg a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolán tan-
szervező tanár. A budapesti római katolikus egyetemi lelkesítő szolgálatot majd-
nem a lelkesítő újbóli megalakulása óta, 1992-től tölti be. Saját megfogalmazása
szerint „legfontosabbnak a lelkeket tartom, akikkel igyekszem törődni, akiket
Isten igéjével, a szentségekkel és a közösség szeretetével táplálok”.*

*Az Ön papi, lelkipász-
tői szolgálatát kez-
dettől fogva végigkí-
séri a fiatalokkal való
törődés. Mennyiben
mások a mai fiatalok,
mint lelkipásztori hi-
vatásának kezdetén, a
hetvenes évek legvé-
gén voltak?*

Szerencsésnek mondhatom magamat, hiszen papi életem több mint negyven évét kezdettől fogva fiatalok között tölthettem. Első és egyetlen kápláni helyem egy vidéki kisváros szalézi lelkesítője volt, Don Bosco szellemével átítatva. Noha 1978-ban még a rend nyilvánosan nem tevékenykedhetett, de egy „volt” szalézi rendtag, mint az egyházmegye papja, volt a principálisom, ízig-vérig szalézi nevelő. Később, római tanulmányaim folyamán egy külvárosi népes modern plébánia cserkészületébe kapcsolódhattam be vasárnap esténként. Tíz éven át egy papnevelő intézet tanulmányi és fegyelmi előjárójaként a felnövekvő papi generációt okítottam, neveltem, majd immár harminc éve a fővárosi katolikus egyetemistáinak lehetek a pásztorja. Sok élmény, sok tapasztalat, mind ez ideig megőrzött fiatalos lendület segítenek ahhoz, hogy bizonyos távolságból, ugyanakkor közelről tekintsek a fiatalokra. A kérdésre válaszolva: egészen biztosan érzékelhető egyfajta változás, persze a fiatal mindig fiatal... A hetvenes években még érződött a külső nyomás, a diktatúra kontrollja, a feszítő kérdések: katonai szolgálat, annak esetleges megtagadása, titkos kisközösségekhez tartozás, a földalatti élet kihívásai és veszélyei. A 89–90-es fordulatot követően érezhető volt a fiatalok között az eufória: kitört a szabadság, alakítsunk egyesületeket (KIM, KEFE stb.). Mára „lennyugodtak” ezek a kedélyek, inkább kis (baráti) közösségekben élnek a fiatalok a mindennapi életüket. Persze nyitottak értelmes, vonzó nagy rendezvények irányában is, mint például ifjúsági világtalálkozók, nagymarosi, egerszalóki és ehhez hasonló más ifjúsági találkozók, adorációs iskola stb.

Továbbgondolva a fenti kérdést: mi a különbség a rendszerváltás idejének, a '90-es éveknek a fiataljai és a maiak között?

Leginkább az, hogy akkor divat volt az egyesületesdi, a nagyobb alakulatok, intézmények, szervezetek létrehozása (alapítványok, KIM: Katolikus Ifjúsági Mozgalom, KEFE: Katolikus Egyetemisták és Főiskolások Egyesülete stb.), amelyek mára átadták a helyüket sokkal kisebb, sejtyszerű, a barátságban, az azonos születési éven, a közös iskolán alapuló kisebb csoportok szerveződésének. Érdekes azt is megfigyelni, milyen táborokba mennek nyaranta szívesen a fiatalok. Plébániai, kis közösségi, csoport vagy szakmai érdeklődésű táborokat kedvelnek leginkább. A nagy, ismeretlen tömegetől tartanak, hacsak nem Ifjúsági

Világtalálkozóról van szó, amit a pápa hív össze, és a világ nagy városai tartanak. Ezekre örömmel jelentkeznek. A mi közösségeinkben saját maguk által kitalált események zajlanak, amelyeket nagyon kedvelnek: „vacsora-csata” (a csoport valamelyik tagja meghívja magához a többieket, és egy meglepetés-vacsorával kedveskedik, azután a következő hónapban ez folytatódik másnál); csoport-hétvége (péntek estétől vasárnap délutánig egy üresen álló vidéki plébániára mennek, ahol maguk főznek, beszélgetnek, társasjátékoznak), kirándulások, nyílt napok... Ezek vonzzák a mai fiatalokat. Jól összefogja a csapatot a szociális tevékenység (szedd magad, közös önkéntes takarítás, festés, lomtalanítás és a honlapkészítés). Komoly igény mutatkozik a spiritualitásra (például létrehoztak egy lelkeségi munkacsoportot). Óriási a különbség a gimnazista és az egyetemista vallásos fiatal között: az előbbi egy szentmise végeztével mint a kilőtt puskagolyó távozik a templomból, míg az egyetemista ott marad a padban és 10–15 percet imádkozik csendben... Azt mondhatjuk, a mai ifjúság kérdései hasonlóak a mindenkori ifjúságéhoz, csak a súlypontok tolódnak el néha. Szent II. János Pál pápa szívesen nevezte a fiatalokat a jövő zálogának: „látom bennetek a hajnal hírnökeit” — mondta például ifjúsági világtalálkozókon. Ferenc pápa egy lépéssel továbbmegy. A legutolsó püspöki szinódus során az ő szájából hangzott el: „a fiatal az Isten helye, akiben jelen van az Isten”. Tehát nem is annyira a jövő, mint a jelen perspektívájában gondolkodik róluk. Minden időkre igaz Bosco Szent János mondása: „szeressétek, amit a fiatalok szeretnek, azért, hogy azt szeressék, amit ti szerettek...”

Ha a mai fiatalok mások, mint a negyven évvel ezelőttiek voltak, nyilván más módokra van szükség ahhoz, hogy hatékonyan lehessen megszólítani őket...

Valóban, a Facebookon, az Instagramon, e-mailben, az interneten... A velük való kommunikáció a személyes találkozásokon túl ilyen csatornákon át folyik. Azt látjuk, hogy ha megérkeznek a közösségbe, azonnal előveszik az (okos) mobiltelefonjukat és kommunikálnak, vagy csak a barátaikkal való eseményekről értesülnek, üzeneteket küldenek, kis videókat nézegetnek. Ez régen nem így volt; ma kell egy erős impulzus ahhoz, hogy ezek az eszközök kiessenek a kezükből, és fontosabbnak ítéljék társaik jelenlétét, a közös éneket, imádságot, egy-egy alkalom fő témáját. Ennyiben nehezebb a megszólításuk, bekapcsolásuk, személyes érintettségük. Persze egy jó „húzó” ének, amit szeretnek, képes máris bekapcsolni őket a közösség ritmusába.

Ma már közhelynek számít az a megállapítás, hogy a fiatalok későn érnek.

Már aki. Vannak olyanok, akik már gyermekkorukban tudják, hogy matematikusok, mérnökök, orvosok, papok lesznek. És általában ki is tartanak, végigküzdik a képzések grádicsait és eléri céljukat. (Én magam is ilyen voltam annak idején.) Sajnos a többség harcol a bizonytalansággal, sokszor fogalma sincs, mihez kezdjen, még a felsőoktatás éveiben sem. Ennek sok oka van. Kiszélesedett világunk, a számtalan választási lehetőség, az úgynevezett bolognai képzés széthúzott rendszere, a külföldi erőpróbák lehetősége (Erasmus-ösztöndíjak), a külvilág toleranciája: egyáltalán nem sürgetik a fiatalokat, hogy végezzenek már, mert várja őket a nagybetűs élet, a munka, a házasság, a családalapí-

tás. „Még kipróbálom magam” — szoktam hallani olyanoktól, akik korántsem állnak döntéshelyzetben. A 2012-ben elhunyt kiváló pszichológus-pszichiáter Kopp Mária is felhívta már erre a figyelmet egyik előadásában: kitolódott a személyes érés, a párválasztás és a gyermekvállalás ideje. Ugyanő megállapítja: „a fogyasztói szemlélet vezetett a magányosan szorongó, depressziós emberek tömegjelenségévé válásához, hiszen ők a leginkább manipulálhatók. A fogyasztói társadalmat mozgató erők célja az erkölcsi tartás, a közös normák nélküli, anómiás emberek, belső ürességgel jellemezhető fiatalok »tömeggyártása«.” Ezek pedig nemcsak hogy megjelentek már, hanem nagy számban vannak társadalmunkban. Fiatalok, akik a „mama- hotelben” élnek akár harmincéves korukig, akiket elkényeztettek, akik bizonytalanok abban, hogy Németországba vagy Amerikába menjenek gyakorlatra, és azt sem tudják, akarnak-e párkapcsolatban élni, vagy nem.

A felnőtté válást mennyire szorgalmazza a mai társadalom?

Nem nagyon szorgalmazza, így az iskolarendszer sem. Van olyan egyetemistánk, aki tizennégy évig volt kollégista nálunk, s amikor eltávozott, még akkor sem volt diplomája... Ugyanez az éretlenség mutatkozik meg a gyermekvállalás terén. Egyre kijebb tolódik a házasságokban a gyermekvállalás: 30–35 éves korra. Kopp Mária híres kijelentése volt: „Európában a magyarok közül mondják legtöbben, hogy nem lehet igazán boldog, akinek nincs gyermeke, ugyanakkor szinte nálunk születik a legkevesebb gyermek...” Keresztény fiatal házások körében azonban még mindig nagyobb a gyermekek száma, mint másutt. Sokszor hangzik el fiúk szájából: „még nem érzem magam érettnak arra, hogy apa legyek”. Aztán a szülőszobában, feleségük fejét fogva, átélve a születés csodáját, egy pillanat alatt apává érnek. Közösségeinkben általában sok a fiatal szülő, akik esküvő után azonnal nyitottak a gyermekek befogadására. Kétségtelenül hatalmas erő egy pozitív közösség, ahová fiatalok tartoznak, s ahol mindig mutatkoznak olyanok, akik tudják, mit szeretnének, van elképzelésük az életről, hivatásukról, jövőjükéről. És ők hatnak a többiekre, a bizonytalanabbakra is. Az ifjúsági közösségeknek manapság kimagasló értékük, küldetésük van! Ilyenek a szakmai alapon szerveződők, szakterület, azonos kulturális (irodalmi, zenei stb.) érdeklődés alapján, vagy az úgynevezett hitvallásos közösségek: hit-tanközösségek, imaközösségek, plébániai csoportok, vagy egy-egy lelkeségi mozgalomhoz kötődő csoportok. Ezek nagyon vonzóak a kereső fiataloknak, különösen akkor, ha a barátaik viszik őket oda.

Sok szó esik manapság az elköteleződés hiányáról. Ifjúsági lelkipásztorként milyen tapasztalatai vannak ezen a téren?

Azt is látjuk, hogy a családalapítás, a házasságkötés és a papi, szerzetesi hivatások választása párhuzamosan futnak. Sajnos, nem növekvő, hanem csökkenő irányba tartanak. Ugyanez a fiatal, aki bizonytalan a jövőjében, kérdéses számára képességei, adottságai, lehetőségei, ugyanolyan nehezen dönt a házastársa kiválasztásában, mint hivatása kérdésében. Jellemző a hosszantartó baráti kapcsolatok, elhúzódó szerelmek (sokaknál már együttélés) gyakorlata, amelyben a fiú képtelen kimondani, hogy „téged választalak, téged akarok egy életen át”. Ugyanezt Isten felé, az egyház felé talán még nehezebben mondja ki.

A lányok — az anyaság készítése és női természetük biztonságra vágyó adottsága miatt — hamarabb készek a házasságra, és sokszor várakoznak, amíg partnerük igent mond, megkéri a kezüket. Ezt a nehézséget a világegyház is észleli. „Ma ezt választom, holnap azután meglátom, mi lesz. Az érzelmi kapcsolatokban éppúgy, mint a munka világában, a látóhatár sokkal inkább a visszafordítható, semmint a végleges döntések összességéből áll egybe. Ebben a helyzetben a régi megközelítések nem működnek már, és az előző nemzedékek által átadott tapasztalatok gyorsan túlhaladottá válnak” — fogalmazza meg a legutóbbi püspöki szinódust előkészítő dokumentum. Szent II. János Pál pápa, akit joggal neveztek az „ifjúság pápájának”, sokszor bátorította az őt nagyon szerető, rá hallgató fiatalokat: „fogd az életedet a saját kezébe és alkoss belőle egy valódi, személyes mesterművet!” Ennek a szándéknak, akaratnak, kemény elhatározásnak kell érvényesülnie a fiatalok életében, hogy kiváló mesterművek szülessenek! Ide tartozik a mobilitás kérdése. Nem biztos, hogy igaz az, hogy minden fiatal „izgemozog”, világcsavargó lenne. Egy felmérés szerint „a mobilitás kérdésére a megkérdezett fiatalok bizonyos százaléka bizonytalan volt, nem tudott egyértelmű választ adni. A szakmunkás végzettségűek közül többen lennének hajlandóak akár öt évnél hosszabb időt is tölteni egy másík országban, a diplomások pedig inkább csak néhány évet...” Vannak olyanok, akik azután hazatérve már látják, mit is kell választaniuk, mások újra próbálkoznak, vagy csalódtak a tapasztalataikban. Közösségünkben a 28 év alatt tíz különböző hivatás született (egyházmegyes pap, szerzetes, nővér).

Mennyire aktívak a fiatalok a különböző feladatok elvállalásában?

Ha nehéz a döntés nagy dolgokban, akkor nem könnyebb kisebb megbízások elvállalásában sem. Sok fiatal irtózik a szerepektől (osztályban, tankörben, közösségekben, plébánián). Nehezen látják be a szerepek szolgálat jellegét. Sokan azért nem vállalnak felolvasást a templomban, mert azt mondják: „nem szeretek szerepelni”. Pedig az nem szereplés, hanem szolgálat, istentisztelet. Tény, hogy bizonyos tapasztalatok után könnyebben megy. Egy jó képességű harmadéves egyetemista csak azután mert a közösség vezető szerepére vállalkozni, miután Erasmus-ösztöndíjjal egy évet külföldön töltött. Ott élte át a nosztalgia, az otthon vonzereje, az otthoni lehetőségek, kapcsolatok fontosságát és azt, hogy igazán ő otthon szeretne érvényesülni. Nehéz egy közösségi lap vagy egy ének-zenekar élére vezetőt találni. Ugyanakkor vannak bizonyos szerveződések, amelyek igen öntevékenyen, spontán módon alakulnak. Ilyen a keresztény gölyotábor, a HEGY (a „hittel az egyetemen” rövidítése), amelyet immár sok éve az egyetemisták szinte teljesen maguk szerveznek és bonyolítanak le. Elmennek a gimnáziumok végzős osztályaihoz, plakátot visznek, személyesen meghívják őket. Így szervezik meg a saját nyaralásukat, nyári táboraikat, amelyekben könnyen akad főszervező, konyhás, pénztáros stb. Igaz az, hogy az „élő közösség fontosabb, mint az intézmény...” A fiatalok olyan közösségekben érzik jól magukat, ott vállalnak szerepet, ahol nevükön szólítják őket, ahol kissé elszakadnak a felnőttek világától, ugyanakkor leképezik, lemásolják, utánozzák is azt.

A mai korban mennyire igaz az a közhelyeszerű megállapítás, hogy a fiatalokat általában kifinomult igazságérzet jellemzi?

A fiatalok felnőtté válásnak egyik kísérőeleme az elégedetlenség megtapasztalása önmaga és a világ felé: ez sem jó, az sem jó, majd én jobban csinálom... Ugyanakkor ezzel párhuzamosan megtapasztalják a végtelen lehetőségek kihívását, a „mindenhatóság” kísértését: „én mindenre képes vagyok!” Sokakat mindez valami „messiási-komplexusba” sodor: meg kell változtatni a politikai életet, a szervezeteket, a családot, az egyházat... Kritikájukban túlteng a kifinomult igazságérzet. Véleményük Istenről és az egyházzal egészen meglepő tükröt tartanak elénk. Szociológiai felmérések bizonyítják, hogy véleményalkotásukban mennyire fontos tényező az igazság, a felnőttek világának kemény kritikája, az örökség megrostálása, amit kaptak, amit nem kívánnak csukott szemmel elfogadni. Igen kifinomult érzékkel veszik észre a személyválogatást, a nem egyenlő elbírálást, a kis dolgokban is meghűző igazságtalanságot.

A kutatások mit mutatnak: milyen témák érdeklík a mai fiatalokat?

Az utóbbi, nemrég befejezett főiskolai félévben egy nagyszámú katolikus egyetemista közösség (szabadon) választott témái voltak: testünk temploma, az idő, a pénz világa, szüleink példája, életutunk, én és a világ, megváltás-önmegváltás, szeretetnyelvek, imamódok. Mély igazságkeresésről tanúskodnak ezek a kérdések, amelyeket kis csoportokban megbeszéltek, meghallgattak róla katekézist, és személyes beszélgetésekben tovább vitattak. Szinte minden csütörtöki alkalom után a kisebb csoportok még egy kis ideig együtt maradnak, és vitatkoznak az aznapi témáról, beülnek valahová egy sörre, teára, tovább beszélgetnek. Az is nem egyszer előfordul, hogy a katekézis után odajön valaki és igen mély kérdéseket tesz fel, amelyek nyomán látszik, foglalkoztatják őket, nem hagyják nyugodni, keresik a válaszokat. Mielőtt az új apostoli nuncius meglátogatta a közösségünket, a fiatalok kérdéseket gyűjtöttek össze, amikre azután ő válaszolt. Ilyenek voltak: egyházi diplomácia, a pápával szembenállók, szabad szerelem, azonos neműek házassága, ifjúsági színódus eredménye stb.

A fiatalokhoz általában a 16–29 éves korosztályt sorolják, de mi van előtte és utána? Az egyházi iskolák gondoskodnak a hitre-hitben nevelésről, illetve az állami iskolában a kötelezően választható hittan próbálja ezt pótolni. Mik az eddigi tapasztalatok, és mik a kilátások?

Egyáltalán nem szólnám le, nem értékelném le a kezdetektől működő hitélet számtalan alkalmát: a családi katekéziseket, amelyeket a szülők tartanak, amikor kisgyermekük kérdez és ők a saját szavaikkal adnak személyes választ. Tanítják őket imádkozni, elviszik a templomba. Ugyanígy fontos az ovis hittan, hisz ez a kisgyerekek számára az első közösség a hitben, a vallásosságban. Az általános iskolai, majd középiskolai hitoktatás is fontos lehet, hogy a tudományos tantárgyak között kapjon helyet a teológia is, persze korhoz kötődő módon. Emellett azonban fontos az elsőáldozásra, bérnálásra felkészítő kurzus és a katekumenátus a még meg nem keresztelt gyermekek számára. Talán az iskolai hitoktatás és a plébániai csoportok között még nem alakult ki a teljes összhang, de ez is helyre fog kerülni.

Hogyan tudják elérni a 18 éven felüli korosztályt?

Igen jelentős a már említett HEGY, a keresztény gólyatábor, amit minden évben megrendezünk, előtte hirdetjük a gimnáziumok végzős

tályt? Minden egyetemen működik egyetemi lelkészség? Ahol igen, milyen hatóságárral, milyen módszerrel?

Hogyan lehet biztosítani a vidékről Budapestre, vagy akár a nagyobb egyetemi városokba fölkerülő kérését?

Milyen hozzáférési lehetőségek vannak a nem egyetemista fiatalokhoz? Hogyan lehet őket megszólítani?

Tavaly az ifjúsággal foglalkozó színódus volt a Vatikánban. Mik voltak a főbb megállapítások, tapasztalatok?

Jézust idézem: talál-e még hitet az Emberfia, ha újra eljön? Illetve: az egyházon a pokol kapui sem vesznek erőt. Melyik megvalósulásának van nagyobb esélye?

diákjainak. Egyetemi csoportjaink létéről hírt adunk a médiában, a Facebookon stb. Vannak lelkipásztorok, akik nem féltékenyek a nagyvárosokban működő egyetemi lelkészségek tevékenységére, és kezébe adják az ottani fiataloknak a címüket, sőt ajánlják név szerint őket az egyetemi lelkészeknek. A '90-es években próbálkoztunk minden egyetemen csoportokat szervezni, mára inkább onnét (minden felsőoktatási intézményből) a templom körül összegyűlő vegyes csoportba jönnék szívesen. Nincs is annyi pap és hitoktató, hogy minden egyetemre jusson külön egyetemi lelkész. A vegyes csoportoknak interdiszciplináris jelentősége is van: a műegyetemista megismerheti a közgázost, az eltést, a pázmányost... Ezekből akár igen jó barátságok, sőt házasságok is lehetnek.

Ez nagyban függ a helyi lelkipásztoroktól: nemcsak egyházi fenntartású kollégiumokba kell őket küldeni, hanem a közösségi életbe, az egyetemisták istentiszteleti gyakorlatába is be kell kapcsolni őket. Minden évben leporellót osztunk a tanév programjairól, ezeket tovább lehet adni, de a honlapunkon is minden adat, minden program megtalálható (www.egylelk.com).

Számukra is vannak közösségek, ilyen például a fővárosban működő, Bíró László püspök által alapított *Csücsop* (csütörtöki csoport), a plébániai ifjúsági hittanközösségek, a lelkiségi mozgalmak, például a Schönstatt-mozgalom szervezett alkalmi. A rendszerváltás után senkit sem üldöznek azért, mert a fiatalokkal foglalkozik, csoportok alakulnak, szabadon szerveződnek, összejönnek, imádkoznak, kirándulnak, játszanak.

Úgy gondolom, erről bőséges híradás volt elérhető a katolikus médiában, de ha röviden össze kell foglalnom: a fiatalok meghallgatása, a fiatalok kísérése, a fiatalok komolyan vétele. Igen érdekes, hogy Ferenc pápa, aki egyáltalán nem fiatal, mekkora érzékenységgel bír a fiatalok iránt. A színóduson is jelen voltak fiatalok, felszabadultan, őszintén. Éppen Ferenc pápa buzdítására a színódus eredménye lehet az, hogy a helyi egyházakban, egyházmegyékben, plébániákon jobban számítsanak a fiatalokra: válasszák be őket a képviselőtestületbe, kérjék ki a véleményüket a közösséget érintő kérdésekben, bízzák meg őket feladatokkal, kezeljék őket felnőtteknek! Fontos megállapítása volt ennek a világméretű egyházi összejövetelnek, hogy az egyház jobban figyeljen a fiatalok hangjára, vegye észre sebeit, atyai-anyai szeretettel ölelje át őket!

Mindkettőnek, hiszen ezek Jézus Urunk szavai, próféciák, ígéretek. A meglévő közösségeink, csoportjaink, a körülöttünk őszintén a hitüket élő fiatalok — számosan vannak! — záloga annak, hogy ha holnap lenne a világvége, akkor Jézus fog találni hitet a földön... és igaz lesz az is, hogy a társadalomban, a világban működő pokoli hatások, vonzások, erők sem győzik le a jót, az igazat, a szépet, amit a fiatalság képvisel, hitében hordoz, visz át a jövőbe...

TRINGER LÁSZLÓ

Az identitás

1939-ben született. Orvos, ideg- és elmegyógyász, professor emeritus. Legutóbbi írását 2018. 12. számunkban közzöltük. – Tisztelettel köszöntjük a 80 éves szerzőt! (A szerk.)

A közbeszédben egyre gyakrabban hangzik el az „identitás” kifejezés. Politikusok is szívesen emlegetik. Többnyire nem önmagában, hanem valamely jelzővel együtt fordul elő (szakmai, nemzeti, vallási, stb.). Szó esik identitászavarokról is. Ezt a megállapítást nemcsak egyénekre, hanem csoportokra, politikai szervezetekre, sőt, nemzetekre is alkalmazzák.

Vajon mit takar ez a rejtélyes kifejezés? Első megközelítésben nyilvánvaló, hogy mindenki azonos önmagával. Azonban korántsem annyira egyértelmű, hogy miként határozzuk meg önmagunkat. Számos esetben könnyebb megadni azt, ki nem vagyok, mint hogy ki is vagyok valójában.

Az identitás, önazonosság fogalmát három, egymással hierarchikus viszonyban lévő síkon értelmezhetjük: 1) biológiai, idegélet-tani identitás; 2) pszichológiai identitás (szocializáció, „gyökerek”); 3) antropológiai, szakrális identitás.

A biológiai identitás

Az identitás mélyen idegrendszerünkbe égetett „billog”. Az önmagunkkal kapcsolatos „hírekre” agyunk éberebb. Az alapvető személyi jellemzőink — azonosságaink — örökletesen meghatározottak. Nemi önazonosságunk erre a legjobb példa. A „neuroticizmusnak” nevezett személyiség-jellemző (köznyelven „idegesség”), amely többek között a pozitív-negatív reakciók arányát is meghatározza, jelentős részben ugyancsak genetikai adottság. Magas fokú neuroticizmussal jellemzett személyek pozitív hírekre gyakrabban reagálnak „igen, de...” fordulattal. Számos más — az egyénre jellemző — reakciómód létrejöttében is szerepet játszanak örökletes adottságok. Gyakran mondjuk fiatal ismerősünkre: „tisza apja”, amikor egy-egy mozdulatban, érzelmi kitörésben szülőjét véljük felfedezni.

A közelmúltban kimutatták, hogy az önazonosságot előhívó mondatok (például név, születési dátum) által kiváltott agyi elektromos válaszok egyes hullámainak amplitúdója megnövekszik. A növekmény akkor is megmarad, ha a kísérlet kedvéért az alanyok hamis identitást vesznek fel, s azt, mint a „mesterkémekek”, jól be is gyakorolják. Tehát agyunk a valódi identitásra reagál.¹ Modern képalkotó eljárások segítségével az agy működésébe közvetlenül „bepillantathatunk”. Ilyen módszerek segítségével megállapítható, hogy az identitást előhívó információkra az agy meghatározott területei fokozott aktivitást mutatnak.

A személyfelismerésre vonatkozó állatmodell-kutatások (majmok), illetve emberen történő vizsgálatok arra utalnak, hogy a sze-

¹Michel Girodo – Trevor P. Deck – Kenneth B. Campbell: *Event-related potentials reveal the effects of altering personal identity*. Neuroreport, 2002, 13: 1595–1598.

²Catherine Perrodin –
Christoph Kayser –
Christopher I. Petkov:
*Who is That? Brain
Networks and
Mechanisms for
Identifying Individuals.*
Trends in Cognitive
Sciences, 2015,
19(12): 783–796.

mély azonosítása főleg látási és hallási ingerek segítségével az elülső halántéklebenyben szintetizálódik.²

Az önazonosság agyunk által biztosított háttérét az emlékezet, ezen belül is az úgynevezett „autobiográfiai” memória biztosítja. A rendszer lehetővé teszi, hogy az egyén szabadon kalandozzon múltjában és jövőjében. Agyi képzőanyagok segítségével megállapítható, hogy a jövővel kapcsolatos asszociációk esetén főleg a homloklebeny, a múlttal kapcsolatban viszont a halántéklebeny játszik szerepet. A tartós emlékezet tárolja azokat a személyre jellemző agyi kapcsolatrendszereket (sémákat), amelyek aktiválódása egyúttal az önazonosság szubjektív élményét hívja elő.

Az identitás genetikai alapjainak kutatása ma különösen is előtérben van.

A pszichológiai identitás

Identitás-gyökereknek nevezzük azokat a személyiségi adottságokat, amelyekből a valódi identitás építkezik, de nem azonos velük. Az identitás „gyökerei” döntően szociális természetűek, és kialakulásuk, megszilárdulásuk a szocializáció folyamatában megy végbe. Hazai szociálpszichológusok munkássága jelentős ezen a téren.³

Főbb identitás-csomópontok: családi azonosság; nyelvi-etnikai identitás; történelmi-nemzeti azonosság; vallási hovatartozás; kulturális identitás; hivatásbeli azonosulás; valamely, definiált csoporthoz tartozás (egyesület, klub stb.).

Az identitás kísérleti vizsgálatára kidolgozott pszichológiai teszt segítségével a „gyökereket” három nagyobb kategóriába sorolják: 1) általános identitás-szint; 2) ideológiai identitás; 3) interperszonális identitás. E felsorolás természetesen nem teljes, illetve más beosztás is elképzelhető, mivel a kategóriák egymásba összefonódnak.

Számos vizsgálat bizonyítja, hogy az önazonosság fejlődésében a kulturális azonosság, a nyelvi kompetencia és a vallási közösséghez tartozás serdülőknél lényeges szerepet játszik. Ezekben belül is a kulturális azonosság mutatott legerősebb összefüggést az önazonosság tesztértékeivel. A pozitív elkötelezettség az a mozzanat, amely a „sajátosságot” az identitás részévé teszi (hivatás, személy, család, csoport). Az ifjúság identitás-zavarait többek között az elköteleződés zavarára vezetik vissza.

Az önazonosság kritériumai a személy olyan határozmányait is magukban foglalják, amelyek a személyen kívülre mutatnak. A „gyökerek” alapján az egyén értékek között választ, és rangsort állít fel. Kimutatták, hogy kisgyermek is különbséget tesznek egyes országok között, anélkül, hogy valójában ismereteik lennének. Az emberek az értékpreferenciák alapján is különböznek egymástól. A szociális önazonosság az egyén lélektani struktúrájának része.

³Lásd például Pataki
Ferenc: *Az én és a
társadalmi azonosság-
tudat.* Kossuth,
Budapest, 1982.

A narratív, spirituális (szakrális) önazonosság

Az ember önazonossága a szubjektum, a tudat tartozéka, amelynek keretében az alany válik önmaga tárgyává. A személy észleli önmagát. Az önazonosság tehát nem valamely egyedi vonása a személynek, hanem minden személyre jellemző általános attribútum. Az önazonosság, az identitás tehát nem a személyiség tartozéka, amennyiben a személyiséget mint az egyedi tulajdonságok összességét határozzuk meg, hanem a személy világához tartozik. Az identitás döntően antropológiai fogalom, amely az ember-mivolt nélkülözhetetlen határozománya. Az antropológiai identitás a személy szilárd alapja. Lehet gyenge vagy erős (homokra vagy sziklára épülő), köztük átmeneti formákkal. A biológiai és pszichológiai összetevők az antropológiai identitásban oldódnak fel, válnak embe-rivé. Erikson meglátásai szerint⁴ az idő függvényében az önazonosság kríziseken mehet keresztül. Mentális betegségek az önazonosság megingásával járhatnak együtt, legsúlyosabb formában szkizofrén betegek-nél észlelhetjük az identitás teljes széthullását (deperszonalizáció).

⁴Erik H. Erikson: *Identity, Youth and Crisis*. Norton, New York, 1968.

⁵Arnaud D'Argembeau – Eric Salmon: *The neural basis of semantic and episodic forms of self-knowledge: insights from functional neuroimaging*. *Advances in Experimental Medicine and Biology*, 2012, 739: 276–290.

Az önazonosság e legáltalánosabb szinten történetként, „narratívumként” értelmezhető.⁵ A biográfiai memória képezi a narratív önazonosság alapját. A személy: történet, amely elbeszélhető. Az elbeszélésben önmaga mintegy eltávolodik a történet egyes elemeitől, s az egész kerül előtérbe. A narratív identitás mintegy elhagyja a tárgyi világot, a téri és idői korlátokat, s a szubjektum a transzcendenciával kerül érintkezésbe.

Az identitás szakrális. Hívő ember számára egyértelműen: a személy az Örökkévaló teremtménye, egyedi, individuális. Keresztények és zsidók számára: a „mi képünk és hasonlatosságunk”, mondja az Úr (Ter 1,26–27). Teológiai szaknyelven istenképiség. Az identitás transzcendentális: a személyes Istenben nem hívő számára az egyetlen, a lét időben, történelmileg soha meg nem ismételtető, időtől és tértől független, tehát „örök” megvalósultsága.

Az identitás szakralitása biztosítja a személy időbeli állandóságát. Tehát túlmutat az agy biztosította biológiai állandóságon, hiszen az agy egyes megbetegedéseiben (például Alzheimer-kór, Korsakow-tünetcsoport) az önazonosság látszólag elvész. Az „élő végrendelettel” kapcsolatos kérdéseket újabban a betegség előtti narratív identásra alapozzák, abban is az elköteleződési pontokra. Az „X nemzethez tartozom” gyökér bármily jelentős legyen is egy ember életében (mint az a nemzeti felbuzdulások korában), csak periférikus, cserélhető. Ahhoz, hogy valamely identitás-gyökér a szakrális identitás síkjára emelkedjék, az utóbbi megtermékenyítő áthatására van szükség. A szakrális identitás kiáradása valamely „gyökérre”: az elköteleződés. Az elköteleződés „szakralizálja” azt, amire kiárad. A kiáradás egyben erősíti, szilárdítja a szakralisat. A szakrális identitás valamire irányul, tehát intencionális (személyek, múlt, jövő, hitek,

⁶Simone Weil:
*Ami személyes,
és ami szent.*
Vigília Kiadó,
Budapest, 1983.

értékek). Simone Weil is rácsodálkozott a személy mivolt szépségére, és azt szentnek nevezte.⁶

Az identitás fejlődése

Az identitás fejlődése a kognitív fejlődés részjelensége. Fejlődésének első és máig idézett leírója és rendszerezője Erik Erikson, aki az identitásformálódást szakaszokra osztotta. Elképzelése szerint (szemben Freuddal) az identitás egy életen keresztül alakul, változik. Az egyes szakaszok krízis-jellegűen oldódnak meg, és adják át helyüket a következő szakasznak. A fejlődő gyermek előbb azonosul a környezetében lévő fontos személyekkel, majd a serdülőkorban egy átmeneti fázis (moratórium) után — szerencsés esetben — kialakul a felnőtt identitás, amely meghatározott szerepek felvételével jár, harmonikus viszony alakul ki a szubjektív én egyes elemei (az önkép, a reális én és az én-ideál) között. Amennyiben e folyamatban zavar keletkezik, bekövetkezhet a szerep-diffúzió, vagy a korai zárás. Előbbi esetben a serdülő nem tud szilárd önzoneséget kialakítani, a rendelkezésre álló szerep-lehetőségek egyikével sem tud igazán azonosulni. A korai zárás esetén pedig idő előtti megrekedés következik be, s az egyén megközelíthetetlené válik új szerepek és azonosulási lehetőségek kínálata, azaz további fejlődés számára.

Az identitás fejlődésének lényeges eleme a szülőkről való leválás, amely ugyancsak sok buktatót rejt magában. Az Allison-Sabatelli modell szerint a leválás két, a szülőkkel kapcsolatos ellentétes erő egyensúlyának függvényében alakul: érett kötődés és függetlenség. Amennyiben a kötődés szoros, és a függetlenség is szilárd, érett identitás kialakulása valószínűsíthető. Ellenkezőleg, alacsony szintű kötődés és eltávolodás a szülőktől éretlen identitással jár együtt.⁷

James Marcia továbbfejlesztette Erikson elméletét, s az identitás formálódásában az elköteleződésnek tulajdonít szerepet. A fejlődési „krízisek” sikeres megoldásához ugyanis elköteleződésre van szükség.⁸

Elköteleződni annyit jelent, mint igent mondani egy személyre, hivatásra, életpályára, hazára, közösségre, vallásra stb. Ugyanakkor van az elköteleződésnek negatív vetülete is: nemet mondani más elköteleződési lehetőségekre. Az elköteleződésben a szakrális identitás nyilvánul meg, az elköteleződéssel a szakrális identitás erősödik.

Az elköteleződés másik összetevője: a jövőre feszülés. Az elköteleződés sok esetben egy egész életre szól (egyes hivatások, házasság, nyelvi-etnikai azonosulás stb.). Heidegger mondja: a Léte ön maga előtt van. A létezés: egy jövőbe vetett terv jelenbe fordítása.⁹ Nos, az elköteleződés pontosan egy ilyen terv megvalósítását jelenti.

⁷K. R Anderson:
*The relationship between
individuation from family
origin and identity
development in college
students.* Dissertation
Abstracts International:
Section B. Vol. 63
(11-B), 2003.

⁸James E. Marcia:
*Development and
validation of ego identity
status.* Journal of
Personality and Social
Psychology, 1966,
3: 551–558.

⁹Martin Heidegger:
Lét és idő. Gondolat,
Budapest, 1989.

Identitásproblémák korunkban

Az identitás szakralitása a felvilágosodás óta veszít erejéből, helyette az „identitások”, vagyis az identitásgyökerek kerülnek előtérbe, abszolutizálódnak. A posztmodern világban közöttük érték-különbség már nincs is. Az etnikai, vallási, nyelvi, vagy egyéb, „dekonstruált” identitások foglalják el a szakrális identitás területét. Ahogy a személy (antropológiai fogalom) és a személyiség (pszichológiai fogalom) kategóriája jelen korunkban összerosódik, úgy a (szakrális) identitás is helyi, egyedi, gyakran média-identitásoknak adja át helyét. Az önazonosság klasszikus, az ember-mivolt lényegéhez tartozó fogalmára a pszichológiai személyiségjegyek közé sorolható identitás-gyökerek árnyéka vetül. A „személy” a maga szakrális identitásával háttérbe szorul, és a „személyiség”, az individuum körül reflektorfénybe, a maga — jelzőként értelmezhető — dekonstruált identitástörmelékeivel.

A gyakorló pszichiáter az elköteleződni-nem-tudó fiatalok tömegeivel találkozott. E „személyiségzavar” kategória mögé bújó személyek ma már társadalmi problémákat okozó tömeget alkotnak. Ameddig csak lehet, halogatják tanulmányaik befejezését, a pályaválasztás döntéseit. Váltogatják elképzeléseiket, egyik szakot félbehagyva újba kezdenek. Ugyanígy halogatják a társvalasztással együtt járó elköteleződést is. Rövidebb-hosszabb kapcsolatokba bonyolódnak, de a házasság típusú kötöttségtől, mint ördög a szenteltvíztől, irtóznak. Különösen vonakodnak a gyermekvállalástól.

Az identitás-gyökerek fogyatkoznak. A szekularizáció következtében az egyházak identitáserősítő szerepe hanyatlik. A történelmi múlt keveseket vonz azonossága körébe. A nemzeti önazonosság nem szalonképes a politikailag korrekt Európában. Az úgynevezett „európai identitás” még nagyon diffúz, legtöbbször euro-bürokraták mondják magukat „európai polgárnak”. Úgy tűnik, inkább a hivatallal történő azonosulásról van szó.

Az identitászavarok megjelenése a gyakorlatban

Az önazonosság kialakulásának zavara mentális betegségek előszobája lehet. Úgyszólván nincs olyan diagnosztikai csoport, amelyben az önazonosság kisebb-nagyobb mértékű megrendülésével ne találkoznánk.

E szaporodó, korunkra jellemző zavarok orvosi leírása, osztályozása azonban — éppen az atomizálódó kategóriák miatt — a probléma lényegét rejt el szemünk előtt. A „személyiségzavarok” megjelölés mögött általános, a személy működési rendellenességét jelző sajátosságok rejlenek.

— Az individuáció szélsőséges foka. Az egyén csak önmagából kiindulva, saját érdekeit képviselve létezik, mások szempontjait nem képes felismerni. Számos esetben mások kifejezett kárára vagy ártalmára cselekszik. Nárcizmusnak is nevezhetjük ezt az állapotot, amelynek egyik korai leírója Christopher Lasch.¹⁰

¹⁰Christopher Lasch:
Az önimádat társadalmá.
Gondolat, Budapest, 1984.

— Hosszú távú célok és törekvések hiánya. Súlyos esetben a személy egyik napról a másikra él, nem anyagi értelemben elsősorban, hanem jövő irányultságát illetően.

— Élősdiség. Az egyén többnyire a szülei, vagy „társak”, vagy a társadalom nyakán élősködik, jogot formál arra, hogy létfenntartásáról mások gondoskodjanak. Ennek érdekében — többnyire családját vagy a szociális szolgálatokat — végtelenségig kizsákmányolja.

— Az életkorral együtt járó döntési kényszerek elodázása (pálya-, munkahelyválasztás). A tanulmányok halogatása, szakok menet közbeni változtatása jellemző például a felsőfokú tanulmányokat folytatókra.

— Tartós kapcsolatokban való elköteleződés kerülése, kibúvás a felelősség alól. Megnyilvánul például a házasodási, gyermekvállalási kedv hanyatlásában, a válások nagy számában, a „szingli” életmód terjedésében.

— Gyakori váltások (kapcsolat, munkahely, házasság, adott esetben lakóhely, ország). A váltások mögötti ideológia többnyire: a „nekem ez nem felel meg” típusú érvrendszer (fel sem vetődik, hogy „én is megfelelhetnék neki”).

— Általános boldogtalanság, az élet értelmének megkérdőjelezése.

— Szeretetkapcsolatra való képtelenség, a másik személy csak a birtoklás értelmében fontos.

A szakrális identitás sorvadásával szaporodik a tömeg-ember, a konzum-idióta, aki könnyen manipulálható. Ugyanakkor számos jele van annak, hogy a társadalmak a szilárd identitás kialakításához új, hatékony lehetőségeket kínálnak fel (új típusú közösségek, csoportok). Ebben az egyházaknak is jelentős szerepe van. Egyre erősödik az a gondolat, hogy a mentális egészség (amelynek feltétele a szilárd önazonosság) a társadalom egészségi állapotában döntő szerepet játszik. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2005-ben kiadott jelszava: „Nincs egészség lelki egészség nélkül” (There is no health without mental health) a kormányok számára útmutató az intézmények fejlesztésében.¹¹ A zavarok megelőzésének szempontja kerül előtérbe. E sorok írója szakmai pályafutása során 4–5 országos vagy nemzetközi elmeegészségügyi programban vett részt. E programok csekély eredménye annak tudható be, hogy parlamenti ciklusokon átívelő, hosszú távú elképzeléseket nem sikerült megvalósítani.

¹¹Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) Miniszteri Konferenciája (Facing Challenges, Building Solutions), Helsinki, 2005. január 12–15.

LELKISÉGI MOZGALMAK, KÖZÖSSÉGEK AZ IFJÚSÁGI MISSZIÓJUKRÓL

Az ifjúsággal foglalkozó tematikus összeállításunkhoz kapcsolódóan megkértünk néhány lelkeségi mozgalmat, illetve közösséget, hogy mutassák be, ők hogyan szólítják meg a fiatalokat, hogyan és milyen keretek között foglalkoznak velük, s a közösségükhöz tartozó fiatalok hogyan evangelizálják nem vallásos kortársaikat. Ezúton is köszönjük a felkérésünkre küldött írásait. (A szerk.)

25 éves az Antióchia ifjúsági közösség

*„A tanítványokat először Antióchiában nevezték keresztényeknek.”
(ApCsel 11,26)*

Már az is kifejező, hogy az Antióchia nevet kapta ez az ifjúsági közösségi forma. Életének számos vonásában tükröződik az apostolság, a küldetés, az összetartozás, az osztozás, a nyitottság, a befogadás, a tettekézség, a szolgálat, az együtt imádkozás — és a sor folytatható.

Az Antióchia Krisztus-központú közösséget épít, és lehetőséget kínál a fiataloknak ebben a sok szempontból döntő életszakaszban, hogy ezeket az éveket együtt tegyék meg a hit útján. Az Antióchia a 16–24 éves korosztályt gyűjti plébániákhoz tartozó közösségekbe, ahol hamar kialakul bennük, hogy a közösség általuk, az ő tettekézségük és lelkesedésük által él. Működésének alapja az imádság mellett a társak vonzása. Ők sokszor hitelesebbek és vonzóbbak tudnak lenni társaik számára, mint a más korosztálybeliek.

A fiatalok a közösségben egymást szolgálják. Ők látják el a közösségi élet minden feladatát. Vezetik a heti imatálalkozókat, felkészülnek az évente kétszer sorra kerülő 3 napos úgynevezett Antióchia Hétvégékre. Ezekon bevezető előadások keretében tanúságot tesznek életükről, hitükről, vezetik a kiscsoportokat, a kiengesztelődés estéjét, a kikapcsolódás játékeit, a zeneszolgálatot. Az Antióchia Hétvége valódi célja a közösség megújulásán túl az, hogy a fiatalok ekkor hívják meg társaikat a közösségbe, valójában Krisztus egyházába. Ilyenkor van alkalom arra is, hogy egy érdeklődő plébánia kis csapata részt vegyen egy már működő közösség Antióchia Hétvégéjén, majd ezt követően — az anyaközösség támogatásával — plébániáján útnak indítsan egy saját Antióchia közösséget.

Az Antióchia Hétvégére való felkészülési időszak arról szól, hogy a fiatalok a kapott témájukban igazán elmélyüljenek, a különböző feladatokra felkészüljenek, és mind együtt igazi, egymást szerető közösséggé váljanak, hiszen „Arról fogja megtudni mindenki, hogy az én tanítványaim vagyok, ha szeretitek egymást” (Jn 13,35). Személyesen pedig minden közösségi tag igyekszik elhívni akár hívő, akár a hittől eltávolodott vagy kereső társait. Ez igazi apostoli munka, és nagy öröm a közösség számára minden új résztvevő.

Komoly fejlődést eredményez a fiatalok életében, hitében az a hozzáállás, hogy a közösség a tagok aktivitása által működik. Mindenki kipróbálhatja magát a különféle szolgálatokban, közben megtanulják egymást elfogadni és szeretni, hiszen az Antióchia nem a kiválasztottak közössége. Megélik, hogy ez az a hely, ahol befogadnak, elfogadnak és önmagam lehetek, ahol szabadságban megnyílhatok. A fiatalok szívesen vállalnak felelőségeket, és személyes tapasztalattá válik, hogy ők az egyháznak, Krisztus testének tagjai, amely általuk is él. A plébánia aktív közösségévé válnak, és különféle szolgálatokkal gazdagítják a plébániát.

A felnőtt támogatás alapvető az Antióchia közösségekben. A felnőttek érettséget, folytonosságot biztosítanak, és tanácsaikkal segítik a fiatalokat. A papok, szerzetesek jelenlétükkel és lelki vezetőként vesznek részt a közösség életében, illetve tanúságot tesznek hivatásukról.

Meghatározó, és előfeltétele az Antióchia közösségek működésének egy (vagy több) szentségi házasságban élő házaspár folyamatos jelenléte. A házaspár szerepe több, mint amit egy ifjúsági közösség támogatása jelent. Több annál is, hogy felnőtt férfi és női szerep-modellt biztosítsanak. Az Antióchia fő iránya, hogy Krisztus-központú közösséget építsen. A házaspár a legalapvetőbb emberi közösség. A család egyház mintájára megnyitják szívüket és otthonukat a fiatalok számára. A fiatalok közösségében tanúságot tesznek egymás iránti elkötelezettségükről és bensőséges szeretet-kapcsolatukról. Ez a tanúságtétel és a házasság szentsége olyan dimenziót ad a közösségnek, amely mással nem pótolható. A törött házasságból érkező fiatalok bennük láthatják a házasság és családi élet mintáját.

Az Antióchia rendszerét a II. Vatikáni zsinat utáni megújulási mozgalmak keletkezésének idejében dolgozták ki az USA-beli Notre Dame Katolikus Egyetemen. Magyarországra ausztrál közvetítőkön keresztül, 1994-ben került. Az első magyar Antióchia Hétvégét 1995 februárjában a

budapesti Szent Rókus plébánia Antióchia közössége tartotta.

Az Antióchia terjedése hasonlatos ahhoz, ahogy Jézus hívta a tanítványokat: „Gyertek, nézzétek meg” (Jn 1,39). A közösség folyamatos továbbélése a tagok missziós lelkületén múlik. A saját közösség esetében is, hiszen a fiatalabb évjáratúak meghívása jelenti a folyamatos megújulást, az új közösség indulása pedig azt, hogy egyre több fiatal megtapasztalhatja a keresztény közösségi élet gazdagító erejét.

Jubileumi éve van az Antióchiának. Az indulás óta eltelt 25 év sok örömet, gazdagító élményt, mély találkozásokat hozott egymással és Jézussal. Ezen időszak alatt mintegy 6000 fiatal volt tagja a magyar Antióchia közösségeknek. 20 fölött van a száma az Antióchiából születő papi, szerzetesi hivatásoknak. Az Antióchia a fiatalok egymásra találásának is keresztény alapokat ad. Nagyon sokan találták meg itt a házastársukat. A közösségek szülőházaspárjai kapcsolatuk elmélyülését, és saját, Isten felé vezető útjuk gazdagodását élik meg a fiatalok közösségében.

Hála legyen az Úrnak!

BITTSÁNSZKY JÁNOS ÉS SÁRI
nemzeti felelősök
www.antiochia.hu

A Chemin Neuf Közösség

1973-ban, Lyonban hét fiatal kezdett hetente együtt imádkozni. Imacsoportjukból alakult a Chemin Neuf Közösség. Az elmúlt 46 év során Franciaországból a világ számos országába eljutott, és ma már több mint kétezer elkötelezett tagból áll. Magyarországon Budapesten és Bodrogolasziban van házunk.

Nevét a Közösség arról az utcáról kapta, ahol az első imacsoportok voltak. A „Chemin Neuf” új utat jelent. A Közösséget fiatalok alapították, és a névválasztás is kifejezi a rácsodálkozást arra, hogy Jézust követni új utat jelent. Olyan úton vezet, amit előre nem ismerünk. Az alapítókban és a Közösség tagjaiban ma is közös vágy Isten akaratát megtalálni, és azt tenni, amit Ő kér tőlünk.

A Chemin Neuf lelkisége két fontos forrásból táplálkozik: a Szent Ignác-i lelkiségből, amit a jezsuita alapítónktól kaptunk, és a karizmatikus megújulásból, Isten dicsőítéséből, a Szentlélekre fogékony lelki életből.

Kezdetektől fontos volt számunkra az egység, nemcsak a különböző életállapotú testvérek, férfiak és nők, hanem a különböző keresztény hagyományt hordozó, különböző felekezetű és kultúrájú testvérek között is. Az ökumenikus elkötelezettség Közösségünkben konkrét minden-

napi valóság, a különböző felekezetű testvérek együtt élnek, imádkoznak és evangelizálnak, Jézus főpapi imájának megfelelően.

Közösségünk az Ifjúsági Misszió keretein belül foglalkozik 18 és 30 év közötti fiatalokkal. A felnőttkor első éveit kulcsfontosságúak mindannyiunk életében. Fontos döntések ideje ez, amikor meghallhatjuk Isten hívását. Abban próbálunk segíteni a fiataloknak, hogy hogyan legyünk tanítványok, hogyan keressük az Úr akaratát az életünkben. Krisztus örömhírét nemcsak tanítással, hanem együtt megélt ünnepekkel és közös imákkal is igyekszünk továbbadni. Közösségünk számára alapvető fontosságú, hogy mindannyian átadtuk életünket Krisztusnak, és igyekszünk mind jobban ráhagyatkozni és befogadni életünkbe a Szentlélek vezetését. A fiataloknak szervezett hétvégék és lelkigyakorlatok középpontjában elsősorban nem a hitoktatás áll, a tanítások, előadások mellett alkalmat teremtünk arra is, hogy személyesen találkozhassanak Jézussal, megtapasztalják az Ő szeretetét, és így rá merjék bízni az egész életüket. Célunk, hogy segítsünk a fiataloknak megtalálni a következő lépésüket Jézussal.

Sokféle programot kínálunk a fiataloknak, hogy ki-ki meg tudja találni a neki éppen megfelelőt. Év közben hétvégéket szervezünk, amelyek egy-egy fontos téma köré szerveződnek (például kapcsolatok, döntések, Szentlélek). Karácsony után „Jerikó”-ra várjuk a fiatalokat, ami egy félig csendes, Szent Ignác-i alapokon felépített 5 napos lelkigyakorlat. Életre szóló esemény lehet ez a pár nap, közösen megélt istenélmény, az Úr szeretetével való személyes találkozás, az Istentől elválasztó falak leomlásának az alkalma. Nyáron pedig fesztivált szervezünk az Hautecombe-i Apátságban, Franciaországban, ami több ezer fiatal vonz. A Közösség ezen kívül több lehetőséget is kínál a magyar fiataloknak külföldi tapasztalatszerzésre. Ezek a programok közösségi, lelki és hitbeli képzések (nyelviskola, önkéntesség, média iskola, bibliaiskola), az egyéni hivatás megismerését támogatják és szolgálják, a nemzetközi sokszínűség megismerésén keresztül pedig a látókör szélesítését, az egyéni képességek kibontakoztatását.

A Chemin Neuf Közösségnek sok országban, így itthon is működik kollégiuma egyetemista fiatalok számára, Budapesten a Zugligeti úton. Ez amellelt, hogy remek környezetet biztosít a tanulásra, kiváló lehetőséget nyújt mély baráti kapcsolatok kialakításra, és jó alkalom a hitben való elmélyülésre, a keresztény képzésre a hétvégéken, kollégiumi esteken és a Jerikó lelkigyakorlaton keresztül.

Ezen kívül minden héten lehetőség van a Közösség dicsőítő imacsoportjára eljárni, ahol a hétköznapjaink forgatagában időt szánunk arra,

hogy másokkal közösen imádkozzunk, Isten szavára figyeljünk és megújuljunk a Szentlélekben.

A Chemin Neuf Ifjúsági Misszió különlegessége, hogy a fiatalokat nagyon hamar bevonjuk, hogy velünk együtt evangelizáljanak. Közösen sokkal természetesebben, könnyebben szólíthatjuk meg a fiatalokat. Nagyon szép megélni a testvéri egységet ebben a szolgálatban. A fiatalok velünk együtt elköteleződnek, és a Közösség tagjaival nagyon jól kiegészítik egymást. A megosztás megsokszorozza az egyéni képességeket, adottságokat és karizmákat. Megerősítő azt látni, hogy fiatalok, miután megélték az ifjúsági misszió Jerikó lelkigyakorlatát, a következő évben már mások szolgálatára térnek vissza, hogy továbbadják, amit kaptak.

Szeretnénk, hogy a fiatalok Krisztussal való kapcsolatukban elmélyülve megtalálják helyüket a világban és az egyházban, hogy ezáltal a „világ világossága” legyenek.

SZENDRŐI-KOVÁCH RÉKA ÉS KRISTÓF
Chemin Neuf Közösség
www.chemin-neuf.hu

Fiatalként, Istennel — az Emmánuel Közösség

Az Emmánuel Közösség életében a fiatalok mindig is lényeges szerepet tölthettek be, hiszen ők hozzák az új lendületet, a pezsgést, és a tetterekészségük valahogy mindig magával ragadja az idősebb testvéreket is. Az Emmánuel egyik fő ismertetőjegye, hogy minden életállapot jelen van a közösségben, és nem furcsa az a jelenet, mikor a megszentelt életű nővér mesét olvas fel a családoso kislgyerekeinek, hogy a szülők nyugodtan vehessenek részt a lelkigyakorlaton. És az sem szokatlan, hogy a pap beül egy hamburgerre a fiatalokkal egy jól sikerült emmánueles imaest után. A családoso, az egyedülálló, a papok és a megszentelt életű nők és férfiak jelenléte egy olyan kegyelme a közösségnek, melyből kölcsönösen meríthetünk, így építve egymást már a pusztta jelenlétünkkel. Nekünk, fiataloknak is nagyon vonzó látni, milyen életutakat éltek már elénk az idősebbek, milyen az ő istenkapcsolatuk, hitük, az egyház iránti szeretetük, és ez is segítségünkre van a hivatásunk megkülönböztetésében. Minden életállapotban közös vonás azonban, hogy a világban élünk, és a saját környezetünkben, hiteles életünkkel igyekszünk tanúságot tenni Isten szeretetéről.

Az Emmánuelben a szolgálatokat alapvetően a Közösség három alapkegyelme — az adoráció, kompassió és evangelizáció — hívja létre. A Közösség tagjaként arra köteleződünk el, hogy

megújítjuk imaéletünket, és a napi imában szoros kapcsolatot ápolunk Istennel, legyen az szentmise, szentségimádás, vagy a dicsőítő imaforma. Az imádság, életünk Isten közelébe helyezése arra indít bennünket, hogy Jézus példájára irgalmas szeretettel forduljunk szűkséget szenvedő embertársaink felé, akár anyagi, akár lelki-szellemi szűkséget látunk. A megismert Igazság, életünkben megtapasztalt öröm és szabadság arra készítet bennünket, hogy tanúságot tegyünk mindarról, amit velünk tett a mi Úrunk. Ez azt jelenti, hogy az Istentől elszakadt világban hirdetjük Jézus Krisztus Evangéliumát életünk minden területén: családunkban, munkahelyünkön, és ahol szabadidőnket töltjük.

Az eltérő életállapotokból adódóan az Emmánuel Közösség számos missziós szolgálatban tud részt venni (például egyedülálló, elvált szülők felé, házások felé, abortuszon átesett nők felé); ezek egyike a fiatalok szolgálat.

2016 tavaszán a krakkói Ifjúsági Világtalálkozóra készülve imaesteket tartottunk fiataloknak, ahol meghívtuk őket erre a nyári fesztiválra, míg végül három busszal indultunk el a nemzetközi Emmánuel Közösség csestochowai előtalálkozó-jára. A sok érdeklődő fiatal látva fogalmazódott meg bennünk, hogy habár sokaknak vonzó az emmánueles lelkiség, nincs egy olyan rendszeres alkalom, ahova hívhatnánk őket. Így hát elhatároztuk, megteremtjük ennek lehetőségét. Sok imát, beszélgetést, ötletelést követően született meg az az elképzelés, hogy — a Közösség alapját képező — úgynevezett házicsoport mintájára fogjuk megalkotni a fiatalok alkalmait is, a MEZONÉ-t (a szó a Közösség francia eredetére utalóan, a „maison-née” szóból származik, mely a magyar „házicsoport” megfelelője). Csütörtök esténként találkozunk, mint a Közösség többi tagja is, és az esték felépítése is egészen hasonló: egy kis közös vacsora, dicsőítés, végül pedig megosztás. Viszont a tapasztalataink azt mutatják, hogy a fiataloknak fontos, hogy együtt legyenek, közösséget alkossanak, új embereket ismerhessenek meg, így — a többi házicsoporttól eltérően — mi nem valakinek az otthonában találkozunk, hanem egy plébánián. Így hétről hétre 50–60-an gyűlünk össze, hogy közösen megéljük, a mi Úrunk valóban Emmánuel, aki mindig velünk van.

A házicsoportban való megosztás fontos részét képezi a közösségi estéknek, hiszen ezáltal reflektálhatunk az istenkapcsolatunkra, megoszthatjuk testvéreinkkel az esetleges küzdelmeinket és az Istennel való találkozásból fakadó örömeinket.

Az Emmánuel Közösség tagjai a Szentlélekben megkeresztelkedett hívők, akik a Lélek vezetésével igyekeznek élni a mindennapokban is. Ahhoz, hogy ezt másoknak is továbbadhassuk,

időnként úgynevezett Szentlélek Szemináriumot — egy nyolc hetes kurzust — indítunk, mely során a résztvevők egyre inkább felfedezhetik az Atya szeretetét és a Szentlélek működését saját életükben is. 2018 őszén egy közel 130 fős szemináriumot indítottunk 16 és 35 év közötti fiatalok számára. A heti alkalmakon a közös dicsőítés, egy tanítás és a megosztás segítette a résztvevőket közelebb kerülni Istenhez. Az előadásokat a közösségi testvérek tartották, és a kiscsoportvezetők és egyéb szolgálatok vezetői is mind emmánueles fiatalok voltak.

Nemzetközi közösség lévén, az Emmánuel számos külföldi lehetőséget is tartogat a tagjai számára, illetve azon fiatalok számára is, akik szívesen megismerkednének a lelkiséggel, vagy már a „közösség barátai”.

2014 óta kerül rendszeresen megrendezésre a szilveszteri emmánueles ifjúsági találkozó (EYFM — European Emmanuel Youth Meeting), ahol december utolsó néhány napjában egy európai fővárosban jövünk össze, hálát adunk az évért, és együtt ünnepeljük az újévet. A programok között szerepelnek tanítások, műhelybeszélgetések, közös misszió, dicsőítés, a szilveszter éjjeli szentségimádás, és persze a hajnalig tartó buli.

A Közösségben kiemelt szerepet kap a fiatalok képzése, érett, elkötelezett kereszténnyé való nevelése, ezért jelenleg hét evangelizációs iskolát (ESM — Emmanuel School of Mission) működtet a Közösség a világ különböző pontjain. Ez a 9 hónapos program a 18–30 év közötti fiataloknak biztosít lehetőséget arra, hogy Jézus tanítványaivá váljanak. A napi hosszas imádság, a közösségi élet és a különböző képzések (teológia, bibliatanulmányok, liturgia stb.) mellett fontos szerepet kap a misszió különböző formáinak megélése, gyakorlása.

Mindez ahhoz járul hozzá, hogy a fiatalok sziklára épült hittel, tudással felvértezve, bátran hirdessék a megismert Igazságot.

SÁRDI TÍMEA
az Emmánuel Közösség
fiatalok szolgálatának vezetője
www.facebook.com/fiatalok.emmanuel/

A Magyar Schönstatt Mozgalom az ifjúság nevelésében

A nemzetközi apostoli Schönstatt-mozgalom eredetileg ifjúsági fiúmozgalomként indult. 1912-ben az alapító Josef Kentenich atyát választották meg a schönstatti palottinus középiskola, kishozmárium lelki vezetőjévé, spirituálisává. Felismerve a kor jeleit és az előttük álló kihívásokat, jó pedagógiai érzékkel meghirdette a schönstat-

ti nevelés/önnevelés programját, melyet aztán az évtizedek alatt, az élet hozta szükségleteknek megfelelően kiterjesztett és önálló, nagy pedagógiai rendszerré épített ki.

„Meg akarjuk tanulni magunkat Mária oltalma alatt szilárd, szabad, papi jellemmé nevelni... Meg akarjuk tanulni önmagunk nevelését. Ez egy nemes, királyi tevékenység. Az önnevelést ott találjuk minden valamirevaló társaság érdeklődésének az előterében. Az önnevelést sürgeti a vallás, az ifjúság igénye, a kor követelése.”

Ezzel kapcsolatban Schönstattban sok, a tapasztalaton alapuló útmutatás és irodalom áll a rendelkezésre.

Kentenich atya kifejezetten máriás lelkületű nevelésének alapja, hogy Isten rólunk alkotott eszményképét, elképzelését találjuk meg, amely személyiségünk minden rétegét motiválja. „Legyen nekem a Te igéd szerint!” Akkor leszünk igazán boldogok, ha Isten ránk vonatkozó terve szerint élünk. Ezt a tervet természetes örömeinken, vágyódásainkon keresztül is kereshetjük. Kentenich atya tanítja, hogy Isten akarata és öröme az eredetiségünk sokszínűsége, és ennek kibontakoztatása. Ez a munka lelkesít, örömet okoz. Kitérő kereteket és fogódzókat ad ehhez a belső munkához az alapító útmutatása. Ezeket a kereteket mindenkinek magának kell tartalommal megtölteni. A Szűzanyát mint gondoskodó édesanyját és türelmes, következetes nevelőnőt állítja a fiatalok és házaspárok elé. Buzdít a vele való személyes kapcsolat kialakítására. „Semmit Nélküled, semmit nélkülünk” — a jelmondat. Munkánkat, kötelességteljesítéseinket, örömeinket és szenvedéseinket felajánljuk neki, hogy közbenjárására kegyelmi forrás legyen, cserébe a Szűzanya gondoskodik a lelki fejlődésünkről. „Mária szolgálja sosem vesz el” — ez a mondat veszi körbe a világszerte elterjedt schönstatti szentélyek gyeképeit.

Schönstatt alapértékei közel állnak a fiatalokhoz, mert két nagyon fontos vágyódásukra ad választ. Az első a belső szabadság. Kentenich atya azt tanítja, hogy mindent saját elhatározásunkból, szabadon tegyünk, a jót is. A belső szabadság nem jelent szabadosságot, hanem pont ellenkezőleg. Itt válaszol a fiatalság másik nagy vágyára: amit jónak tartunk, és amilyen célt kitzűnk magunk elé — odafigyelve a Jóisten és a Szűzanya hétköznapi eseményeken keresztüli apró jeleire, útmutatásaira —, azt hősies fokon tegyük. Szabadon, de teljes odaadással.

A magyar Schönstatt kifejezetten mint családmozgalom indult az 1980-as évek közepétől. Az ifjúsági ág, az alapító atya gyakorlata szerint, külön fiú- és lánymozgalom, mintegy ennek volt hozományja. Kezdetben a családnapokra

(egyhetes lelkigyakorlat, amelyre a gyermekeket is el lehet vinni) érkező családok gyerekeire kellett gyerekfoglalkoztatókat, nagyobb gyerekeket, fiatalokat szervezni. Később a családok gyerekeinek, nyári fiú- és lánytáborokat szerveztek erre vállalkozó szülők a fiatalok bevonásával, korszerűs bontásban.

Egy fiatal vezetőregeg felnövekedése után az ifjúsági mozgalom önállóvá vált, a vezetés is átkerült a fiatalok kezébe. Mind a fiúk, mind pedig a lányok már évek óta saját vezetőképzőt szerveznek. A fiúkét Vértézőnek, a lányokét Portréningnek hívják. Mindkettő elsődleges célja az önelnevelés motiválása és megfelelő, Isten szándéka szerinti irányba állítása. Mindkettő kétéves, rendszeres együttléte és nyári egyhetes schönstatti zárandoklatot magába foglaló kurzus.

Minden évben a lelkiség módszere szerint a fiúk és a lányok külön zsinatot tartanak, ahol összegyűjtik az élet aktuális jeleit: örömeiket és gondokat, kihívásokat, és ezekből a következő évre szóló jelmondatot hoznak létre. A fiú- és a lánymozgalomnak szoros és jó az együttműködése. Budapesten közös közösségi helyük van a ciszterci atyák nagylelkűségének köszönhetően, akik a budai rendház használaton kívüli épületét bocsátották a rendelkezésükre, ahol külön-külön és együtt is szerveznek programokat: hittant, társasjátékozást, közös zenélést, szilveszteri bulit, a közösségi hely takarítását, rendben tartását; a vezetőképzők, csoporttalálkozóok helyszíne is ez. Minden év szeptemberében egy hétvégés ifjúsági találkozót szerveznek Óbudaváron, a magyar Schönstatt szívében, a nemzeti kegyhelyen. A Magyar Schönstatt Családmozgalom vezetőségének egy-egy tagja kapcsolattartóként, kísérőként jelen van a fiatalok életében, de a vezérést, szervezést, a közösségek életét szabadon és önállóan élék. A Budapesten tanuló egyetemisták egy-egy csoportot alkotva rendszeresen találkoznak, de a fiatalabb korosztály csak a nyári táborokban van együtt. A nyári táborok menete és programjai egyeznek a legtöbb katolikus ifjúsági táboréval. A sajátosság, hogy a tábor végén lehetőség van a Szűzanyával szeretetszövetséget kötni, azaz meghívni őt, és felhatalmazni a nevelői munkára.

Mindeközben a fiatalok közelről találkozhatnak a családok életével. Ez erősíti bennük a vágyat, hogy majd ők is családot alapítsanak. Mindez azt jelenti, hogy a schönstatti fiatalok előtt kezdettől fogva ott áll a jövő útja is, a házasságkötés után a családmozgalomba való betagozódás lehetősége. Ilyen módon az ifjúsági mozgalom mintegy a családmozgalomnak az „előképzője” is. Emellett a papi és szerzetesi hivatás kibontakozását is segíti a mozgalom. Életközlelől láthatják ezt az utat, hiszen a fiúmozgalom vezetésében aktívan

részt vesz egy schönstatti atya is, a lánymozgalom pedig egy schönstatti Mária nővér is kíséri. Istennek hála, eddig hat fiatal lépett a papi és különböző szerzetesi hivatás útjára a magyar közösségből.

A schönstatti lelkiség önálló, a keresztény értékeket belsővé, sajátjává tevő, a külső erős hatásoknak ellenálló, mégis a világban élő, és abban Isten útmutató jeleire figyelő 21. századi keresztény nevel, aki felelősséget érez a környezetéért, és szolgálatot vállal az egyházban, ahová Isten küldi. Így evangelizál egy schönstatti fiatal.

TÖRÖK PÉTER ÉS ORSOLYA

a vezetőség tagjai

www.fiuk.schoenstatt.hu

www.lanyok.schoenstatt.hu

A Regnum Marianum közösség

Katolikusok vagyunk, ifjúságneveléssel foglalkozunk, több mint száz éve. Célunk, hogy *a ránk bízott gyerekek kiegyensúlyozott, egészséges, elkötelezett és boldog katolikus felnöttekké váljanak*: legyen bátoráguk életükben Isten akaratának fürkészésére, és készek legyenek igent is mondani rá.

Tevékenységünket Budapesten és az agglomerációban, valamint kiteleplült tagjaink révén most már Sopronban is végezzük. Jellemzően egy környékről érkező alsó tagozatosakkal indul be egy-egy 10–14 fős kisközösség (népek vagy csapatok) élete egy lelkes és képzett, 18–30 éves fiú- és egy lányvezető iránymutatásával. Vezetőink szolgálatukat önkéntes alapon végzik, érettségi utániig kísérik a csapat életét. Kisközösségekkel dolgozunk, de elsősorban az egyének szeretnénk nevelni és segíteni, hogy kiegyensúlyozott, érett katolikus kereszténnyé váljanak. Vezérelvünk: a kegyelem a természetre épül (*gratia supponit naturam*) — nevelői munkánk az egész emberre irányul. Módszereinkben a kisközösségi lét tehát elsősorban eszköz, de másodszorban cél is, mint fejlődési tér az egymásnak adás és egymás elfogadásának tereként, a bensőségesség és bizalom légkörében. Nevelésünkben fontos szerepet kap a *természetjárás*, a *közösségi játékok* és az *imádság*. A heti találkozókön túl minden nyáron egyhetes nomád tábor is szervezünk, mely szintén fontos eleme munkánknak. Az egymásra utaltság segít megélni, hogy a csapattársak bízhatnak és számíthatnak egymásra és vezetőikre — emiatt az ide tartozás egyben komoly elköteleződés is. Akik hozzánk járnak, általában nemcsak egy-két évig teszik ezt, hanem életük fontos részévé válik a Regnum, hosszabb távon is számíthatnak ránk, mi pedig rájuk. Jelenleg közel három ezer gyerek és fiatal tartozik közénk, és ezzel

ugyan az ország egyik legnagyobb lelkeségi mozgalma vagyunk, ám mégis fontosnak tartjuk és őrizzük a személyesség értékét.

Alapító atyáink a 19. század végén Néri Szent Fülöp derűs, imádságos stílusában kívántak működni. Kollégiumukat *Filippinum*nak nevezték el. Később vették fel a *Regnum Marianum* nevet. Az alapító atyák azt akarták, hogy a fiatalok valóban hívő keresztényekké váljanak, és Mária példájára igyekezzenek Isten akaratát követni, igent mondani az Ő hívására, hitüket másoknak is átadni.

A cserkészlet meghonosításával egészséges jellemre és a természet szeretetére is akartak nevelni, egybefogva a természet és lelki nevelést. A természetjárás nemcsak egészséges életmódra nevel. A természet szépségeinek szemlélése csodálatot vált ki, és a csodálkozás imádságban folytatódik a Teremtő iránt, aki ezt alkotta és nekünk adta.

A *Regnum* egyetlen mozgalommal sem kötelezte el önmagát, ugyanakkor több atya és civil testvér, regnumi tagságát megőrizve, ezen mozgalmakban igen tevékeny szerepet vállalt. Így ismertette és megosztotta a mozgalmak kincseit közösségünkkel. Ez a folyamat most is tart. A szalézi, jezsuita és taizéi közösség lelkeségi kincsei különösen is fontossá váltak, mások mellett.

Így tehát elmondható, hogy lelkeségünk a katolikus egyház lelkesége, ugyanakkor számos fiatalos stílusjeggyel. Minden csoportunk évi legalább egy lelki gyakorlaton vesz részt, és a nyári nomád táborainkban is van lelki nap, ezen kívül a heti találkozásokon is hangsúlyos szerepet kap a közösségi imádság. Fontosak számunkra a csendben, szentségimádságban való találkozások Istennel.

Az utóbbi években sok tagunk vett részt szentignáci lelki gyakorlatokon, többen a mindennapok lelki gyakorlatát is élvezték. Adventben keddenként szoktunk összegyűlni közös rorátéra a városmajori templomban — ez idővel kibővült, és jelenleg adventen kívül havi egy alkalommal, minden harmadik kedd hajnalán tartunk napindító reggeli szentmisét.

A *Regnum Marianum* lelkeségét teljes valójában azonban nem tudjuk megfogalmazni, mert a lelkeség megfogalmazhatatlan isteni adomány.

Regnumi közösségünk lelkeségi neveléséből sokat visszaadnak Soma atya éjszakai túrái. Őt idézzük:

„Kiszámított időben csendesen felkeltjük a népet, ahogy előre mondtuk: meglesni a természetet éjszaka. A Napfivér énekével vagy hasonlóval indítunk. Majd elindulunk a sötétben, ami soha nem teljes. Lámpa csak a vezetőknél van szükséges esetére. Időnként megállunk, figyeljük a csend hangjait: tücsköket, szél zúgását, más neszeket. Közben szólok arról, milyen jó paplant kaptunk Istentől, a levegőt és a felhőket által. Egy teliholdas

éjszakán csodálatos látvány volt egy széltől hullámzó kalásztenger. Egyszer egy vércsét riasztottunk fel a fejünk felett levő fán...

Telkek közti keresztnél megállunk rövid imára, ahogy a szántóvetők néztek munkájuk közben a keresztre. Távvezetéknél felolvastam Sík Sándor *Acélember* című versét, amelyben ehhez hasonlított a hivatását. (Hosszú évek után is felemlítették az élményt.) Fennsíkról látszó falu alvó lakóiért imádkoztunk.

Ha elfogytak a látnivalók, imádkozunk azokért, akik nem tudnak aludni, akik virrasztanak betegek felett, ügyeletben lévőkért. Azokért is, akik dorbézolással töltik az éjszakát, vagy akik éppen a sötétben rosszra készülnek...

Pirkadatkor a madarak reggeli imájukat kezdik. A csendünk is oldódik. Napfelkelte előtt kiérünk egy keleti magaslatra, ott szentmise. A fáradtság ellenére nagyon jó kedvre derül a társaság.

Míndez együtt edzés, aszkézis (vidáman, a teljesítmény örömeivel), romantika, természetszeretet, szemlélődés, közös élmény, szentmise. A *Regnum* élménypedagógiájának harmonikus egységében.”

A *Regnum* legfőbb értéke talán az, hogy úgy tud Jézushoz hűséges, elkötelezett katolikus fiatalokat nevelni, hogy azok vagányok, vonzók, hitelesek. Kiegyensúlyozottak, magánéletükben és hivatásukban egyaránt sikeresek. A regnumi fiatalok lelkesen, önfeláldozóan, együtt munkálkodnak, s ebben az összefogásban sok jó dolog születik.

MONOSTORI LÁSZLÓ
a Regnum Marianum házfőnöke
www.regnum.hu

Szentjánosbogár Közösség

A Szentjánosbogár Közösség, korosztálytól függetlenül, a keresztény hit átadására törekszik a közösségépítésen keresztül. Erre módszerünk az úgynevezett Bogárpedagógiánk, ami nem más, mint szeretve, elfogadva, játékok útján eljutni a fiatalokhoz. Nincs büntetés és retorzió, hanem ha hibázik is egy gyerek, hibája felismerésére a belátás útján jut el, és ha szükséges, aktívan részt vesz annak kitalálásában, hogy mivel is hozhatná helyre. Nincsenek elvárások és teljesítménykényszer, megpróbáljuk feltárni az egyén veleszületett tehetségét. Hisz mindenki kapott talentumokat, csak fel kell fedeznie őket, hogy tudatosan gazdálkodhasson velük. Végül a játék: a játék annak egyszerű örömeért, az egyént felszabadító erejéért. De minden egyes játék mögött további rétegek húzódnak(hat)nak. Ezt a közösségben duplafeneknek hívják. Tehát minden beszélgetést meg lehet közelíteni egy játékon és annak élményén keresztül.

Így előkészítve a terepet, már egy másik szintről indul a beszélgetés, hisz a játék élménye a megosztáskor még aktívan bennünk dolgozik, és erre rá lehet kötni a kapcsolódó témát.

A Szentjánosbogár Közösség hívja a fiatalokat. Pontosabban, a közösség tagjai hívják meg az újabb és újabb résztvevőket. Nyárról-nyárra hívják meg egymást, barátokat, osztálytársakat, testvéreket, akik szintén meghívják barátaikat és osztálytársaikat. A településeken hátrahagyott Lelki Napok emléke hívja a következő évre a befogadó családok gyerekeit az újabb tábor helyszínére. Illetve a nyarakon túl az évközi programok is várják a csatlakozni vágyó fiatalokat.

A megszólítás elsősorban személyes. A nyári Lelki Napokon a vezető párosok 10–12 fiattal egy csoportban nagyon személyes kapcsolatba kerülnek. A vezetők a hét folyamán irányítják, építik a csoportot, de emellett partnerei is a gyerekeknek.

Évközben a klubok keretében összegyűlő kis csapatok hétről-hétre élnek meg bogárságukat. Az évek alatt nagyon szoros egységgé kovácsolódnak ezek a kis közösségek, aminek köszönhetően az élet vízváltáspontjain is együtt haladnak át. Legyen az iskola, munka, házasság, vagy a gyermekek születése.

Az egyik legfontosabb út a sugárzás, a szentjánosbogár szimbólum megtestesülése. Amikor nem aktív szavakkal és tettekkel történik a meghívás, hanem a másik, még a közösségen kívüli személyben indul el a vágy az odatartozásra. Két személy találkozása és kapcsolata bevonz egy harmadik felet, vagy egy száz fős tábor behúz egy települést. Az a közös ezekben, hogy a külső fél a Szentjánosbogarakat látva jut arra az elhatározásra, hogy ő is szeretne ide tartozni, és elkezd keresni a kapcsolódási lehetőségeket. Ebben gyökerezik a Szentjánosbogár identitása. Itt nincsenek eskük és külső definíciók arra, hogy ki lehet Bogár. Akkor válik az ember Bogárrá, ha annak vallja magát. A legtöbben így, Lelki Napoknál köszönhetően kerülnek be a közösségbe.

Azáltal, hogy felnőttek a 90-es évek fiataljai és megszülettek gyerekeik, kialakult a Bogár családok közössége. Ezek a gyerek abban különböznek az ország többi fiataljától, hogy az ő szülei is egykor kisbogarak voltak. Így a családjuk révén az ő megszólításuk nagyon különleges és egyedi út, hiszen ebben a közegben nevelkedtek fel, természetes számukra a közösséghez való tartozás és annak értékrendje.

A Szentjánosbogár Lelki Napok egybefoglalja a táborozás, a misszió és a lelkigyakorlat fogalmait. Egy héten keresztül egy falu vagy község, adott esetben város befogad körülbelül 100 gyereket vagy fiatalot. Helyi lakosoknál alszanak, napközben a köztéren kiscsoportoznak, délután

pedig a település egy főbb pontján töltik a napjukat a gyerekek. Táborozás a körülmények miatt, lelkigyakorlat a kiscsoportos témák és programok miatt, és misszió, mert a helyieket bevonja az egészbe, a végén pedig életre szóló, személyes nyomot hagy. A háttérben pedig ott vannak a fiatalok csoportvezetői, a táborok vezetői és szervezői. Kezdetben mindez egy települési és egy korosztályban történt, ma már tíz helyszínen és öt korosztályban zajlik. Közben eltelt 28 év.

Akik a nyár folyamán megtapasztalt élményt év közben is élni szeretnék, korosztályos kisközösségekbe, klubokba gyűlnek, amennyiben a közelükben lehetőségük van erre. Itt a gyerekek vezetőik segítségével, az idősebbek önmagukat koordinálva, hétről-hétre találkozási ponttal dolgoznak fel. A klubok előszeretettel vesznek részt a közösség évközi életében is.

A nyár zárásaként szeptemberben van a budapesti Rajzás a Hajógyári-szigeten, ami a Lelki Napok utáni találkozás lehetőségére született. Lehetőség van itt játékra, csoportos beszélgetésre, métára és egy kisebb akadályversenyre is, korosztálytól függetlenül. Évről-évre mindig más vidéki településeken vannak helyi Rajzások is, ezek szintén a nyári Lelki Napok utózöngéi.

Szeptember másik eseménye a Városjáték. Ez Budapest különböző pontjait keresztülhálózó, komoly kerettörténeten alapuló kosztümös akadályverseny. Novemberben és a farsangi időben pedig van egy-egy bál, mindig más témában. Az esemény lehetőség az évközi kapcsolattartásra, vidéki és budapesti fiatalok részére.

Tavasszal, a jó idő kezdetével a bogár méta-lázban ég, ami az Országos Métabajnokság keretei közt csúcsondik ki. Ez a játék a közösség nem hivatalos sportja. Itt szép számmal bogárklubok, iskolai osztályok, plébániai csoportok és más kisközösségek mérkőznek meg egymással a Hajógyári-szigeten.

A közösség belső épülését és a hivatalos jogi keretek tartását segíti az évenkénti Közgyűlés, illetve az egy éven át tartó, a jövő generációját kinevelő Vezetőképző.

Majd zárul az év, újra itt a nyár, hamarosan kezdődnek a következő év Lelki Napjai. Ezt megelőzően júniusban vannak a táborokat előkészítő alkalmak, melyek az adott év vezetőgárdáját hivatottak felkészíteni és összerázni a nyárra. Itt is, mint minden Bogár programon, van mise, a Lelki Napokon pedig természetesen minden nap.

KISDI BENEDEK
klub koordinátor
www.szentjanosbogar.hu

AZ IFJÚSÁGI SZINÓDUS FEJLEMÉNYEI

2018. október 3-án rendhagyó eseménnyel kezdődött meg az ifjúságról, a hitről és a hivatásokról szóló püspöki szinódus, ugyanis legelőször Louis Raphael Sako káld pátriárka emelkedett szólásra, aki a közel háromszázötven résztvevő előtt a szinódus teljes támogatásáról biztosította a megelőző hetekben sokféle támadásban és bírálatban részesülő Ferenc pápát. Megnyitó beszédében korábbi megnyilatkozásaihoz kapcsolódva az egyházfő kiemelte az őszinteség és a nyíltság fontosságát, s azt fejtette, hogy mások alázatos meghallgatása feltétele a bátor beszédnek: mindenkinek joga van ahhoz, hogy meghallgassák, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy beszéljen, s a kettő nem választható el egymástól, különösen a fiatalok esetében, akik sokszor olyan megállapításokat tesznek, amelyek nincsenek ínyére az idősebb nemzedékeknek. Ha az egyház nem hallgatja meg a fiatalokat, nem lehet hiteles a szemükben. A hivatásokkal kapcsolatban kiemelte, hogy feltétlenül kerülendő a torz és számos visszásság gyökerének tekinthető klerikalizmus minden formája, amelynek tükrében az egyházi tevékenység hatalomnak, nem pedig nagylelkű szolgáltatnak mutatkozik. A szinódusi munka végül azzal a pápai intéssel kezdődött, hogy nem pusztán egy dokumentum létrehozása a cél, hiszen az egyházi dokumentumokat kevesen olvassák (bár annál többen bírálják), hanem a gyakorlatban alkalmazható konkrét lépések felvázolása.

Az első napon a felszólalók a fiatalok helyzetét mutatták be globális összefüggésben. A fő témákat a migráció nehézségei, a másokat meghallgatni tudó egyház fontossága, az egyház hitelessége és a hitelességét kikezdő erkölcsi botrányok alkották. Az első fiatal felszólaló, a huszonhét éves texasi Briana Santiago arról beszélt, milyen útkeresési folyamatok zajlanak a fiatalok körében, s miért vágnak biztonságra és befogadó közegre. A későbbiekben még több kijelölt fiatal is beszédet mondott az egyes üléseken. Carlos Tissera argentin püspök azt sürgette, hogy az egyháznak meg kell hallania azoknak a fiataloknak a néma kiáltását, akik az erőszak, a nyomor és a kábítószeres fogságában vergődnek, s könnyen a börtönben vagy a temetőben végzik. A nap után a vatikáni Kommunikációs Dikasztérium prefektusa, Paolo Ruffini úgy nyilatkozott, hogy a legmegragadóbb beszédeket azok a szinódusi atyák mondták, akik olyan or-

szágokból érkeztek, ahonnan a háború vagy a szegénység miatt tömegesen kénytelenek elmenekülni emberek. A hivatalos egyházi személyek által kiskorúak sérelmére elkövetett botrányos erkölcsi cselekedetek már az első napon számátalan alkalommal szóba kerültek, de a sajtó nem ismerhette meg a felszólalók nevét és a beszédek pontos tartalmát, annak érdekében, hogy az ülések idején mindenki szabadon és őszintén merjen beszélni.

A szinódusi folyamat második nagy egységében mindezekon kívül főként a digitális kultúra problémáiról esett szó. Joseph Coutts pakisztáni bíboros arról beszélt, hogy bár az internet számos kedvező lehetőséget nyújt, a világ számos részén a fiatalok még mindig tömegével el vannak zárva a digitális kultúra elől. Mások arra figyelmeztettek, hogy a virtuális világba való elmerülés olyan digitális migrációt eredményezhet, amelynek következtében a fiatalok elszakadnak konkrét életük társas kapcsolatrendszeréről. A beszédek a munkadokumentum hivatásról szóló szakaszához kapcsolódtak, és a hivatással kapcsolatos kérdéseket azután a tizenégy szinódusi munkacsoport részletesen megvitatta. Eredményeiket október 9-én terjesztették a plenáris tanácskozás elé. A felvetésekben kitüntetett szerepet játszott az a kérdés, hogy miként alakítható ki mások meghallgatásának kultúrája az egyházban, és miként lenne megvalósítható a meghallgatás szolgálata. A valódi figyelem azért is fontos, mert a fiatalok bizalmát nagyon könnyű elveszíteni: „A bizalom lassan erkezik, gyalogszerrel jön, de lóháton menekül”, jegezte meg az egyik résztvevő. Ugyanebben a szakaszban hozták nyilvánosságra a záródokumentum megfogalmazásával megbízott testület tagjainak nevét. A tizenkét személy közül öt olasz, négy dél-amerikai, egy ázsiai, egy óceániai, egy pedig ukrán volt.

A záródokumentumról tartott szavazásig elteltő napokban elsősorban a fiatalok konkrét élethelyzetén, a keresztény hit belső középpontjából kiinduló tájékozódás fontosságán és a digitális kultúrával összefüggő kérdéseken volt a hangsúly. A jelenlévő szerzetesi vezetők közül Arturo Sosa október 15-én úgy nyilatkozott, hogy a tanácskozás résztvevői a fiatalok szemével próbálják felfedezni az idők jeleit. A jezsuita generális szerint erre a tájékozódásra ma olyan helyzetben kerül sor, amelyben egyre távol a szociális szakadék az egyes országok között és az egyes országokon belül, nincs politikai akarat a környezetrombolás megfékezésére és csökken a demokrácia ereje,

aminek következtében erőre kap a naiv populizmus, a kirekesztő nacionalizmus és a felelőtlen személyi kultusz. Arturo Sosa azt mondta, a színódus akkor fogja tudni észrevenni a Szentlélek cselekvését, ha a fiatalok szemével tekint az idők jeleire, konkrétan a következő háromra: a szekularizálódás világméretű folyamatára, a digitális kultúrára és a globalizált világban jelen lévő sokféle kultúrára.

Az összesen 167 pontból álló dokumentumról a színódusi atyák végül pontonként szavaztak október 27-én, és a kétharmados többségnél jóval nagyobb arányban elfogadták. A legtöbb ellenszavazatot azok a szakaszok kapták, amelyekben a szexuális visszaélésekről, a nők egyházi helyzetéről, az egyedülállókrol, a szexualitásról és a homoszexualitásról esik szó (a legtöbb ellenszavazatot, hatvanötöt, az utóbbi témával kapcsolatos szövegrész kapta). Záróbeszédében a pápa többek között azokra a bírálatokra reagált, amelyek a színódusi folyamat nyilvános átláthatóságának hiányát kifogásolták. Az egyházfő kiemelte, hogy a színódus nem parlament, hanem olyan védett tér, ahol cselekedni tud a Szentlélek.

A tanácskozás végén több színódusi atya is úgy nyilatkozott, hogy mivel a záródokumentum egyetemes érvényre támaszt igényt, nem beszél részletesen és mélyrehatóan az egyes területek sajátos helyzetéről, s ezért szükség van arra, hogy a különböző földrajzi területeken az adott körülményekhez szabják a megállapításait. Különösen is kiemelte ennek fontosságát Oswald Gracias mumbai érsek, az indiai püspöki konferencia feje (Indiában él egyébként a legtöbb fiatal a világ országai közül: hatszáz millióan vannak a huszonöt évnél fiatalabbak). Gracias bíboros arról számolt be, hogy bár számos színóduson részt vett már, a harminchat fiatal jelenléte egészen különlegessé avatta számára az októberi tanácskozást. „A fiatalok valóban úgy vettek részt a folyamatokban, ahogyan fiatalokhoz illik”, fogalmazott, „kiabáltak, örültek, érezhető volt a jelenlétük. Nem voltak gátlásaik, amikor arról beszéltek, ami fontos nekik. Folyamatosan azt kérték tőlük, hogy hallgassuk meg őket, vegyük komolyan őket és szegődjünk társul melléjük.” Ázsiában, ahol a világ lakosságának hatvan százaléka él, és az emberek hatvan százaléka még nincs harminc éves, másféle kérdések jelentkeznek, mint másutt: „Az ázsiai fiatalok türelmetlenek kezdenek lenni. Jobb jövőt akarnak, elégedetlenek a politikai vezetőkkel, a szegények és a gazdagok elkülönülésével, az emberi jogok sérülésével. A vallás is sokkal fontosabb az ázsiai fiataloknak, mint a világ többi részén élő kortársaiknak. Az ázsiai emberek spi-

rituális beállítottságúak; Isten tényleges szerepet játszik az életükben. Isten jelen van az ázsiai fiatalok döntéseiben és egész életstílusukban.”

GERARD O'CONNELL

AZ IFJÚSÁGI VILÁGTALÁLKOZÓN JÁRTUNK

2019. január 22. és 27. között rendezték meg az Ifjúsági Világtalálkozót Panamavárosban, amelyen Ferenc pápa is jelen volt. A záró szentmisén a hivatalos becslések alapján 720 ezer fiatal imádkozott együtt a Szentatyával. Magyarországról a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia szervezésében egy 38 fős delegáció utazott ki hivatalosan a Találkozóra, ezen kívül egyéni szerveződéssel zárandokcsoportok is részt vettek a rendezvényen. Összesen mintegy hatvan magyar volt jelen Panamában.

Az Ifjúsági Világtalálkozó sorát Szent II. János Pál pápa indította el 1984-ben, amikor Rómába hívta a fiatalokat a Megtestesülés Szentévének lezárására. Ennek a találkozóknak aztán folytatása lett, s mára világméretű üseményé nőtte ki magát, melyet 2–3 évente rendeznek meg felváltva Európában, illetve egy Európán kívüli nagyvárosban. Az idei Ifjúsági Világtalálkozó előtalálkozóit Panama és Costa Rica egyházmegyei szervezték. A magyar csapat Costa Rica fővárosában, San Joséban vett részt a Shalom Közösség által lebonyolított előtalálkozón.

A panamai emberek — ahogy megtapasztaltuk — nyitott és befogadó közösséget alkotnak. Megismertük, hogy milyen erős a közösségi szellem a közép-amerikaiaknál, és hogy a család és a barátok különösen összetartóak. Amikor megérkeztünk, rendkívüli fogadtatásban volt részünk, már-már zavarban éreztük magunkat. Azonnal megöleltek, énekeltek nekünk, és mindjárt otthon éreztük magunkat a vendégszeretetüknek köszönhetően. Aztán amikor a családokkal megismerkedtünk, ennek a befogadó szeretetnek a megtapasztalása még jobban fokozódott.

Helyiekkel beszélgetve megfigyeltük, hogy az ottani bűnözés, prostitúció és emberkereskedelem jelenléte, valamint közbiztonság hiánya miatt sokan érzik úgy, hogy a fiatalok — bár a kultúrájuk megkívánna — nem a pápa tanítása szerint élnek. Mások viszont szeretnének hasznos és tevékeny tagjai lenni az egyháznak és saját hazájuknak, ezért a fiatalok közül sokan vágyanak arra, hogy valamilyen rendvédelmi szervnél dolgozzanak. Ezzel egyrészt segíteni tudják felebarátaikat, hogy biztonságban éljenek, másrészt szeretnék megmutatni a világnak, hogy ők tényleg követik Krisztust, és törekszenek a tanítása szerinti életre. Ta-

lálkoztunk egy fiatal lánnyal, aki azt mondta, hogy a Világtalálkozó hatására talán el tudja száni magát, hogy igazán járjon templomba, és tényleg megismerje Jézust. S annak is örült, hogy a pápa ellátogatott hozzájuk, hiszen nekik valószínűleg soha nem lesz lehetőségük külföldre utazni, mint ahogy a panamai fiatalok közel 80 százaléknak soha nem adatik meg másik országba eljutni.

A Találkozó mottója a Lukács evangéliumából vett angyali üdvözet mondata volt: „Íme, az Úr szolgálója vagyok, legyen nekem a te igéd szerint” (Lk 1,38). E szentirási idézet köré szerveződtek a programok. Jose Rafael Quiros, San José érseke a fiatalokhoz személyesen szólva bátorított, hogy Mária példája álljon a szemünk előtt döntéseinkben és azokban a helyzetekben, amikor megkérdőjeleződik bennünk, hogy Isten valóban jelen van az életünkben, és szól hozzánk. Így fogalmazott: „Amikor az Isten hívására válaszolunk és nehézséget tapasztalunk, Isten kegyelmet ajándékozik. Most az egyház arra tanít titeket, hogy ne féljétek vállalni gondjaitokat, nehézségeiteket, kérdéseiteket, de örömeiteket és sikereiteket sem, mert az egyház mellettek áll. Ferenc pápa azt mondta, hogy ne féljünk a döntéstől Isten mellett. Ne féljünk kockáztatni. Amikor nem vagyunk biztosak, akkor kérjük az Úr segítségét és úgy menjünk tovább. Ezért válaszoljatok, mint Mária: Legyen nekem a te akaratod szerint!”

A pápa rávilágított, hogy „korunk kihívásai a panamai egyház számára politikai szinten jelentkeznek: nem kormányzati szervezetek nyomást gyakorolva próbálják rávenni a püspököket és a papokat, hogy fogadják el a genderelméletet, és ismerjék el egyházi és társadalmi szinten a különféle együttélési formákat. A főpásztorok azonban az egyház hitbéli és erkölcsi tanításához hűen kiállnak a család és az élet védelme mellett.”¹

Ferenc pápa Panamában a megérkezésekor megköszönte Panamának, hogy befogadta a sokféle nemzet fiataljait, és köszönetet mondott a helyi fiataloknak, hogy a „mifajtánk”-nak tekintik a különböző országból érkezetteket. Nagyon elismerően és újszerű módon közelített a fiatalokhoz. Az egész találkozó alatt azt tapasztaltuk, hogy Ferenc pápa egyenrangú partnernek kezeli a fiatalokat, és nem kioktatni vagy nevelni akar minket, hanem elismeri az értékeinket, hálás a tevékenységünkért, és ki szeretné emelni az erősségeinket. Ahogy fogalmazott: „Ti megtanítottátok nekünk, hogy az egymással való találkozás (...) azt jelenti, hogy (...) belépünk a találkozás kultúrájába, amely hívás és meghívás arra, hogy merjünk elevenen tartani egy közös álmod. Sok mindenben különbözünk egymástól, különböző nyelveken beszélünk, különböző ruhákat viselünk, mégis

törekedjünk arra, hogy közös álmunk legyen, és meg tudjuk tenni ezt, és ez nem semmisít meg, hanem gazdagít bennünket. (...) s ez a közös álom nem más, mint maga Jézus.” Ezután a pápa a találkozás kultúrájának tanítóinak és mestereinek nevezte a fiatalokat. Szerinte a találkozó leginkább reményt adó eredménye a megváltozott szívünk lesz, hiszen amikor hazatérünk, az imáink és az arcunk is megváltozik majd. Arra buzdított bennünket, hogy egymással és az Úrral való találkozásaink által tartsuk elevenen közös álmunkat, a testvéri szeretet álmát, és minden helyzetben bátran imádkozzuk: „Uram taníts meg úgy szeretni, ahogy Te szeretted bennünket!”²

A záró szentmisén újfajta párbeszédbe elegetett a Szentatya a fiatalokkal, ugyanis a modern technika világában használatos eszközökkel, módszerekkel és kifejezésekkel lépett közel hozzánk. Úgy fogalmazott: „Az élet, melyet Jézus ad nekünk, egy szeretettörténet, egy élettörténet, amely egybe akar fonódni a miénkkel, és gyökeret akar eresztetni valamennyiünk földjébe. Ez az élet nem egy, a »felhőtárolóban« elhelyezett üdvösség, mely letöltésre vár, nem is egy új, felfedezésre váró »applikáció«, vagy az önfejlesztő technikákból származó mentális gyakorlat. Az élet, melyet Isten felkínál nekünk, nem is egy »oktatóprogram« [tutorial], amelyből a legújabb újdonság megismerhető. Az üdvösség, melyet Isten ad nekünk, egy meghívás, hogy részesévé váljunk egy szeretettörténetnek, amely összefonódik a mi történeteinkkel. Az az Úr hív bennünket, aki él és meg akar születni közöttünk, hogy gyümölcsöt hozunk ott, ahol vagyunk, úgy, ahogy vagyunk és akikkel vagyunk. Ott jön az Úr, hogy ültessen és beültetődjön; ő az első, aki igent mond életünkre, mindig ő kezdeményez. Ő az első, aki igent mond történetünkre, és azt akarja, hogy vele együtt mi is igent mondjunk. Ő mindig megelőz bennünket, ő az első!”³

Ferenc pápa fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy a generációk közötti együttműködés nagyban hozzájárul ez a fiatalok fejlődéséhez és egészséges önképük és kulturális hovatartozásuk kialakulásához, másrészt az időseknek is hasznos, hogy a fiatalokkal való beszélgetések alkalmával visszatekinthetnek saját életükre és átadhatják azt a tudást és tapasztalatot, amit megszereztek életükben, ezzel is értékesnek érezhetik életüket.

Az IVT-n tanúságot lehetett tenni, amire nem csupán a szavainkkal vagy a tetteinkkel, hanem a jelenlétünkkel is módunk volt. Gesztusok által, elfogadással, egy mosollyal, öleléssel, különféle szeretet-megnyilvánulásokkal. Vendéglátóink részéről pedig a feltétlen elfogadással és nyitottsággal, valamint azzal, hogy a saját életterüket, ételeiket osztották meg velünk, és bepillantást

nyerhettünk kultúrájukba, emberi kapcsolataikba, valamint ünnepléseikbe és imádságaikba.

Szintén mély élményünk volt, hogy kiderült, nem csupán a szavainkon keresztül tudunk közel kerülni valakihez. Hiszen a befogadó családunk nem tudtak angolul, mi pedig spanyolul nem beszéltünk, mégis megértettük egymást. Nagyra értékeltük az egymásért, a találkozásért hozott kölcsönös áldozatunkat, hiszen mindenki kilépett a megszokott környezetből. Mi elutaztunk egy Európán kívüli, távoli, más kultúrával rendelkező országba, nekik pedig szabályosan felborítottuk az életüket. Nem ott aludtak, ahol szoktak, hiszen átadták nekünk ágyaikat, ugyanakkor a napirendjükön is változtatniuk kellett: nem akkor mentek dolgozni, amikor szoktak, és nem akkor ettek, amikor szoktak, hanem mindenben hozánk alkalmazkodtak. Megvártak este, elkísérték a programokra, vagy éppen közös családi-baráti programokat szerveztek nekünk. S ez a találkozás — ahogy a pápa is jól látta — valóban egy különleges, Jézusért és vele együtt megélt mély találkozás volt.

S azt hisszük, elsősorban nem is azt kell keresni egy ilyen találkozásban, hogy mi történt, és mennyi élménnyel gazdagodtunk általa, hanem hogy vajon Isten jelen volt-e az utazás során. Úgy gondoljuk, ez itt teljes mértékben megvalósult. Jelen volt Jézus a találkozásokban, beszélgetésekben, a helyiek szívében, lelkében, szemében, családi kapcsolataiban, lelkesedésében, derijében, lendületében, de megtalálhattuk közösségeikben, vendégszeretetükben, küzdelmeikben, törekvéseikben, érdeklődéseikben, mindennapi imáikban, egyszerűségükben, nyitottságukban és szabadságukban is.

Úgy gondoljuk, kis magyar csapatunkban (ami többek között az ország egyházmegyei ifjúságának képviselőiből állt) olyan tűz lobbant lángra ezen zarándoklat hatására, amiből reményeink szerint képes lesz megszületni valami új. Közös eszményünké vált az egység erősítése hazánkban, hogy merjünk nyitni egymás felé, és így egy irányba nézve együtt tenni egymásért, az egyházért, társadalmunkért. Fontosnak tartjuk, hogy tanuljuk meg és tanítsuk meg a fiataloknak, hogyan élhetik meg a vendégszeretet gyakorlását, és hogy legyünk bátrak és bízzuk magunkat Krisztusra. Legyünk egyek Benne.

Kívánjuk, hogy merjünk tanúságot tenni a ránk bízott fiataloknak a hitünkről, Jézusról, s ne féljünk attól, hogy már ma kezdjünk el a világ jobba tételén dolgozni. Először magunkban, a saját hivatásunkat keresve, aztán közösségünket segítve haladni a Jézus felé vezető úton, majd hazánk és a világ fiataljaiért felelősséget és áldozatot hozva. S mondjuk ki bátran minden nap: „He

aquí la sierva del Señor, hágase en mí según tu palabra.” Azaz: „Íme az Úr szolgálója vagyok, történjek velem szavaid szerint.”

ANTAL ZSOLT ÉS RADNAI KINGA
a Kaposvári Egyházmegye panamai küldöttei

¹Vö. <https://www.magyarurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-elindult-panamai-ifjusagi-vilagtalalkozora>

²Vö. <https://www.magyarurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-nyitounnepsegen-panamaban-talalkozas-kulturajanak-tanitoiva-valtatok>

³Vö. <https://www.magyarurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-az-imavirrasztason-jezus-azt-akarja-hogy-vele-egyutt-mi-is-igent-mondjunk-eletunkre>

STEPHEN HAWKING: NAGY TUDÓS, CSAPNIVALÓ TEOLÓGUS

Stephen Hawking kiváló elméleti fizikus, kozmológus volt, s talán a legjelentősebb is Einstein óta. Nagyon is méltó, hogy földi maradványait olyan emberek mellett helyezték örök nyugalomra a Westminster Apátságban, mint például Isaac Newton. Hawking ráadásul rettenthetetlen és döbbenetesen kitartó ember volt, aki üttörő munkát végzett, annak ellenére, hogy évtizedeken keresztül küzdött az amyotrófiás laterálszklerózis egyre súlyosbodó következményeivel. És mindezen ellenére kiváló humorú ember volt, aki ráadásul a barátság ritka adományát is magáénak tudhatta. Szinte lehetetlen nem csodálni őt. S mégis, milyen bosszantó fickóvá tudott változni, amikor a vallásról beszélt.

Élete utolsó évében *Az idő rövid története (A Brief History of Time)* című bestsellere tulajdonképpeni folytatásának utolsó simításait végezte el. Ennek az új könyvnek a címe: *Rövid válaszok nagy kérdésekre (Brief Answers to the Big Questions)*, amely többek között rövid írásokat összefoglaló kötet olyan témákról, mint az időutazás, az értelmes élet lehetősége az univerzum más részein, a fekete lyukak fizikája, vagy az úr meghódítása. Ám az első fejezet egyszerűen ezt a címet viseli: „Van Isten?” Aki Hawking munkásságának utolsó néhány évét figyelemmel kísérte, nem lepődik meg a válaszon: „nem” — Isten nem létezik. Természetesen annak, aki valamilyen módon részt vesz a hitvédelem vagy az evangelizáció munkájában, ez a válasz elég lehangoló, hiszen sokan, főleg a fiatalok, ezt fogják mondani: „Tessék, a világ legokosabb embere azt mondja, hogy Isten nem létezik”. A gond az, hogy bizony könnyen előfordulhat, hogy valaki a gondolkodás bizonyos területein rendkívül intelligensnek, míg más területeken meglehetősen

naivnak bizonyul. Attól tartok, ez a helyzet Stephen Hawkinggal is, aki a maga szakterületén egyedülálló, mégis, amikor a vallás és a filozófia mezejére lép, számos baklövést követ el.

Ennek az első fejezetnek a nyitó sorai meglehetősen rosszul kezdődnek. „A tudomány egyre több olyan kérdésre kínál választ, amelyek korábban a vallás területére tartoztak”. Bár bizonyos primitív vallási formákat úgy is értelmezhetünk, mint a sajátosan tudományos kérdésekre adott válaszokat, a vallás, a szó teljesebb értelmében, nem tesz fel és nem válaszol meg tudománytalan módon megfogalmazott kérdéseket. Inkább arról van szó, hogy a vallás minőségileg más kérdéseket tesz fel. Hawkingnak ez a könyved egysorosra remekül kifejezi a tudományoskodó hozzáállást, amelyen azt az arrogáns magatartást értem, ami minden tudást a tudás természettudományos formájára igyekszik visszarendezni. Empirikus megfigyelésen, hipotézisek kidolgozásán és kísérleteken alapuló módszerük révén a természettudományok valóban sok mindent elmondhatnak nekünk a valóság egy bizonyos dimenziójáról. Ám azt például már nem képesek kifejezni nekünk, hogy egy művészi alkotás mitől szép, mitől lesz egy szabad cselekedet jó vagy rossz, egy politikai berendezkedés mitől lesz igazságos, mitől (*qua*) lesz egy létező létezővé, és egyáltalán, miért véges a világegyetem. Ezek mind filozófiai és/vagy vallási kérdések, s amikor egy tudós mint tudós belép erre a területre, és a tudomány sajátos módszereit igyekszik alkalmazni, akkor azt kínosan ügyetlenül teszi.

Hadd szemléltessem ezt azzal, hogy felhívom a figyelmet, Hawking miként tárgyalja az általam említett utolsó témát, vagyis „miért van egyáltalán a világegyetem”. Hawking szerint az elméleti fizika képes megbízható választ adni erre a kérdésre oly módon, hogy egyúttal szükségtelenné is teszi Isten létét. Amint kvantum szinten az elemi részecskék minden ok nélkül ki-be ugrálnak a létben, épp úgy az a szingularitás, amely létrehozta a Nagy Robbanást (*Big Bang*), képes volt egyszerűen előlépni a semmiből, minden ok és magyarázat nélkül. Az eredmény pedig, mondja Hawking, az, hogy „a világegyetem a legigazibb ingyen ebéd”.

Az első hiba — amit Hawking követőinek egész serege elkövet — az, hogy más, eltérő értelemben használják a „semmi” szót. Szigorú filozófiai (sőt, vallásos) értelemben a „semmi” az

abszolút nem-létet jelöli; Hawking és tanítványai azonban a kifejezésen valójában az energia termékeny talaját értik, amelyből a különböző valóságok létrejönnek, és amelybe visszatérnek. Amikor azt mondják, „ebből és ebből jön (létre)”, illetve „ide és ide tér vissza”, akkor nem a semmiről beszélnek!

Hawking elemzésének ennél a részénél, amelyvel enyhén szólva is elárulja magát, hangosan felnevettem: „Úgy vélem, az univerzum spontán módon jött létre a semmiből, a tudomány törvényeinek megfelelően”. Nos, akármit is ért a „tudomány törvényei” kifejezésen, azok biztos, hogy nem „semmi”! Amikor ugyanis a kvantumfizikusok a létben spontán felbukkanó részecskékről beszélnek, pontosan a kvantumfizika állandóira, illetve a kvantumdinamikára hivatkozva próbálnak magyarázatot adni ezekre a jelenségekre.

Bármit is mondjunk ezekről a törvényszerű elrendeződésekről, azok semmiképpen sem „nemlétezők”. Éppen ezért fel kell tennünk a kérdést, hogy az olyan esetleges dolgok, mint az anyag, az energia, a Nagy Robbanás, és maguk a természettudományos törvények, miért léteznek egyáltalán. A vallásfilozófia klasszikus válasza szerint az esetlegességre nem tudunk kielégítő magyarázatot adni az által, hogy a végtelenségig haladva más esetleges létezőkre hivatkozunk. Vagyis végül léteznie kell egy olyan nem-esetleges valóságnak, amely megalapozza és aktualizálja a véges univerzumot. És ez az ok nélküli ok, ez a valóság, amelynek természete maga a létezés, az, amelyet a komolyan vallásos emberek úgy hívnak: „Isten”. Hawking egyetlen gondolatmenete — legkevésbé pedig az az ábrándos elgondolása, miszerint az univerzum az általa vélt „semmiből” keletkezett — sem mond ellent ennek a meggyőződésnek.

Zárásként hadd mondjam el, hogy tulajdonképpen tetszett Stephen Hawking utolsó könyve. Amikor a saját szakterületén belül maradt, akkor könyve olvasmányos, érdekes, informatív és kreatív volt. Ám amikor Istenről beszél, inkább azt javasolnom az olvasónak, hogy azt ne vegye túl komolyan.

ROBERT BARRON

Szabó Kármén Ráhel fordítása

Forrás: <https://www.wordonfire.org/resources/article/stephen-hawking-great-scientist-lousy-theologian/5939/>

ÁMOSZ OZ JERUZSÁLEMI BESZÉDE ELÉ

1948-ban, az izraeli függetlenségi háború idején, Jeruzsálem ostromának kellős közepén egy Ámosz Klausner nevű kilencéves zsidó fiú minden bátorságát összeszedve megkérdezte a nagyanyjától, hogy kicsoda Jézus. A körülményeket tekintve rendhagyó kérdés ezután sem hagyta nyugodni a fiút, aki hatvanhat évvel később, 2014-ben nagyszabású regényben dolgozta fel Jézus kérdését, miközben persze a közben eltelő évtizedek alatt sem fordított teljesen hátat neki. A két dátum között azonban sok minden történt.

Először is, tizennégy éves korában a serdülő Ámosz nevet vált, vezetéknevét Ozra cseréli, ráadásul az apja ellen fellázadva nem hajlandó teljesíteni az — egyetemi karrierre egész életében hiába vágyó — irodalomtudós intellektuális elvárásait, és traktorvezetőként egy kibbucba költözik, ahol harmincegy évig él. A 400–500 fős kis közösségben töltött évekre később is pozitív előjellel emlékezett vissza, egyrészt azért, mert a kibbucokat tartotta a történelem egyetlen olyan társadalmi reformkísérlete megnyilvánulási formáinak, amely nem járt vérontással, másrészt a Hulda kibbucban töltött hosszú évek alatt alkalma volt minden emberrel szoros ismeretséget kötni, és behatóan meg tudta figyelni az emberi életet. Nagyrészt konkrét megfigyelési nyomán születettek későbbi regényei, amelyek világszerte a legismertebb és legnépszerűbb izraeli íróvá avatták.

Mert az apa és a család elleni lázadás Ámosz Oz esetében is körpályát írt le: idővel mégiscsak az intellektuális életforma mellett döntött, és számos egyéb változás is lezajlott az életében. Mivel Joseph Klausner, a világszerte ismert vallástudós unokaöccse volt (pontosabban másodfokú unokaöccse, Klausner ugyanis Ámosz Alexandr nevű nagyapjának volt a testvére), neveltetésénél fogva közel állt hozzá a cionizmus, amelynek érdekében fiatalon fegyvert sem áttalt fogni a kezébe. Később azonban a béke szószólója lett, s nemcsak a háborút, de általában az agresszió és a fanatizmus minden formáját is elutasította.¹ A forradalmat sem sokáig tartotta megoldásnak, hanem a „kis gesztusokban” kezdett hinni. Gyakran elmesélt példázata szerint az embernek három lehetősége van, ha tüzesetet észlel: elmenekülhet és sorsára hagyhatja a tűzben rekedteket; vádaskodni és tiltakozni kezdhet, hibásakat és felelősöket keresve; és végül megpróbálhat vizet locsolni a tűzre, még akkor is, ha csak teáskanál van a keze ügyében: ha mindenki csupán teáskanállal oltaná a tüzet, hamar kialudna.

Ezzel a meggyőződéssel függ össze Ámosz Oz irodalomról alkotott felfogása. Tudja, hogy az irodalom nem nyújt megváltást — de közelebb vihet a megváltáshoz; nem változtatja meg a világot — de segíthet az emberek megváltozásában. Maga Oz „nyelvi füstjelzőnek” tekintette magát, akinek feladata, hogy a nyelv eszközeivel nyomban riasztást adjon ki, ha veszélyeket észlel. Az évek folyamán több száz politikai cikket is írt aktuális társadalmi kérdésekről, és lányával közösen írt terjedelmes könyvében kifejezetten is foglalkozott a nyelv és az írott szó kérdéseivel.² Íróként mindig többszólamúságra törekedett, az emberek életével kapcsolatos megfigyelési nyomán ugyanis arra a meggyőződésre jutott, hogy minden esemény több nézőpontból látható. A tragédia és a komédia, fogalmazott egy alkalommal, nem két világot jelenít meg, hanem egyazon világra nyíló két ablakot jelent. Ezért is alkalmaz több művében kettős perspektívát. 1992-ben a Német Könyvkereskedők Békédijának átadásakor mondott köszöntőbeszédében Siegfried Lenz ezért is emelte ki, hogy Ámosz Oz regényeiben a jelenlegi életük talaján új életet tervező szereplők gondolatmenetei a legmegragadóbbak.³

Nagyrészt árnyaltságra törekvő látásmódja miatt könyvelték el Izraelben sokan árulónak Ámosz Ozt. Nem gondolta, hogy Jeruzsálem problémája vallási természetű lenne, és annak pártján volt, hogy Jeruzsálem Izraelnek és a palesztin államnak egyaránt fővárosa legyen. Izrael állam létrehozását sem tartotta teljesen egyértelmű folyamatnak (érdekes ebből a szempontból például *Mikáél, Mikáél* című regénye), és kiállt a palesztinok jogaiért. Már csak ezért is élénken foglalkoztatja az árulás problematikája.

Utolsó nagy művében, a *Júdásban* már kifejezetten az árulás témája kerül a középpontba. A regény gyakorlatilag mindenütt megdőbbenést váltott ki: Európában azért, mert Júdást nem árulónak, hanem Jézus leghűségesebb és legodaadóbb követőjének látatja, Izraelben azért, mert az egyik szereplőn keresztül az izraeli állam létrehozásával és a nemzeti hősnék számító Ben Gurionnal kapcsolatos éles bírálatoknak ad hangot. A meglepett kérdésekre az író rendre azzal válaszolt, hogy nem vallási kiáltványt, hanem többszólamú regényt alkotott, amely tehát nem olvasható sem vallási, sem politikai állásfoglalásként. 2017-ben mondott jeruzsálemi beszédében Ámosz Oz összefoglalja a regény eszmei tartalmát, amely alighanem a magyar olvasóból is megdőbbenést vált ki. Az önmagát szekuláris és szkeptikus humanistának nevező író mondanivalója azonban

nem tekinthető vallási állásfoglalásnak, hanem leginkább a zsidóság és a kereszténység mai kapcsolatkeresésének egyik rendhagyó és különleges eseteként fogható fel.

Amosz Oz már legismertebb művében, *Sötétségről, szeretetről* című önéletrajzi könyvében is kiemelte, mire intette Joseph Klausner Jézussal kapcsolatban: „Felteszem, kedvesem, hogy az iskolában arra oktatnak, gyűlöld ezt a tragikus és csodálatos zsidót (...). Ha majd idősebb leszel, kedvesem, olvasd az Újtestamentumot, akármit mondanak is tanítóid, és majd rájössz, hogy az az ember hús volt a húsunkból és vér a vérünkéből, egy csodatévő zsidó pietista, [akinek] helye van a nagy zsidók panteonjában.”⁴ Amikor megjelentek Klausner Jézusról szóló könyvei, a keresztények és a zsidók egyaránt megdöbbenek a rendhagyó értékelésen, mire a szerző csak így felelt: „Ha a zsidók és a keresztények mind elégedetlenek, valószínűleg mindent jól csináltam.”⁵ Amosz Oz ennek a humornak is örököse, és ez sem hagyható figyelmen kívül a jeruzsálemi beszéd olvasása közben.

GÖRFÖL TIBOR

¹Amosz Oz: *Hogyan gyógyítsuk a fanatikusokat*. Európa, Budapest, 2007.

²Amosz Oz – Fania Oz-Salzberger: *Zsidók és szavak*. Európa, Budapest, 2017.

³Siegfried Lenz: *Laudatio*. In: *Friedenspreis des Deutschen Buchhandels*. Börsenvereine des Deutschen Buchhandels, 1992, 2–7.

⁴Amosz Oz: *Szeretetről, sötétségről*. Európa, Budapest, 2006, 100–101.

⁵Amosz Oz: *Jesus und Judas. Ein Zwischenruf. Mit einem Nachwort von Rabbiner Walter Homolka*. Patmos, Düsseldorf, 2018, 10.

ÁMOSZ OZ: BESZÉD A SION-HEGY DÍJ ÁTADÁSÁN

Tisztelt vendégek, bizottsági tagok, alapítványi tagok, a Sion-hegyen élők, kedves barátaim, kedves hívők, különböző hitet valló hívők, kedves hitetlenek, kedves skeptikusok, Jeruzsálem barátai, mindannyiuknak jó estét kívánok, és nagyon köszönöm, hogy eljöttek. Szintén köszönöm, hogy nekem ítelték ezt a megindító díjat. Ma este a zsidókra és a keresztényekre fogok szorítkozni, pedig higgyék el, a zsidókról és a muszlimokról meg a muszlimokról és a keresztényekről is bőségesen lenne mondanivalóm. Ezekre a kérdésekre azonban más alkalommal kell majd sort kerítenünk. Egyébként a zsidók és a muszlimok közös története nem éppen egyszerű, noha lényegesen egyszerűbb, mint a zsidók és a keresztények közös története. Nagybátyám, Klausner professzor

mélyes és fájdalmas iróniával mondogatta: „Istennek hála mi, zsidók, csak a keresztény Istent öltük meg, a muszlim Istent már nem.”

Beszéljünk tehát a zsidókról és a keresztényekről. Sok-sok évszázadon, sőt évezredekken át a gyűlölet, a félelem és az üldözés volt a meghatározó, s ezért nem is került sor valódi párbeszédre a zsidók és a keresztények között. Természetesen voltak híres-neves teológiai viták, de szinte minden esetben pontosan az ellenkezőjét nyújtották a párbeszédnek. Igen gyakran csak félelmet keltettek a vitában részt vevő zsidó félben, mivel a viták során a zsidók nem engedhették meg maguknak, hogy nyerjenek, de éppoly kevéssé engedhették meg maguknak, hogy veszítsenek. Most végre, közel húsz évszázad elteltével, azt hiszem, eljutottunk a zsidó-keresztény párbeszéd kezdőpontjához.

Hölgyeim és uraim, barátaim,

ily hosszú idő után egészen természetes, hogy a párbeszéd eleinte főként udvariaskodásból, társasági viselkedésből, mosolyokból, bocsánatkérésekből, jó szándékokból és a jövőt érintő reményekből áll, s nem enged teret annak a fájdalmas kérdésnek, amely elválasztotta egymástól a zsidókat és a keresztényeket. Úgy vélem azonban, túl kell lépniünk a bemutatkozás szakaszán, túl kell lépniünk azon, hogy jól nevelten és hivatalosan örömminket fejezzük ki az ellenségeskedés és a gyanú időszakának lezárulása (lezárulásának kezdete) miatt. Azt hiszem, ideje immár komolyan beszélniünk egymással, mind arról, ami egyesít minket (zsidókat és keresztényeket), mind arról, ami szétválaszt minket (zsidókat és keresztényeket). Beszélniünk kellene a múlttól, egymás szemébe kellene néznünk, és beszélniünk kellene a múlttól, hogy közösen tudjunk szembenézni azokkal a feladatokkal, amelyeket a jövő tartogat. Jeruzsálem pedig elég nehéz feladatokat tartogat. Önök, akik Jeruzsálemben élnek, mindenki másnál jobban tudják ezt. A jelen és a jövő feladatai a legkevésbé sem egyszerűek és könnyűek.

Beszélniünk kellene. Beszélniünk kellene a hitről és a hitetlenségről, a megváltásról alkotott különböző felfogásokról és a különböző megoldásokról. Beszélniünk kell arról, hogy mit tudunk megtenni közösen, és mit kell megtenniünk ebben a fájdalommal, vérrel és gyötrelmekkel teli világban, amely egyre fanatikusabb lesz, egyszerre sokféle irányból, a fanatizmus számos különböző formáját magára öltve. Végző soron azonban az összes fanatikusnak van közös nevezője: minden egyes fanatikus, legyenek bár vallási fanatikusok, ideológiai fanatikusok, környezetvédő fanatikusok vagy sovinizta fanatikusok, mindegyikük két lábon járó felkiáltójel. Ideje foglalkoznunk a fanatizmussal, amelyet a 21. század legnagyobb

csapásának tartok, a 21. század legnagyobb veszélyének. A zsidóknak és a keresztényeknek, és a muszlimoknak, és az ideológusoknak, és a világjavítóknak, és az idealistáknak, és a jó szándékú embereknek pontosan tudatában kellene lenniük, hogy létezik valamilyen fanatizmuscsíra, van valamilyen fanatizmus-mikroba, amely valamiképpen minden hívőben, minden idealistában, minden világjavítóban, minden jó szándékú emberben, sőt talán minden emberben ott rejlik — ennyi.

Hétéves gyerek voltam, amikor bölcs nagyanyám, Shlomit Klausner egészen egyszerű szavakkal elmagyarázta, mi a különbség a zsidók és a keresztények között. Azt mondta: „Tudod, fiam, a keresztények abban hisznek, hogy a Messiás már itt volt egyszer, és nemsokára ismét el fog jönni. Mi, zsidók meg történetesen abban hiszünk, hogy a Messiás még nem volt itt. El sem tudod képzelni, fiam”, mondta a nagyanyám, „mennyi gyűlölködés, üldözés, vérontás és ellenségeskedés volt emiatt. Miért nem tudjuk szépen kívárni mindannyian, zsidók és keresztények? Aztán majd csak meglátjuk”, mondta. „Ha a Messiás eljön, és azt mondja: »Szervusztok, milyen jó, hogy újra találkozunk!«, akkor a zsidók kénytelenek lesznek belátni, hogy tévedtek. Ha viszont eljön a Messiás, és azt mondja: »Szép jó napot, emberek! Örülök, hogy megismerkedünk«, akkor az egész kereszténységnek bocsánatot kell majd kérnie a zsidóktól. Addig”, mondta a nagyanyám, „addig élünk, és hagyjuk élni egymást. Nézzünk egymás szemébe, és igen, viseljük el egymást, és legyünk nagyon kíváncsiak egymásra.”

Szeretnék ezután néhány szót szólni a kíváncsiságról. Nyilván tudják, hogy az irodalom és a pletyka unokatestvérei egymásnak. Az irodalom sohasem köszön hangosan az utcán a pletykának, mert szégyelli, hogy rokoni kapcsolatban vannak. De mindkettő valamilyen kíváncsiságon alapul. Az irodalmat és a kíváncsiságot mérhetetlenül lenyűgözi az utca másik oldalán, a fal másik oldalán vagy az elválasztóvonal másik oldalán elhelyezkedő személy titka. Különbözni abban különböznek, hogy a kíváncsiság csupán be akar kémlelni a szomszéd ablakán, és látni akarja, mi folyik a szomszéd bezárt ablaktáblái mögött.

A jó irodalom ellenben nem elégszik meg azzal, hogy csupán bekémlel mások ablakán, vagy mások titkai után szaglászik. Nem, a jó irodalom azt kívánja az olvasótól, hogy az utca másik oldalán elhelyezkedő személy ablakán, a másik ablakán keresztül nézzen a világra. Hogyan fest a világ a másik számára? Milyen táj pillantható meg egy másik, egy teljesen másik ablakon át? Az irodalom erre a pletykamentes kíváncsiságra buzdítja az embert.

Én pedig nagyon hiszek a kíváncsiságban. Köztudomású, hogy a kíváncsiság minden szellemi

tevékenységnek nélkülözhetetlen feltétele. Talán egyenesen a legfontosabb feltétele minden szellemi tevékenységnek. De még ennél is tovább mennék. Éppenséggel úgy vélem, hogy a kíváncsiság egyúttal alapvető erkölcsi erény is. Meggyőződésem, hogy a kíváncsi emberek valamivel jobbak azoknál, akik nem kíváncsiak. A kíváncsi emberek jobb házastársak, jobb szülők, jobb szomszédok, jobb partnerek, mert aki kíváncsi, időről időre felteszi magának a kérdést: „Mi lenne, ha a másik helyében lennék?” „Mit tennék a másik helyében?” „Mi lenne, ha én lennék azok ott?” Más szóval a kíváncsi ember időről időre megpróbálja úgy nézni a világot, ahogyan egy másik ablakból, egy teljesen másik ablakból lenne látható. Nem azért, hogy felszámolja saját magát, nem azért, hogy megtérítsen másokat, még csak nem is azért, hogy a másik arcát is odatartsa ellenfelének — ahogyan egy nagy közös tanítónk, ez a nagy zsidó ember mondta egykor. Nem, hanem csak azért, hogy valahol félúton találkozzon a másikkal.

Kíváncsiság. Azt hiszem, a kíváncsi ember még autódvezetőnek is jobb, mint az, aki nem kíváncsi. Elvégre a kíváncsi sofőr időről időre felteszi magának a kérdést: „Vajon most mit fog tenni ez a tőlem balra haladó pasas? És ez a szemből érkező pasas, tőle vajon mire lehet számítani és mire nem az úton?” Még azt is ki merném jelenteni, bár csak suttogva, hogy a kíváncsi ember jobb szerető, mint az, aki nem kíváncsi. A jelenlévők közül most bizonyára sokan többet is meg szeretnének tudni a kíváncsiságnak erről az oldaláról, és szívesen vennének néhány konkrét példát. De ez most nem a legjobb alkalom erre, túlságosan az elején járunk még az éjszakának vagy túlságosan a végén már az estének. Ez tehát majd csak más alkalommal következhet, ahogyan a zsidó–muszlim kapcsolatok is, és a keresztény–muszlim kapcsolatok is. De én nagyon hiszek a kíváncsiság erkölcsi értékében, a kíváncsiság erkölcsi erényében.

A kompromisszumokban is nagyon hiszek. Életem során már sokszor beszéltem erről. De hol másutt, mint a Sion-hegyen mondhatnám el újra, mennyire nagyra tartom a kompromisszum eszméjét. A kompromisszumok soha nem dicsőségesek, a kompromisszumok soha nem hősiességek, a kompromisszumok soha nem adnak vonzó anyagot a művészeteknek, a zenének, a festészetnek, nem, valójában tényleg nem. A kompromisszumok prózaik. Ráadásul a kompromisszumok soha nem teszik boldoggá az embert. Legálábbis szinte soha. Lényegüknél fogva a kompromisszumok sem tartós eksztázist, sem eufóriát, sem boldogságot nem kínálnak. Sokak, sok ember — főként fiatal idealisták — szemében a kompromisszum már-már szitokszónak számít. Több-

nyire azt hiszik, hogy a kompromisszumok megalkuvók, tisztességtelenek, haszonelvűek. Úgy vélik, hogy a kompromisszumok mindenestől elmentések az odaadással és az idealizmussal.

De nem így az én szótáramban, hölgyeim és uraim. Az én szótáramban a kompromisszum az élet megfelelője. A kompromisszum ellentéte pedig nem az idealizmus, a kompromisszum ellentéte nem az odaadás. A kompromisszum ellentéte a fanatizmus és a halál. Kemény üzenet ez Jeruzsálem vezetőinek, a Sion-hegy tetején. De ez az én üzenetem. Én hiszek a kompromisszumokban. Nem abban az értelemben, hogy „számold fel önmagad, hogy boldoggá tehesd a másikat”. Nem is abban az értelemben, hogy „a másik orcádat is tartsd oda ellenségednek vagy ellentelednek”. Hanem abban a kompromisszumban, amelynek segítségével találkozni lehet a mássikkal valahol félúton. A kompromisszum a titka a házasságnak, a titka a partneri kapcsolatnak. A titka a jószomszédi viszonyoknak, a titka a szülőségnek, a titka minden közös vállalkozásnak, amelybe egymástól különböző emberek belevágnak. És higgyék el, kérem, tudok egyet-mást a kompromisszumokról, én, aki már hetven — ötvenhét éve élek házasságban ugyanazzal az elragadó nővel. Azért mondtam, hogy hetven, mert már előre várom. Tudok tehát egyet-mást a kompromisszumokról. És hiszek a kompromisszumokban.

És azt is hiszem, hogy nekünk itt, Jeruzsálemben, nekünk, más-más hitű, származású és gondolkodású jeruzsálemieknek nem menekülőútra, csodás megmenekülésre van szükségünk. Nem várásigére van most szükségünk. Még csak nem is isteni megvilágosodásra van szükségünk, nem megváltásra — hanem megoldásra. A megoldás pedig mindig kompromisszum. A kompromisszumok pedig fájdalmasak. De az egyetlen, az egyetlen választható lehetőséget jelentik.

Engedjék meg, kérem, hogy most nagyjából tíz perccig *Júdás* című regényemről beszéljek. Tudom, sok olvasóm azt hiszi, hogy a regény alapvetően a zsidókról és a keresztényekről szól, Jézusról és Júdásról, izraeliekről és palesztinokról, lojalitásról és árulásról. Mindez természetesen meg is van a regényben. Ám a *Júdás* című regény ezen alázatos és elforgult olvasójának szemében a regény alapvetően nem ezekről a kérdésekről szól. Lényegében három nagyon különböző ember áll a középpontjában: egy igen józan és szkeptikus idős férfi, egy dühös és sértett középkorú nő és egy fiatal idealista, akik egész télen át egyazon szobában ülnek, döntik magukba a teát és beszélgetnek. Ez nem egy vicc kezdete, hanem a regényem. Egy szobában üldögélnek és beszélgetnek, ennyi az egész. Ugyanakkor idegen bolygók a regényben,

ellenségesen viszonyulnak egymáshoz, és két egészen eltérő világlátást képviselnek.

Az idős férfi gyanús szemmel nézi a hitet, az odaadást, minden megváltó célzatú jelszót, minden világváltó szándékot. Hagyj békén minket, mondja, ne próbálj megmenteni minket, mert végül majd ártatlanok vérét fogod ontani. Hagyj békén! Hagyjál már! Nem vagyunk tökéletesek. Szenvedünk, bűnöket követünk el, de hagyj békén. Ne próbálj megmenteni minket, mert különben keresztes vitéz vagy dzsihadista vagy valami hasonló lesz belőled.

A középkorú nő dühös, sértett, véghetetlenül neheztel az egész férfinemre: ti, férfiak, mondja, évezredek át irányítottátok a világot, és közben mézszárszéket csináltatok belőle. Örök kamaszok vagytok, folyton csak arra vágytok, hogy ti legyetek az elsők, folyton bókokra, elismerésre és hasonlókra van szükségetek. Igen, ő maga úgy bújjik ágyba férfiakkal, ahogyan a zokniját cseréli, alapvetően azonban gyűlöli őket, még a fiatal vendéget is, aki eleinte tart a középkorú nőtől, az idős szkeptikust pedig megveti. A fiatal vendég idealista. Hívó ember. Világváltó szándékai vannak.

És e ponton apró kis csoda következik be a regényben. Három hónap leforgása alatt a három idegen, a három különböző bolygó nemcsak barátságot köt, de szinte meg is szereti egymást. Óvatosan fogalmazok: szinte. Szinte család lesz belőlük. Hogy miképpen, azt nem tudom. És hogy pontosan hol következik be a regényben, azt sem tudom. Higgyék el, néhányszor elolvastam a regényt. Ennek ellenére még mindig nem tudom, pontosan hol változik meg a szereplők szíve. Ahogyan azt sem tudom egészen a mai napig, hogy Smuel, a főszereplő Atalja iránt táplált izzó nemi vágya mely ponton emelkedik fel a gyengéd, figyelmes, szelíd szeretet szintjére, miközben a vágy tüze sem alszik ki benne. Hogy pontosan hol megy végbe ez az átalakulás a regényben, azt nem tudom; elolvastam, és újra elolvastam, mégsem bukkantam rá a fordulóra. De megtörténik. Ez az apró csoda a *Júdás*ban.

Természetesen néhány szellem is kísért a regényben. Nem olyan szellemek, akik éjjelente fehér lepelbe bújva furcsa hangokat adnak ki. De ott van Jézus szelleme. És Júdás szelleme is ott van. És ott van Micha szelleme, a leölt fiúé, az egyszerűült fiúé, aki a feláldozott Izsák a regényben. A könyvben jelen van Izsák feláldozása és Jézus megfeszítése — egyik esemény sem hoz megváltást, egyik sem eredményez csodát az utolsó pillanatban. És jelen van Abrabanel szelleme, aki a nemzeteken túllívelő vagy a nemzeteket maga mögött hagyó pluralizmusról álmodott, amely egyetlen hatalmas szimfóniában egyesíti az emberiséget. Minden egyes ember, mindegyik kul-

túra, minden rész, mindegyik hit páratlan és értékes hangszer lehet. És valamiképpen majd csodálatos összhangot hoznak létre — államok nélkül, határok nélkül, szögesdrót nélkül. A kortársai közül sokan árulónak tartják, ahogyan sok, sok százmillió keresztény is számos nemzedéket át árulónak tartotta Júdást.

Smuel, a főszereplő szemében egyikük sem volt áruló. Az én szememben sem volt áruló egyikük sem. De azért angyalok sem voltak. Naivnak tartom Abrabanelt, és azt hiszem, hogy Júdás (erre öt perc múlva majd rátérek), Júdás, Smuel Asch Júdása, nem, nem áruló, egyáltalán nem, de megvan benne a fanatizmus csírája. Egyes olvasók párhuzamot fedeznek fel az áruló Abrabanel és az áruló Júdás között. Az én olvasatomban nincs ilyen párhuzam. Az én olvasatomban Abrabanelnek Jézussal vannak rokon vonásai. Hitt az egyetemes szeretetben. Hitt az egyetemes testvérségben. Hitt az erőszakmentességben, pontosan úgy, mint Jézus, Smuel viszont, a világjavító, az, akinek megvan a varázsigéje a világ azonnali megmentésére, a regényben inkább neki vannak rokon vonásai Júdással.

A Nyugat története során, a keresztény világ története során azonban Júdás az árulók árulója, a legaljasabb, a legvisszataszítóbb, a legközönsegebb, a legmegvetendőbb, kapzsi, lelkiismeretlen, ravasz, sunyi, képmutató, visszataszító alak. A Júdás szó a keresztény világban, minden keresztény nyelven egyenértékű az áruló szóval. Az embereket Júdásnak lehet nevezni, a képükbe lehet vágni, hogy „Júdás!” Mind a harminc nyelven, amelyre lefordították a regényt, a címe egyszerűen az, hogy *Júdás*, bár nyilván másként ejtik ki a németek, a franciák és a spanyolok.

Kivéve a héber kiadásban. Ha a *Jehuda* címet adtam volna a regénynek, ha a Júdás héber megfelelője lett volna a címe, az emberek semmi különöset nem találtak volna a dologban. A Jehuda ugyanolyan, mint a Simon, vagy a Lévi, vagy a Menáse, nagyon gyakori név a zsidók körében, egykor és ma ugyanúgy. A tisztesség kedvéért be kell vallanom valamit. Az apámnak Jehuda Arie volt a neve. A fiamat az apám után Daniel Jehuda Ariének hívják. Hölgyeim és uraim, nem más áll tehát Önök előtt, mint Júdás fia és Júdás apja. Nem csoda, hogy mindig érzékeny voltam ennek a névnek a jelentésvonzataira.

Az evangéliumok Júdása a keresztény antiszemitizmus Csernobilja, és az utóbbi időben sajnos egyre nagyobb népszerűsége tesz szert a muszlim zsidógyűlölők, a zsidókat gyűlölő igehirdetők körében. Az elmúlt kétezer évben Júdás, a Júdásról szóló történet több százmillió ember szellemét, szívét és érzéseit megmérgezte. Az a kisgyerek, akinek először meséli el a történetet va-

lamelyik szülője vagy nagyszülője, szinte teljesen képtelen megkülönböztetni egymástól a zsidó és a Júdás kifejezést. A kisgyerekek nehezen különböztetik meg a német *Jude* és *Judas* szót, a spanyol *Judast* és *judíost*, nem is csoda, hogy sok, sok-sok kereszténnyel így történt, persze nem az öszszessel, de azért sokkal.

Valamiképpen mindannyian Júdások vagyunk: árulók, kapzsi, mohók, ravaszak, veszélyesek, istengyilkosok. A regény egyik helyén Gersom Wald elmeséli, hogy egy alkalommal, sok-sok évvel azelőtt, még Lengyelországban, fiatal korában együtt utazott a vonaton két katolikus apácával. Egyikük tiszteletreméltó középkorú nő volt, a másik kedves arcú, ártatlan kinézetű, akárcsak a fiatal Madonna a gyönyörű festményeken. Gersom Wald kihúzott a zsebéből egy héber nyelvű újságot, és olvasni kezdte, mire az idősebb apáca megkérdezte: „Uram, jól látom, hogy héber lapot olvas?” „Igen, jól látja. Zsidó vagyok. És úgy tervezem, nemsokára Jeruzsálembe megyek, és letelepedem a városban.” Csend. Aztán a fiatal apáca szelíden megkérdezte: „Mégis hogy tehetted ezt vele? Annyira kedves volt!” Mire Gersom így felelt: „Tudja, fiatal hölgy, azon a húsvét pénteken én nem voltam ott, mert éppen fogorvoshoz kellett mennem.”

Még valamit be kell vallanom. Velem is megessett ugyanez, nem Lengyelországban, hanem egy másik európai országban: két apáca, az egyik középkorú, a másik fiatal és gyönyörű. Nem héberül nyomtatott újság volt a kezemben, hanem héberül írt könyv. De a kérdés ugyanaz: „Uram, jól látom, hogy zsidó könyvet olvas?” „Igen, jól látja, izraeli zsidó vagyok.” „Mégis hogyan tehetted ezt vele?” És a mai napig bosszant, hogy nem válaszoltam neki a fogorvosos kifogással. Milyen könnyen kiszabadultam volna ebből a helyzetből!

Gersom Wald még más dolgokat is mond: „Vegyünk szemügyre az egészet egy keresztény neveltetésben részesülő ártatlan gyerek nézőpontjából, akit az evangéliumok alapján neveltek. Nem egyszerű, ártatlan történetről van szó. Nem minden ember tudja megtenni, hogy egy nap felkel, fogat mos, megiszik egy csésze kávé, és megöli a mindenható Istent. Nagyon erősnek, nagyon gonosznak és nagyon romlottak kell lennie ehhez az embernek.”

Júdás csókja a történelem leghíresebb csókja, sokkal ismertebb, mint Rómeóé és Júliáé. Mint már mondtam, az antiszemitizmus Csernobilja. Idézzék csak gyorsan emlékezetükbe az utolsó vacsorát ábrázoló híres festményeket, a reneszánsz előtti, a reneszánsz korabeli és a reneszánsz utáni keresztény művészet köréből. A Megváltót látjuk, aki az asztal közepén foglal helyet, feje körül glória, magas, szálfageyenes, jóságot sugároz,

isteni jóságot. Szintén látható a többi apostol, akik tőle balra és jobbra ülnek. A festmények nagy részén megnyerőek, jóképűek, a hajuk világos színű, határozottan európai megjelenésűek, sőt árja benyomást keltenek. Számos festményen azonban az asztal sarkánál apró kis visszataszító szemita szörny fedezhető fel, a haja gyér, a szemme bandzsós, a füle elálló, az orra kampós, az ajkai vastagok, a fogai vásottak, vastag ajkain pedig undort keltő mosoly játszik. És ez, hölgyeim és uraim, nem a *Der Stürmer* című náci lap, ez nem Goebbels. Az őseim évezredek át ezzel éltek együtt. Sajnálatos módon nemzedékek át ilyenek voltunk mi.

Ennek ellenére tizenhat éves koromban Hulda kibbucban úgy döntöttem, hogy el kell olvasnom az Újszövetséget; igazi könyvmoly voltam. Egyetlen zsidó iskolában sem tanítanak az Újszövetségről — sem külföldön, sem Izraelben, és véleményem szerint ez nagy szegény. Erről a könyvről minden zsidó iskolában tanítani kellene. Mert zsidó könyv. Nagyszerű zsidó könyv. Én azonban beláttam, hogy ha nem olvasom el az evangéliumokat és az Újszövetség többi részét, soha nem fogom megérteni Bach zenéjét vagy a keresztény művészetet, festészetet és szobrászatot. Még csak Dosztojevskij regényeit sem fogom megérteni.

Amíg tehát a többi fiú, az osztálytársaim kosárlabdáztak vagy a lányok után koslattak, én, aki mindkét területen reménytelen eset voltam, én a könyvtárba mentem és vigaszra leltem Jézusnál. Elolvastam az evangéliumokat. Első pillantásra megszerettem Jézust: a szelidségét, a humorérzékét, csodálatos egyszerűségét, jóságát, amely felém áradt a lapokról. Szerettem Jézust. Nem érttem egyet vele, de ebben nincs semmi szokatlan. Ebben az országban két izraeli soha nem ért egyet egymással — akkor sem értett, ma sem ért egyet. Nem érttem egyet vele az egyetemes szeretettel kapcsolatban. Nem érttem egyet azzal, hogy az erószak a legnagyobb rossz a világon.

Az én könyvemben az agresszió, nem pedig az erószak a legnagyobb rossz. Az erószak az agresszió szülötte. „Az agresszió minden háború anyja”, hogy Szaddam Husszeint idézzem, jól vagy rosszul. Ebben a világban nekem tehát nem önmagában az erószak az ellenségem, hanem az agresszió. És az agressziót, igen, az agressziót olykor erószakkal kell visszaszorítanunk. Zárójel bezárva.

Szerettem Jézust, de az árulásról szóló, a harminc ezüstről meg a csókról szóló történet feldühített. Nem azért dühített fel, mert zsidó vagyok, mert izraeli vagyok. A bennem lévő kis detektív, a kis műkedvelő nyomozó tartotta felháborítónak a történetet. Először az a kérdés merült

fel bennem: „Valójában mennyit is ért pontosan a történetben szereplő híres harminc ezüst?” Akkoriban még nem volt Google, és én még ma sem tudom igazán jól használni a Google-t. De a könyvekben nehézség nélkül ráakadtam, hogy a második Templom utolsó évtizedeiben a híres harminc ezüst nagyjából annyit ért, mint ma hatszáz euró. Csinos kis összeg, de egy Júdához hasonló tehetős ember számára nem jelentett ellenállhatatlan kísértést. A többi apostoltól eltérően Júdás nem volt galileai származású szegény halász. A keresztény források tájékoztatása szerint tehetős júdeai földbirtokos volt.

Miért kísértette meg, hogy áruba bocsássa az Urát, a mesterét, az Istenét, a tanítóját, az atyját — hatszáz euróért? És ha valóban annyira romlott volt, hogy hatszáz euró is ellenállhatatlannak tűnt számára, miért akasztotta fel magát nyomban azután? Képtelen voltam felfogni. Azt pedig még kevésbé, hogy miért adna valaki akár csak egy kis darab ezüstöt is Júdásnak, akár csak ötven centet azért, hogy megcsókolja Jézust, s így felfedje a kilétét azoknak, akik a letartóztatására érkeztek, ha egyszer a legkevésbé sem volt szükség arra, hogy valaki felfedje Jézus kilétét. Egész Jeruzsálemben közismert volt. Az utcasarkokon beszélt. Hatalmas botrányokat kavart (már megbocsássanak a kifejezésért), néhány száz méterre innen, a Templom kapujánál, hiszen erővel felborította a pénzváltók asztalait. Egy pillanatra megfeledkezett róla, hogy soha nem hitt az erószakban, és én szeretem ezért, azért, hogy emberi.

Egész Jeruzsálem ismerte tehát. Mire akkor a csók? Mire a pénz? Mire a váltság? Mire ez a ronda történet? Elvégre Jézus nem próbálta elfedni a kilétét, nem próbált kerekelt oldani, és nem rejtőzött el. Nem viselt sombrero-t. Nem mondta az elfogására érkezőknek, hogy ő nem is Jézus, hanem Donald Trump. Mire hát a csók? Mire az ezüstök? Dühös voltam. Évekig nem is szabadultam az érzéstől.

Smuel Asch másként gondolja. Smuel Asch azzal a felvetéssel áll elő, hogy Júdás soha nem is árulta el Jézust. A jeruzsálemi papság küldte Galileába, hogy a botrányt okozó galileai falusi után kémkedjen. „Mindenféle híresztelés jut a fülünkbe csodákról, és arról, hogy egyre több követője van. Menj, és nézz csak körül!” Júdás tehát szegényes gúnyát öltött, meztláb kezdett járni, beállt a csoportba, és megtért. Újjászületett. Mélységesen hinni kezdett Jézusban, elhitte, hogy ő a megváltó, a Messiás és Isten fia.

Mivel azonban világi ember volt (a többiektől eltérően), azt is mondhatta Jézusnak: „Figyelj csak! Ha továbbra is csodákat művelsz és próféciákat hirdetsz Galileában, kétszáz évig is folytathatod, de a világ mit sem fog változni. Jeruzsálemben kell

menned! Első osztályú csodát kell végbevenned! A csodák csodáját! Mégpedig fóműsoridőben! A pészach előtti estén, a nagy ünnepnap előtti pénteken, amikor több százezer zarándok árad a városba (zsidók, nem zsidók, római katonák, hellenisták, görögök, mindenki), keresztre kell feszítettetned magad! És aztán az egész város, az egész világ szemeláttára leszállsz a keresztről, elevenen és épségben, és az egész világ térdre fog borulni, és te majd egyetlen egyszerű mondatot mondasz nekik: »Szeressétek egymást!« És ekkor kezdődik meg majd a mennyek országa. Ezután már nem lesz szükség csodákra. Ezután eljön majd a napok vége. Ez lesz majd a mennyek országa.”

Jézus vonakodott. Félt. Félt Jeruzsálemtől. Már sok megváltó volt Jeruzsálemben. Minden második zsidó potenciális megváltó, még ma is: mindenkinek megvan a személyes varázsigeje az azonnali megváltásra. Jézus tehát vonakodott, még a haláltól is félt, egészen emberi módon félt a haláltól. És az evangéliumokban számos olyan hely van, ahol Jézus arról beszél, hogy nem biztos magában: „Valóban én lennék az? Mi fog történni velem? Talán nem is kellene Jeruzsálemben mennem!” Júdás erősködött: „Menj csak oda! Mutasd meg nekik! Te halottakat támasztottál fel! Betegeket gyógyítottál meg! Vízen jártál! Majd te megmutatod nekik. Le fogsz szállni a keresztről. Atyád majd leemel a keresztről, és ez lesz a világ megváltása.”

Jézus és a többiek vonakodva bár, de elmennek Jeruzsálembe. És Júdásnak sok szálát meg kell mozgatnia azért, hogy fóműsoridőben történhesen meg Jézus megfeszítése, mert Smuel Asch olvasatában sem a rómaiak, sem a papok nem voltak különösebben elragadtatva ettől a galileai prófétától. „Hát még egy! Még egy istenkereső zsidó, a többi zsidó mintájára!” Júdásnak sok-sok telefonhívást le kellett bonyolítania, és fel kellett használnia a kapcsolatait, hogy a legjobb műsoridőben rendezhesse meg a keresztre feszítést. Jézus pedig a keresztre kerül, és a kereszten is marad, vére omlik a kereszten, és sír a kereszten, és a tömeg lassan oszlani kezd, mert nagyon meleg van, és mert a szabbat előtti este van, az ünnep előtti este. Júdás pedig a kereszt lábánál áll, és azt mondja: „Mutasd meg nekik! Gyerünk már! Most! Azon nyomban! Rögvest! Gyerünk! Itt az idő!”

És Jézusnak ömlik a vére a szögeknél, ömlik a vére sebzett kezéből és lábából, majd kimondja az emberiség történetének leghíresebb mondatát: „Ó, Istenem, miért hagytál el engem?” Ezeket a szavakat Smuel Asch szerint csak olyan ember mondhatta ki, aki azt hitte, legalábbis az utol-

só pillanatig azt hitte, hogy igen, az Atya le fogja venni a keresztről.

Jézus tehát, az Emberfia, ahogyan az Evangéliumban nevezni szokta magát, Jézus meghal a kereszten. Júdás pedig, aki belátja, mit tett, megy, és felakasztja magát. Valóban ez történt, itt, a közelben, kétezer évvel ezelőtt? Nem tudom. Fogorvoshoz kellett mennem, nem voltam ott. De azt hiszem, ennek az olvasatnak sokkal több értelme van, mint a harminc ezüstről és a csókról szóló történetnek. A legrosszabb történetnek, amelyet valaha elmeséltek. Egyetlen másik elbeszélés sem eredményezett annyi vérontást, pogromot, üldözést, inkvizíciót, diszkriminációt, gyűlöletet, mérszárlást és tömeggyilkosságot a történelemben — sőt talán még holokauszthoz is vezetett. Gyenge történet. Ha szerkesztő kezébe kerül, kihúzza. Csupa rasszista sztereotípiá.

Smuel Asch olvasatában Júdás viszont nem áruló. Smuel Asch olvasatában Júdás paradox módon jobban hitt Jézusban, mint Jézus saját magában. Jézusnak kételyei vannak azzal kapcsolatban, hogy Jeruzsálemben kell-e mennie és keresztre kell-e feszítettetnie magát. Kételyei vannak és fél. Júdás nem kételkedik és nem fél. De az én Júdásom nem is angyal, legalábbis nem ennek az olvasónak a nézőpontjából. Nem szent. Nem vétkes az árulásban, de vétkes a fanatizmusban. Nem tágitott attól, hogy neki azon nyomban kell a megváltás. Ma kell a megváltás. A naplemente előtt. Azonnali megváltás. Ez a jeruzsálemiekre vall — akkor is, meg ma is. Nagyon veszélyes — akkor is, meg ma is.

Végezetül legyen szabad újra elmondanom, amit a beszéd elején mondtam. Hölgyeim és uraim, szeretem Jézust, sőt nagyon szeretem. Számos tekintetben nem értek egyet vele. Ki nem állhatom az ezüstökről, meg a csókról, meg az istengyilkosságról szóló történetet. Ki nem állhatom ezt a történetet. És azt hiszem, bár nem egyszerű ezt pont a Sion-hegyen kimondani, mégis kimondom: nem hiszek a megváltásban, hanem megoldásokban hiszek, megoldásokban. Azt hiszem, Jeruzsálemnek ma, most azonnal nem megváltásra van szüksége. Pragmatikus, gyakorlati, fájdalmas megoldásokra — igen, kompromisszumokra. És mint már mondtam, a kompromisszumok soha nem teszik boldoggá az embert, de ha a kompromisszumot választjuk, az életet választjuk a halál helyett. És ahogyan őseink sok-sok évezreddel ezelőtt mondták: *utevachar bakha' jm*, „és válaszd az életet”.

Nagyon köszönöm.

Görföl Tibor fordítása

A Sion-hegy Díj átadása 2017-ben Ámosz Oznak Jeruzsálemben, a Sion-hegyi Dormitio bencés apátságban. A díjazott beszédének magyar fordítását a Dormitio Apátság szíves engedélyével közöljük. (A szerk.)

FERENCZ GYŐZŐ: MA REGGEL ELTÚNT A VILÁG Válogatott és új versek

Ferencz Győző első verseskötete (*Ha nem lenne semmi nyom*) huszonhét éves korában, 1981-ben jelent meg, ezt azóta öt további követte. A *Ma reggel eltűnt a világ* masszív enumeráció — azt őrzi meg az 1974 és 2010 közötti lírai anyagból, ami ma is értékállóan bizonyul, s további, a *Szakadás* (2010) című, előző kötet óta írt verseket tartalmaz. A válogatás szigorú, noha nem voltak igazán zsengek már az első kötetben sem, amelyről annak idején megállapította Margócsy István, hogy „meglepően egységes és sajátos stílusú” lírai monológ. Ferencz mégis három csoportba sorolta eddigi verseit: a már újraközölni nem akart „kamaszos” darabok, a ma is „vállalt” versek, továbbá azok, amelyeket némi korrekcióval ítélt továbbvihetőnek.

A csaknem fél évszázad termését — körülbelül másfél század verset — felöllel keménytablás, elegáns kötet borítóján a dán Vilhelm Hammershoi festménye látható a művész gyakori témájával: fénypázmás szobabelső, középpontban ablakkal, amelyen át besüt a nap az üres szobába. Fény és árnyék, világos és sötét játéka, szűrt fényű derengés, időtlen tér — ez éppúgy jellemzi a kötetbeli verseket, mint a borítóképet. Az ábrázolt jelenség során a fénynyalábok áthatolnak az ablaküvegen, azonban a beltéri tárgyakról visszaverődő sugarak nem képesek kijutni a külső térbe. Egyfelől melegt adnak odabenn, másfelől viszont csapdába kerülnek, az energia megreked — mégis „jobb, ha ez az áthatolhatatlan / Szórt fény burkol be, bárhogya is szorongat, / Mert ha rések támadnak a falban (...) Hosszában dőlnek az érces gerendák, / Keresztben szálkás deszkák hasadoznak, / És kitágul a vakító üresség.” (*Ködfoltok a látóhatár peremén*). Így mutatkozik meg ugyanez két évtizeddel korábban, az én mint épület toposzának újraírásakor: a *Vigyázat, omlásveszély!* című, 1986-os vers — az *Omlásveszély* kötet címadója — ezt tematizálja: „Ha épület volnék, most darabokban / Lemállanék rólam a vakolat, (...) Hasonlatba rejteni is kevés, / Ami történt: miért nem tataroztam; / És most lép ki rajtam, vissza se néz / Utolsó lakóm, én, s hogy elhagyottan / Mered homlokzatom, egy csonka fél / Távozik — s egy táblát csapkod a szél.” Más Ferencz-verseknek is sajátossága a terek bejárása (*Mint a tudat rejtett barlangjában*), illetve bevilágítása vagy éppen „befüggönyözött félhomályban” (*Az első*) tartása.

A már említett átírás aktusán jelentős versek is átestek, mint például az *Alig hagy nyomokat* című nyitővers (1979/2017). A nyom nemcsak az első kö-

tetnek, ennek is vezető szála — végigkövethetjük, *mi az*, ami nyomot hagyott. Ez elsősorban az idő múlásaként értendő, de szervesen kapcsolódik hozzá a kötetben az álom, illetve az emlékezet/felejtés motívuma is, utóbbi például a könyvcímet adó *Márciusi vagy áprilisi ködben* (2012) is tetten érhető.

Nyomot hagy a hagyomány is, nemcsak az „elődök”, mint Arany János (*Végelszámolás*), Ady Endre (*Tükröd előtt az élet csokra vár*) vagy József Attila (*Már nem sajog*), de a még ismert (Határ Győző, Vas István) vagy ma élő kortársak (Tandori Dezső, Várady Szabolcs) is. Az említett költők, illetve az angol szerzők mellett az újholdas tradíció is meghatározó, főként Nemes Nagy Ágnes, Weöres Sándor vagy Rába György költészete. Két költőt szokás az újholdasok folytatójaként számon tartani a kortársak közül: Rakovszky Zsuzsát, illetve Ferencz Győzöt. Ferencz tulajdonképpen maga is része volt az Újholdnak: Nemes Nagy meghívására szerkesztette az Évkönyvek több számát.

A *Ma reggel eltűnt a világ* az irodalomtörténet-sz nyelvészeti szemlélet mementója is: a *Nyelvotelen emlék-képp* és az *Elmozdulás: kísérelt* is erre a témára reflektál, vagy az „*A hagyomány és az eredeti tehetség*”, amely első versmondatával jól szemlélteti a (szubjektív) kánon folytonos mozgását: „Mikor Lenau a negyedik sorba kerül, Rimbaud-t is át / kellett sorolnom, ezzel viszont Milton és Majakovszkij / második köteté is továbbléptek, csak az ötödik / sorba; amivel azonban Villon kiszorult.”

A Ferencz-versek „hézagosak, töredezettek, igénybe veszik a figyelmünket” — írta Lator László 1989-ben, s ez ma is igaz: a lírányelv folyton újragondolt, új megvilágításba helyezett, megszakított, majd újra felépített. A kötet lineáris olvasata során kirajzolódik a folyamatszerűség, amelyben mind az ars poética, mind az én integritása megkérdőjeleződik, revidálódik újra és újra. Akinek a fent soroltak mellett olyan mesterei voltak, mint Jonathan Swift, annak ez „lételeme”; eszünkbe juthat az egyik legjobb vers az énképz(őd)ésről, az *A Beautiful Young Nymph Going To Bed*, amely magyarul Ferencz Győző fordításában olvasható.

Időtállóan bizonyul ez a kétkezdő-kérdező versnyelv, s a régiek mellett az utóbbi évek termése közt is vannak emlékezetes darabok, ilyen például a *Bajominé* (2008) vagy *A reggel lassú ébredése* (2015). A gyűjteményes kötet kidomborítja Ferencz költészetének legfőbb jellemzőit: önreflexivitását, az én és a vers felépülésének dilemmáját, a hagyományhoz való dinamikus viszonyát, nyelvkritikus attitűdjét, lírájának vizualitását, melankóliáját és játékoságát, a terek bejárásának lehetőségét. Legfőbb kérdése talán mindvégig a Nemes Nagy Ágnes-i kimondhatatlanság és nyelv-

elég telenség körül forog: „Elmondhatom-e más szavaival / A saját történetemet, / Ha egyre jobban elválaszt tőle a fal, / Amit a szavaimmal emelek?” (*Betűk háta mögött*). (Gondolat, Budapest, 2018)

PATAKY ADRIENN

KEMÉNY ISTVÁN: NÍLUS

A költészet lehet versfolyam — sugallja címadásával, szimmetrikus tükörszerkezetével, valamint nyitó és záró költeményével Kemény István nemrég megjelent verseskötete, a *Nílus*. Benne a *Duna* ciklus egyetlen versét, a kezdőversként kiemelt *Rakpartos ballada* ritmikus dalát a *Délig* ciklus követi, majd az *Estig* ciklust a *Nílus* ciklus azonos címet viselő képverse zárja. Tükörkép és szimmetria ekképp szerkesztett állandósága a verseket allegorikus alakokon és metaforák rendszerén keresztül teszi átláthatóvá. Az átláthatóság helyenként áthallásokkal is terhelődik, magánélet és közélet a verseken hagyják lenyomatukat, ám nem konkretizálják a vershelyzetet, nem vonják ki a kijelentések általános érvényének hatálya alól: „száraz szabadságot legelek” — hangzik a *Nővényevők dalában*, a *Patai második éneke*ben pedig például a következő megállapítás szerepel: „Vannak tények is. Naiv, / tiszta szívű adatok. Sokszor / a hülyeségig becsületesek. / Őszintén hiszik, hogy ártatlanok. / De ha mégis lebukik némelyik, / nem vitakozik, lehajtja fejét / a balhét szó nélkül elviszi.”

Városi életképeket rendez át a folyó örök változást magában hordozó robusztus alakja, ellenpontot képezve a személyi edző tanácsainak, a városi futás közepette elhangzó párbeszédnek. Van valami a kötetben, ami ellentmondani látszik a folyó hagyományos toposzának, legalábbis nem tökéletesen illeszkedik hozzá: a mély állandóság és harmónia, az örök változás ellenében a kristályosodó állókép, a kötet szerkezet egyértelmű szimmetriája és a versek általános kedélyállapotának egyenmősége, mely leginkább a lemondó szemrevételezéshez közelít.

Nem csüggedésről van azonban szó, a versek többsége inkább a melankólia képzeleti társítható, ahhoz a nehezen körvonalazható állapothoz, amelyet a semmivel való találkozás idéz elő, és amely, Nádas Péter szavait idézve, a „tudás újréről való érzés, vagy az érzés újréről való tudás” figyelmes szemlélete. Ennek eredményeként a semmiből kilépő, magának nem elegendő, folyton beszélgetésekbe bonyolódó, mindig valakire reagáló megszólalót belátásai rendre lecsendesítik. Betörődése a dolgok állásába úgy tükröződik a versek homlokzatán, mint ahogy a víz felszínére rátekinthető arc saját elmosódott képét pillanthatja meg: tudja, hogy önmagát látja, mégsem ismer ma-

gára teljesen, mivel a látványt olyannyira befolyásolja az arányait és színeit veszített, torz és árnyékkolt tükörkép. Innen, ebből a bizonytalan visszatüköröződéskből eredeztethető a versek központi alakjának sérülékenysége, másoknak alárendelt és humorral kezelt instabilitása.

A melankolikus szembenézésből mégsem narcisztikus, hanem a környezetet vagy akár lírai szövegtapasztalatokat visszatüköröző költészet születik. Kemény István legutóbb 2012-ben jelentkezett verseskötettel (*A királynál*), így természetesen találtak helyet a kötetben időközben létrejött, alkalom szülte versek: születésnapokra és évfordulóira íródott, gyűjteményes kötetekben megjelent darabok. Ezekben hangsúlyos szerepet kap a párbeszéd, mely a kötetnek egyébként is domináns nyelvi alakzata. A versbeszéd mindenütt kísérlet tesz rá, hogy az eltérő lírai megszólalásmódok is helyet kapjanak a kötetben és feloldódjanak a versek folyamatában. „szívprókkolt vörösborban? szólalj meg, szív. húsig / lerágott köröm? szólalj meg szív. férfi és nő vagyunk? / szólalj meg szív. közhelyes fordulatokkal elégítem ki szentimentalizmus — és keserűségnyemet? szólalj meg, / szív...” Az *Avasi kíséror* című vers (*k.kabai remix*) alcímmel szereplő, a megidézett szerző mellett helyenként Píliniszky költészetét is játékba hozó darabja például a katolikus liturgiát mímelő zenei nyelv segítségével jeleníti meg a vélemények, megjegyzések, képek előidézte szakadozott beszélgetésszerűsége. Talán innen, a feloldódás nélküli sodrás, az egybegyűjtött hatások felől lehetne a kötet elgondolásához hűen értelmezni a Duna és a Nílus folyók által közrezárt szerkezeti elgondolást, a víz mozgásának metaforikus jelentésárnyalatait.

És ha már a zeneiség szóba került: a kötet meghatározó verse, a *Hipnoterápia* egyenesen szimfonikus költeményként olvasható. A részleteiben megkomponált, több szólamra írt költemény helyszíneket és idősíkokat váltogat, a köz- és a magánélet szféráit egyaránt magába sűríti, végül nem is lehet tudni biztosan, hogy a megszólaló eleve egy másik ember tudatából beszél-e, vagy saját szólamait épp beleszuggeralja egy terápian részt vevő személy félig éber tudatába: „Őn most szomorú. / Szomorú, szomorú. / Úgy érzi, még sose volt vidám. / De nem gondol a szomorúságra, / csak szomorú. / Szomorú, szomorú, nagyon. / Átadja magát a szomorúságnak.” A nagyzenekart és szólóhangszereket egyaránt felvonultató vers kihangsúlyoz és látta, s látásmódja a melankóliát humorral vonja össze. Mindez történelmi és magánéleti következményekkel jár, mivel az egyedi így minden pontján a közösbé ékelődhet, s a személyes beszéd önironikus fejtegetése tágabb horizontban, egy társadalom egészén belül nyerhet értelmet: „Magasról akar lenézni élete színterére. / Megfelel erre egy pad is, ha rááll, / egy repülőút

még jobb lehetne. / Múholdra gondol, de elveti: túl nagy gesztus volna, elvesznének a részletek.”

Mintha ennek a versnek kiágazásaként jött volna létre a címadó *Nílus* című vers, mindenesetre szoros kapcsolatban áll vele, ahogy a borító műholdképe is ezt a kapcsolódást tükrözi. Tükrözi, hisz a folyam allegoriaként íródik be a vers jelentésrétegeibe („szóval ha látod, hogy semmi kétség, / Nílus vagy már megint”). Távlatot teremtenek a versek akkor is, amikor kimondottan felülnézeti perspektívából szólalnak meg — ez a felülnézet egy életpálya fiktív mélypontját hozza eleven mozgásba, s egyúttal ironikus (fiktív) önarcképet fest, miként a *Hipnoterápia* poétikai összegzésében —, és akkor is, amikor allegorikus mozgásokat indítanak el, hogy kiemeljék a mélabú nem szűnő alaphangjának mindent átható, ugyanakkor életerőt is árasztó lényegét:

Nílus is maradsz:
a sós vízíg kitarló
el nem párolgó
mindíg újra váratlan
meglepetés egyszeri véletlen
csoda

(*Magvető*, Budapest, 2018)

SZALAGYI CSILLA

KESZTHELYI REZSŐ: MAGÁNYT RAGYOGNI Vers és próza

Erről a könyvről, amely félezer oldalon szinte egy teljes életművet mutat be, csak megilletődve lehet szólni. Akik példás szorgalommal az asztalunkra tették, Fazakas István, a kiadó, és Báthori Csaba, a költő egyik fölfedezője és lankadatlan népszerűsítője, Keszthelyi Rezső hosszú utókorára szavaznak, mintegy kárpoztalásul azért, hogy munkásságát kevés méltánylat érte életében, mi több, föl sem ismerte az irodalmi közvélelem, hogy ki ő a magyar költészet számára. Barátai, harcostársai, a fiatalabbak is, például Tábor Ádám és Györe Balázs, akiket a *Magvető* szerkesztőjeként is istápol, bátorított, mindnyájan osztoznak ebben a vélekedésben; vannak, akik — már csak Keszthelyi föllépésének időpontja miatt is (ez a hatvanas évek végére esett) — Tandorival és olykor Oravecczel emlegetik vagy emlegették együtt. Kétségkívül Tandori indulásakor megtette hatását az a gesztus, amelyet Vas István, vagy Oravec esetében Weöres Sándor gyakorolt, mintegy útlevéllet kiállítva számukra az irodalmi világba. Keszthelyi számára én illet nem tudok, de érezni lehet valami hasonló gesztus hiányát. Ennek azonban már fél évszázada. Utólag bepótolni nem lehet, bár azért nem gondolom, hogy teljesen észrevétlen maradt volna a költői me-

zőnyben. Ebben a rövid recenzióban azt próbálom egy-két vonással fölvázolni, miért is számíthat — nézetem szerint — az utókor megbecsülésére ez a különös életmű.

„Az ő különlegessége az volt, hogy nem ismerték el”, mondta Györe Balázs valahol. Ahogy utána olvastam, érdeklődve, hogy ki is volt ő, miféle személyiség, kiderült, talán az állhatott a legtávolabb tőle, hogy a saját dicsősége, vagy a pajzsra emelése után fusson. Ez persze nem hatálytalanítja Györe megrovását a szakmánkat illetően. Keszthelyi mintha még arra sem törekedett volna, hogy tágabb körben megértsek, miféle költészet kerül ki a keze alól; interjú például keveset adott, olvasóinak — és remélhetőleg mind több értelmezőjének — viszont leckét, alkotói *magánbeszédeinek* fölfejtését; publikált is ezzel a címmel 1994-ben egy hasonló jellegű, *összefoglaló* könyvet, mint amit most hagyatékának összegyűjtői a kezünkbe adtak. Tehát volt terve életművének egységét megmutatni. De ez a kötet sem váltott ki komolyabb visszhangot. Vannak a mi költészetünkben jelentékeny életművek, amelyek éppúgy „magányt ragyognak”, mint az övé. Nehéz csatlakoztatni őket a tradicionális, tehát az elfogadott költői hagyományaink közé. Az is az igazsághoz tartozik, hogy ezek az alkotók komolyan „megdolgoztatják” olvasóikat; Keszthelyi is sokat követel. A bennfentesek költője, mondhatnánk.

Ennek az összegyűjtött kötetnek a címe telitalálat; emlékezetes lesz azért is, mert szerepfölfogást is takar, (igen koncentrált) életvitelt, és lehetőséget kínál a költői lelkiállapot érzékeltetésére, ugyanakkor az írói bátorságot, az alkotással való egyedülletet is kifejezi: *magányt ragyogni*. Úgy gondolom, hogy ez az állapot nélkülözhetetlen volt Keszthelyi számára a munkához, a költői gondolatok megelézéséhez, megtalálásához és aprólékos kigondolásához. Világszemlélete erősen szűrt, műzsjája az a szűkszavú, tömör költészet, amely minden sallangot mellőz és eldob magától — ez az elkötelezettsége: „leptiben mozdulok, korlátra könyökölök, / majd strázsálok ott, / míg kél a hold, / és fényhálójának zsákmány leszek” (*Emlék kert*, 2015). Látszólag szenvedélymentesen ír, az élmény héját lehántva csak azt közli, ami a kémcső aljára rakódik. Ezért a hosszú érlelődési folyamat, a ritka, de mindig nyomtérő megszólalás; mintha válogatott műveit írta volna. Ahová pedig eljutni akar, az nem lehet más, mint az önfelszabadítás pillanata. Nagyprójájának címe: *Öntalálkozó*. Korábbi köteteinek egyike fölé meg az írta: *Önidéző*. Egy négysorosában pedig a lírikus vallomása áll: „a magam valóságába / ritkán jutok — / a Mindenható mosolyának / foglya vagyok”. Talán e kötet olvasása közben akkor érezzük meg a tehetség erejét, ha úgy közelítünk hozzá, hogy nem próbálunk meg innen-onnan szemezgetni, nem nézzük a művek megszületésének és a kötetekbe gyűjtésük közötti időbeli távolságot, hanem a köl-

tői világ térképére tekintünk. A Keszthelyiben is munkáló kertre, mint az evilágiság gyönyörének és mulandóságának kimeríthetetlen toposzára, a (mediterrán) tengerélményre, ahol a képek és képzetek — és a költői kifejtés — mögött mintha fölfedezhető volna (számomra rokonszenvesen) Giuseppe Ungaretti kéznyoma, az érzetek rajzára, az ő szavaival a „jegyzetekre”, a fölfjétsükre tett kísérletekre, a nyomatékositásukra. Ez a nyomatékositás — mely mindig a pontosság hiányérzetét is kelthette a költőben — kezdetek óta a nyelvi eszközök nagy próbáját jelenti, a redukció állandó kísértését, variációt, még verselbeszéléseiben és kísérőjában is.

Nemhiába nevezte Báthori Csaba kísérőtanulmányában „szemérmes alkotónak” Keszthelyi Rezsőt. (*Fekete Sas Kiadó*, Budapest, 2018)

MOHAI V. LAJOS

SZÉKELY JÁNOS: „ÉN VAGYOK AZ ÚT” Lelkigyakorlatos elmélkedések

Székely János püspök 2018-ban megjelent kötete különböző lelkigyakorlatokon elhangzott elmélkedéseit tárja az olvasó elé, tizenhét témát felölelve, amelyek egy részének célcsoportja kifejezetten papok, szerzetesek, házaspárok vagy házasságra készülők voltak, de a benne megjelenő gondolatok mások számára is nagy lelki haszonnal járhatnak, mert az élő Isten „a sorok között szól mindannyiunkhoz”. (7.)

A könyv által bekapcsolódhatunk a lelkigyakorlatba, amelynek mottója a kötet címéül szolgáló evangéliumi mondat: „Én vagyok az út” (Jn 14,6). Az Isten felé vezető út különböző szakaszokból áll. Székely János az ezekről szóló elmélkedésekkel segít abban, hogy az utat felismerjük, a helyes lépéseket megtegyük, és hogy „megálljunk, bevárjuk lelkünket, leereszkedjünk a mélybe, visszataláljunk a forrásainkhoz”. (10.) Tulajdonképpen ez a lelkigyakorlat célja. A szerző világosan felvázolja a kezdő lépéseket, amelyekben a szivatagi atyák élete és valamói szolgálnak forrásul számára — náluk kifejezésre jut a megrendülés, amelyre mint első lépésre tekinthetünk az Isten felé vezető úton. A második lépés arra hívja fel a figyelmet, hogy „a pusztai kiáltó csöndjében Isten igéje megszólal, fölkiált”. (16.) A hiteles istenkereső úthoz harmadik lépésként hozzátartozik az is, hogy találkozzunk a lelkigyakorlat során önmagunk sötétebbik arcával is.

A könyvben Joseph Ratzinger *A keresztény hit. Gondolatok az apostoli hitvallás nyomán* című művéből merítve megfogalmazódik, hogy több út vezet a hitre: első helyen az értelemlre és a szépségre való rácsodálkozás áll, de az Istennel való kapcsolat úgy is jelen van, mint emberi alaptapasztalat. Az elmélkedések sorában a liturgia, Isten imádságának témája is megjelenik, rávilágítva arra, hogy a liturgia szép-

sege közvetíti a hit igazságát, amikor a liturgikus cselekmény során felidézük Isten végtelen szeretetét. Székely János hittünk szempontjából lényegbevágó kérdésként fogalmazza meg és elmélkedéseivel választ is kíván adni rá: Milyen az Isten? Az erről szóló elmélkedésben három hagyományos fogalmat (mindenható, mindentudó, abszolút) gondol újra, azaz a céllal, hogy istenképünket Krisztus-arcúbbá tegyük. Ugyanakkor az elmélkedések nemcsak a mi utunkról szólnak, hanem arról is, hogy milyen Isten útja hozzánk. Így a mi lépéseink csak válaszok.

Az istenképi világról szóló elmélkedését követően Székely János a házasság misztériumáról, a konfliktusok kezeléséről, a valódi szeretet megéléséről és kifejezéséről osztja meg gondolatait. A teljes önátadásról, az egymásnak kimondott „pazarló igen”-ről szóló sorai a házasságban élőknek, de a házasságra készülőknek is kiváló szempontokat kínálnak. Ehhez a témához kapcsolódva mutatja be Boldog Baththyány-Strattmann László életútját, valamint a gyermekről mint áldásról szólva a gyermeknevelés néhány szempontját tárja elénk megfontolásra.

A meghívás és a teljes odaadás titkáról is elmélkedik a szerző, így az evangéliumi tanácsokról és a tanácsok szerinti életről is olvashatunk, mint az Evangélium alapértékeiről, amelyek „minden Krisztus-tanítványé”. (178.) Mindezek után a papi élet egyes dimenzióira reflektál, személyes hangon szólva, „nem elméletet adtad”, hanem bemutatva a papot, aki „örömmel kíséri a bontakozó természetfeletti életet a bölcsőtől a koporsóig, az öröklet kapujáig”. (196.)

A lelkigyakorlatos elmélkedések keretében az ember életét érintő krízisekről, azok okairól is szó esik, amelyek alkalmak lehetnek, hogy segítsenek a hitünkben való növekedésben. A bűnbánatról szóló elmélkedést követően, a lelkigyakorlat végén a bibliai Jákob történetén keresztül gondolhatjuk végig saját életutunkat, és azt, hogy hogyan vezet bennünket Isten. Az elmélkedések zárófejezetében pedig Néri Szent Fülöp példája áll előttünk, mint aki óvta a túl nagy elhatározásoktól a hozzá forduló embereket, és a kis lépésekre ösztönözte híveit — akárcsak az olvasót, arra meghíva, hogy azokat az apró lépéseket tegye meg, amelyekre képes.

A kötetben a ráhangolódást segítik az egyes elmélkedések előtt szereplő irodalmi idézetek. Az elmélkedések közé beszúrt kisebb-nagyobb elbeszélések, személyes tapasztalatok a még hatékonyabb megértést szolgálják, a fejezetek végén feltett kérdések pedig segítséget nyújtanak az egyéni elmélkedésünkben, szempontokat adva az elhangzottak továbbgondolására. Székely János, mint biblikus teológiai professzor, a bibliai szavak egzegézisével a szentírási kifejezések mélyebb jelentésére, rejtett összefüggéseikre és üzenetükre is rávilágít. Függeléként, az elmélkedések után

egy rövid keresztút imádság is része a könyvnek, amely szintén támaszként szolgálhat akár egyéni, akár közösségi szinten.

A könyvet nagy lelki haszonnal forgathatják mindazok, akik az Isten felé vezető utat keresik, és haladni is akarnak rajta. Az elmékedésekbe bekapcsolódva lehetőség nyílik arra, hogy hitünk gazdagodjon, és hogy az valóban aktív *találkozás* legyen, ne pedig élettelen múzeum. (*Szent István Társulat*, Budapest, 2018)

WAPPLER ÁDÁM

DOLHAI LAJOS: AZ EUCHARISZTIA TEOLÓGIÁJA

A közelgő 2020-as Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus kedvező alkalom arra, hogy a teológusok, különösen hazánkban, magyar nyelven, minden eddiginél jobban törekedjenek az Eucharisztia szentségét a lehető legnagyobb mélységében bemutatni. Hiszen az eucharisztikus tisztelet és lelkeség megújulását csak elősegíti a teológiai reflexió fejlődése, egyengetve az utat a titok egyre alaposabb értelmi megközelítése felé. Az Eucharisztia esetében ez annál is fontosabb, mivel magyar nyelven meglehetősen kevés teológiai eligazítást találunk az egyház életének e központi témájában.

Dolhai Lajos újonnan megjelent könyve segít abban, hogy a teológusok jobban felelősségük tudatára ébredjenek e tekintetben is. Megközelítését egyértelműen az Eucharisztia liturgikus dimenziója uralja, hiszen annak alapos kidolgozása teszi fel a koronát a könyvben található megfontolásokra. Az Eucharisztia lényegi meghatározását tekintve a főbb szempontokat a szerző nem hagyja figyelmen kívül. A II. Vatikáni zsinat szemlélete alapján az Eucharisztia a beavató szentségek csúcspontjaként a keresztény élet forrása és tetőpontja. A szerző igen helyesen mutatja ki azt, miképpen építi az Eucharisztia az egyházat, és hogyan világítja meg az Eucharisztia titka az egyház titkát; az olvasó nem bánná, ha a szerző még bővebben szólt volna erről az igen fontos és aktuális kérdésről.

A biblikus és a patrisztikus alapok gondos bemutatását követően a középkori teológia viszonylag röviden kerül kifejtésre, noha a középkorban alakul ki rendszeres és védhető reflexióvá az Eucharisztia teológiája. Az Eucharisztiaának a szentségi organizmusban betöltött szerepe a teológia történetében főként Aquinói Szent Tamás segítségével válik világossá; az Eucharisztia szerepe egyszerre központi és különleges, mivel magát Krisztust tartalmazza és jelenti. Az Angyali Doktor gondolatait az olvasó jobbára a Trentói zsinat dogmáin keresztül ismerheti meg. Ezek lényegében visszatükrözik a középkori spekulatív teológia fejlődését. A dogmatörténeti elemzés végén tér vissza a szerző a II. Vatikáni zsinat taní-

tásához, majd az azóta kiadott hivatalos egyházi dokumentumokat is tárgyalja.

A könyv szisztematikusan reflexiót is tartalmaz: ez a 6. fejezet. Itt főként olyan szempontok kerülnek kifejtésre, mint a lakoma, az áldozati jelleg, Jézus valóságos jelenléte az Eucharishtiában. Ezek a leglényegesebb területei a teológiai reflexiónak. Érintőlegesen megérint az ökumenikus szempontból is fontos eucharisztikus megemlékezés témája, ahogy az a klasszikus gondolat is, hogy az Eucharisztia legfőbb kegyelmi hatása a szeretet, hiszen a szeretetben építi kapcsolatunkat Istennel és az egyházzal. Ugyanazt mondhatjuk, mint az egyház és az Eucharisztia titkának kapcsolatával összefüggésben: az olvasó szívesen elidőzne e témák bővebb kifejtésénél.

Az Eucharisztia ünnepi, liturgikus jellege egy újabb fejezet tárgya. A szerző aláhúzza az Atya, illetve a Szentlélek szerepét az Eucharisztia liturgiájában. Ebből következik, hogy az eucharisztikus közösség a Szentháromság közösségéhez viszi közel az embert: ez a szempont rendkívül fontos. A szentmise liturgiájának ismertetése a különböző kánonok elemzésével együtt izgalmas és érdekes feladat. A szerző úgy építette fel eucharisztikus teológiáját, hogy könyvének első része tartalmazza a rendszerező, spekulatív reflexiót, a második pedig a liturgikus megközelítést. A kortárs teológiai irodalomban más megoldásokat is találhatunk. Például Helmut Hoping könyve (*Mein Leib für euch gegeben. Geschichte und Theologie der Eucharistie*, 2011) fordított sorrendet alkalmaz: az Eucharisztia liturgiájának elemzéséből kiindulva fejt ki a dogmatikus eucharisztatant. Jan Heiner Tück kötete (*Gabe der Gegenwart: Theologie und Dichtung der Eucharistie bei Thomas von Aquin*, 2009) dogmatikus reflexióval indít, majd liturgikus himnuszok elemzését hozza, végül ismét rendszerező, spekulatív megfontolásokhoz visszatérve zárja a könyvét. Mindegyik módszernek vannak előnyei és hátrányai.

A gyakorlati kérdések között több rendkívül aktuális és érdekes téma is szerepel, mint például a kézbe áldozás, a két szín alatti szentáldozás, a szentmise mint bűnbocsánat és a szentségimádás. Itt a szerző számos, az Eucharishtiával kapcsolatban kialakult és a köztudatba rögzült tévedést igyekszik eloszlatni, teológiai alapon. Ezek hasznos szempontok a lelkipásztorok és a hívek számára egyaránt.

Az értékes könyv sokak számára teszi hozzáférhetővé az egyház legnagyobb kincsének jobb megértését, és felhívja figyelmünket arra, miként közeledik ma hozzánk Jézus az Eucharishtiában, és hogyan építi bennünk és körülöttünk egyházát. (*Szent István Társulat*, Budapest, 2018)

SZABÓ SÁNDOR BERTALAN

SOMMAIRE

FERENC PATSCH: Les preuves de la Résurrection

Les jeunes et l'église

LÁSZLÓ GÁJER: La force du message aux jeunes

GERGELY ROSTA –

MIKLÓS GÁBOR: Les jeunes et l'image de l'église

RÉKA MOHAY: Webmission

■ Mouvements spirituels, communautés sur leur mission visant les jeunes

AMOS OZ: Discours de remerciement lors de la remise du Prix du Mont Sion

■ Entretien avec István Pákozdi

INHALT

FERENC PATSCH: Die Beweise der Auferstehung

Jugend und Kirche

LÁSZLÓ GÁJER: Die Kraft der Nachricht an Jugendliche

GERGELY ROSTA –

MIKLÓS GÁBOR: Jugend und Kirchenbild

RÉKA MOHAY: Webmission

■ Spirituelle Bewegungen, Gemeinschaften über ihre Jugendmission

AMOS OZ: Dankrede zum Anlass der Verleihung des Mount Zion Award

■ Gespräch mit István Pákozdi

CONTENTS

FERENC PATSCH: The Evidence of Resurrection

Youth and the Church

LÁSZLÓ GÁJER: The Power of the Message to Young People

GERGELY ROSTA –

MIKLÓS GÁBOR: Youth and their Church Image

RÉKA MOHAY: Webmission

■ Spiritual Movements, Communities about Their Youth Mission

AMOS OZ: Speech of Thanks on Mount Zion Award Ceremony

■ Interview with István Pákozdi

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Felelős szerkesztő: PUSKÁS ATTILA Főszerkesztő-helyettes: GÖRFÖL TIBOR

Szerkesztők: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, VÖRÖS ISTVÁN

Szerkesztőbizottság: HAFNER ZOLTÁN, HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN, KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024;

Nyomdai munkák: Séd Könyvkiadói Kereskedelmi és Nyomdaipari Kft., Ügyvezető igazgató: Dránovits István

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: 1052 Budapest, Piarista köz. 1. Telefon: 317-7246; 486-4443. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 48.

Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala.

Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők.

A Magyar Posta Zrt. postacíme: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármelyik postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt. fenti elérhetőségein.

A Vigilia csekkszámja száma: OTP V. ker. 11707024-20373432. Előfizetési díj: egy évre 6.000,- Ft, fél évre 3.000,- Ft, negyed évre 1.500,- Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 6.000,- Ft/év + postaköltség, tengerentúli országok: 100,- USD, illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10-14 ÓRA
KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZAAlapítvány
a KözjóértNemzeti
Együttműködési
Alap

Ara: 600 Ft

VIGILIA

SZEMLE

FERENCZ GYŐZŐ   Ma reggel eltűnt a világ.
Válogatott és új versek

KEMÉNY ISTVÁN   Nílus
KESZTHELYI REZSŐ   Magányt ragyogni. Vers és próza
SZÉKELY JÁNOS   „Én vagyok az út”. Lelkigyakorlatos
elmélkedések

DOLHAI LAJOS   Az Eucharisztia teológiája

A SZEMLÉKET ÍRTÁK   Mohai V. Lajos, Pataky Adrienn,
Szabó Sándor Bertalan,
Szalagyi Csilla és Wappler Ádám

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- Álvallások, vallás nélküli spiritualitás
- A történeti Jézus
- Bazsányi Sándor, Béres Tamás,
Heidl György, Kocsis Imre,
Martos Levente Balázs, Máté-Tóth András,
Tamás Roland és Varga Gyöngyi tanulmánya
- Czigány György, Darvasi László,
Falcsik Mari, Halmai Tamás, Háy János,
Zbigniew Herbert, Markó Béla,
Tóth Krisztina és Villányi László írása

Nemzeti Kulturális Alap

MINISZTERELNÖKSÉG

9 770042 602005